ARTUR GOROVEI

ZBUCIUMUL UNUI SUFLET NOU

JURNALUL UNEI FEMEI

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ", — BUCUREŞTI

www.digibuc.ro

ZBUCIUMUL UNUI SUFLET NOU

www.digibuc.ro

PARTEA I

1921

Iată-mă în adăița mea, după cinci ani de pribegie în țară străină.

Biata mamă, câtă muncă a desfășurat ea ca să găsesc neschimbat cuibușorul meu, așa precum era când am plecat. Și a fost un adevărat chin, după cum povestește, ca să scape din furia barbarilor lucrușoarele mele, amintiri scumpe, a cărora vedere îmi produce niște sentimente la care nu mă așteptam. Un obiect fără valoare, un bibelou de duzină, pe care-l găsești pe toate tarabele negustorilor din bâlciuri, îți este așa de scump, fiindcă numai el poate să-ți spue amintiri duioase, care-ți răscolesc sufletul. Uite, cutiuța de cristal în care țin câțiva nasturi, aceiași nasturi de acum cinci ani, câte nu-mi spune ea!... Venisem, în vacanța mare, dela pensionul din Galați; în târgușorul nostru, unde viața se scurgea așa de liniștit, unde nu erau, pe atunci, precum nu sunt nici astăzi, prăvălii mari, cu vitrine luminoase, în care să admiri lucruri de preț, căutând, într'o zi, niște ață, am intrat într'o

www.digibuc.ro

dughenită, unde vindea o bătrână, care mi-a inspirat milă. Aşi fi vrut să-i fac alişveriş, să-i las câţiva franci mai mult, ca să-şi poată hrăni cei câţiva nepoţi din jurul ei, copii orfani, pentru cari femeia asta bătrână, încovoiată, plină de reumatismuri, muncea din greu, şi am găsit, rătăcită, nu ştiu prin ce împrejurări, cutiuţa aceasta, pentru care am plătit de două ori cât mi-a cerut. Şi am ţinut-o de atunci, şi am s'o păstrez cât voiu avea zile, pentrucă-mi aduce aminte o faptă bună ce am făcut, în vremea copilăriei zburdalnice, când nu te preocupă chestiunile de caritate.

Odăiţa mea am găsit-o neschimbată, şi m'am bucurat.

Măhnită sunt, însă, când văd schimbarea ce au suferit părinţii mei, şi mai cu seamă tata. Şi nu mă gândesc la schimbarea fizică; au mai îmbătrânit, — e firesc lucrul acesta, după cinci ani. Mă îngrijeşte ceea ce observ în moralul lor. Amândoi sunt deprimaţi. Războiul a fost o nenorocire pentru toată lumea; pentru unii a fost, însă, un dezastru moral. In rândul celor ce resimt mai mult această înrâurire, sunt scumpii mei părinţi. Pe tata l-a zdruncinat zguduirea care s'a produs în temeliile societăţii; pe mama o chinueşte transformarea modului de viaţă, şi în deosebi greutăţile ce întimpină în conducerea gospodăriei. Tata se uită cu neîncredere la valul demo-

www.digibuc.ro

craţiei aşa cum se înţelege la noi, care tinde să niveleze întreaga societate, coborând pe cei de sus, pe conducătorii inteligenţi, culţi, bogaţi, la nivelul de jos al mulţimei, ignorante şi mizere. Bietul tata, cu ce desnădejde se uita la toaletele mele, destul de modeste, pe care le scoteam din cufăr şi mi-a zis, ascunzându-şi un oftat: „Mai mângâie-te şi tu cu ele, cât mai este vreme, căci nu-i mult până ce vei umbla în opinci şi în catrinţă".

Mama se tânguie mereu că nu are servitori. Din puzderia de femei şi argaţi, pe cari i-am lăsat când am plecat în Elveţia, am găsit numai pe Catrina, buna mea Catrină, femeia blândă care a îmbătrânit în casa noastră, care m'a văzut crescând sub ochii ei, şi care, de dragul meu, nu şi-ar schimba stăpânii pentru un „căuş de galbeni", cum spune ea. Catrina e singura fiinţă care nu a suferit de schimbările vremilor, şi în care văd aceiaşi lume ce am cunoscut altă dată.

De sigur că amândoi exagerează, şi tata şi mama.

Ba, poate că eu nu mă exprim bine. Ei nu exagerează; ceea ce manifestează ei, prin vorbe şi gesturi, este icoana fidelă a sentimentelor care-i stăpânesc, dar ei nu pot să conceapă existenţa în faza în care a intrat. Tata este un om inteligent, are o cultură aleasă, e un adevărat intelectual; e doctor în drept, a fost magistrat, a profesat avocatura cu succes, a ocu-

www.digibuc.ro

pat demnităţi, dar e o fire conservatoare, e un om „ruginit“, cum îi spuneau gazetele care-l combăteau în timp de alegeri; e un om care nu se poate obişnui cu ideia că trecutul nu poate să mai dăinuiască. El nu admite să fie prefect un „cineva“, care nu reprezintă clasa suprapusă; el se indignează că primăria a încăput pe mâna unor indivizi cari într'o vreme, stăteau cu căciula 'n mână înaintea lui, şi nu îndrăzneau să-i privească în ochi; el se revoltă că ţara e reprezentată, în parlament, prin purtători de iţari, că avem miniştri oameni cari nu ştiu să întrebuinţeze batista, şi sunt convinsă că ar suferi din cale afară dacă i-ar cădea în mână jurnalul meu, şi cetind şirurile acestea, ar vedea că o fată de nouăsprezece ani scrie astfel de lucruri, în loc de a-şi însemna impresiile ce pot să-i producă o rochie după ultimul jurnal, sau galanteriile ce i-ar şopti un cavaler, în vârtejul unui vals.

Tata, de altfel ca toţi bătrânii, trăieşte cu mintea şi cu sufletul, într'o lume îndepărtată, de care nu se desprinde. Nenorocirea cea mare este, însă, că de acest trecut nu ne despart zecimi de ani, care să-i fi cicatrizat rana sufletului, şi să-i făurească o minte nouă, care să accepte, puţin câte puţin, condiţiunile vieţii de astăzi. Dela trecutul acela, până la ceasul de acuma, este un spaţiu de câteva zile, de câteva minute chiar. O pildă: el se ştia stăpân pe moşia lui, şi un „decret-lege“, un „ukaz“

www.digibuc.ro

— precum zice el — îi răpeşte cea mai mare parte din pământul rămas dela strămoşii lui, pământ fără care-şi închipuia că viaţa nu este cu putinţă. Imi spune mama că, la început, tata a fost disperat şi starea lui dădea de îngrijit. Nu mânca, nu dormea, stătea mereu pe gânduri. Inrâurit de resignarea celorlalţi proprietari, s'a resignat şi el, şi făcea planuri cum să cultive restul de ogoare ce i-au mai lăsat „bolşevicii". Iată, însă un nou „ukaz", izvorît peste noapte, şi trebuie să-i mai răpească, din moşie, pentru islaz comunal. Ukazul acesta constituie, pentru tata, un prezent care se desparte numai prin câteva ceasuri, de un trecut cu care începuse abia să se obişnuiască. Se înţelege, sufletul unui om trebuie să fie din cale afară de călit, ca să poată rezista la atâtea încercări.

Din punctul de vedere cum priveşte el chestiunea, eu îi dau dreptate, lui personal; cred însă că dreptatea în sine este de partea celora cari l-au expropriat — tata zice că l-au „spoliat".

Dacă trăieşti numai în România, starea de lucruri ţi se pare normală; dar cum treci hotarul, te întorci înapoi cu alte gânduri.

Am trăit cinci ani în Elveţia; cunosc şi o parte din Sudul Franţei; ca să ajung până acolo am străbătut atâtea ţări, dar nicăiuri nu am văzut o populaţie în stare mai înapoiată ca ţăranul nostru. Cei cari vorbesc în numele

www.digibuc.ro

acestui ţăran, pretind că pricina mizeriei materiale şi morale în care se zbuciumă el de veacuri, este lipsa de pământ. Să i-l dăm; şi cu asta facem dreptate.

O! dacă ar ceti, bietul tata, cele ce scriu eu! D'apoi mama! Pe dânsa, chestiunile aceste generale o lasă indiferentă; criza de servitori o amărăşte grozav. Viaţa orientală ce a dus-o, şi nevoile timpului, nu se împacă de loc.

Servită, odinioară, ca o domniţă din poveşti, e nevoită acuma să facă servicii care, dintru'ntâi, trebuie să o fi exasperat. Când am plecat eu, i-am lăsat cu deprinderea să li se aducă dimineaţa, în pat, cafeaua cu lapte, cu căimac de două degete şi cozonac proaspăt; fata din casă asista la toaleta mamei, care nu ieşea din dormitor înainte de ceasurile 10, şi toată ziulica zbârnâia soneria ca să vie Mariţa, să-i aducă un pahar cu apă, ori cartea din cealaltă cameră, şi de multe ori Mariţa a fost sunată ca să-i ridice batista pe care o scăpase din mână. La amiazi, Neculai feciorul intra cu tablaua de argint, pe care luciau păhăruţele de rachiu, şi ne poftea la dejun. Şi ce dejun! Jambonul nostru era vestit, şi Toader bucătarul ştia să prepare nişte mâncăruri delicioase. Vinuri alese curgeau, şi cafeaua o luam în salon, o adevărată seră de plante exotice. Bătrânii se aşezau pe fotcluri moi, lângă sobă, şi pe când eu descifram la piano ultimele noutăţi, sosite dela Feder, tata aţipea, iar

www.digibuc.ro

mama de sigur că-şi făcea visuri despre fericirea mea, în viitoarea căsnicie.

Şi astăzi! ...Toader bucătarul nu-i; Neculai feciorul nu-i; Mariţa nu-i. O babă, murdară şi idioată, face mâncarea, o mâncare ca vai de lume; Catrina, bătrână şi ea, nu poate dovedi toate treburile, și mama prepară singură cafeaua cu lapte dimineaţa, şi ea o duce tatei, şi mama şterge colburile, şi din cele opt camere, abia trei sunt încălzite, şi tata mi-a făcut socoteală că iarna asta a cheltuit cu lemnele, cât altă dată în zece ani.

Doriam să mă reîntorc în ţară, să-mi văd părinţii, să trăiesc în atmosfera îmbibată de dragostea lor. Uneori mă cuprindea o adevărată nostalgie, şi dacă nu aşi fi avut îngrijirea fără pildă din pensioanele Elveției, şi dacă prietena mea nu m'ar fi încurajat, cine ştie ce urmări grele ar fi putut să aibă nostalgia, o adevărată boală morală. Şi acuma, după ce a trecut numai o zi şi o noapte dela sosirea mea, și am trăit numai câteva ceasuri în mediul dorit cu atâta înflăcărare, încep să fiu stăpânită de un sentiment pe care parcă mi-i frică să-l mărturisesc. Nu ştiu: sunt încă sub influența oboselei unui drum aşa de lung, făcut în condiții așa de anevoioase, oboseală care-mi dă gânduri pesimiste, ori, în adevăr, încep să regret că am părăsit o ţară și nişte oameni cari nu sunt preocupaţi, ca ai noştri, numai de chestiunile pungei lor, menită să se

www.digibuc.ro

anemieze prin mulţimea dărilor ce ne amenință, de chestiunile stomacului care nu poate mistui pânea integrală, de ale confortului care se resimte prin micşurarea numărului camerelor încălzite. De când am trecut hotarul în țară, altă vorbă n'am mai auzit. Ba, uitam, lumea noastră mai are un subiect foarte vast, asupra căruia se întind cele mai aprinse discuţii: politica şi hoţiile politicianilor şi ale oamenilor de afaceri. Uf! mi-i scârbă! In tren, lucruri de acestea numai am auzit; acasă, după un sfert de ceas, vorbe de acestea mi-au amărît sufletul; până şi Viorica, fată blândă, pe care eram obişnuită să o știu fire idealistă, până şi ea n'a găsit ceva mai interesant să-mi spuie, afară de pungăşiile de care sunt învinuiţi toţi cunoscuţii noştri. Dacă m'ar vedea prietena mea dela Geneva, buna mea Nadeja, rusoaica veselă şi vorbăreaţă, care a cetit aşa de mult şi a trăit o viață aşa de intensă, m'ar plânge. Zile și nopți întregi am vorbit amândouă, şi nu am alunecat niciodată asupra atâtor banalităţi, câte ascult aici numai într'un ceas. Poate că Nadeja exagera unele lucruri, poate că era prea mult sub influența misticismului, de care numai slavii sunt capabili, poate că studiile serioase pe care le făcea, îi modelase crierul ca să primească unele teorii îndrăzneţe, pe care eu nu mă sfiam să le numesc „aberaţii"; dar cu atâta măiestrie le desvăluia, cu atâta drăgălășanie încerca să te con-

www.digibuc.ro

vingă de adevărul părerilor ei, încât discuţiile noastre se sfârşiau fără nicio turburare, şi ne despărţiam prietene şi mai bune, şi totdeauna o sărutam ca pe un copil alintat.

Aşa prietene aici n'am să găsesc. Viorica; dar e o păpuşică, şi altă calitate eu nu-i mai cunosc. A fost destul să stau cu ea câteva ceasuri, ca s'o pot cântări. Suntem vecine, şi n'a venit să mă vadă, când am sosit dela gară, până ce nu şi-a pus rochia cea mai nouă pe care a inventat-o „Femina" şi a maimuţărit-o noul cetăţean român dela Cernăuţi. Că doar lumea cea aleasă dela noi, pe care tata o plânge că se prăbuşeşte, vede în Cernăuţi raiul făurit de mintea cea mai iscusită. Acolo, în Cernăuţi, vor să-şi cumpere case proprietarii desgustaţi, cari aşteaptă banii din expropriere; acolo visează Viorica să petreacă o „viaţă intelectuală", cum îi zice ea, colindând cafenelele şi berăriile, şi făcând câte o mică escapadă la un varieteu, unde se pot admira spectacole ce nu se văd în târguşorul nostru liniştit.

Ştiu eu: să fie la mine un început de părere de rău că m'am reîntors într'o lume pe care n'o mai pricep, în care, poate, voiu avea de îndurat multe suferinţi!.....

. . . .

Am închis caietul în grabă şi am aruncat manşonul peste el, când a intrat mama.

— Nu dormi?, m'a întrebat ea, mirată. Credeam că eşti obosită; e aşa de târziu.

www.digibuc.ro

A trebuit să mint. Cum aşi fi putut să-i spun că scriu. Şi ce scriam!

S'a aşezat pe un scaun, şi eu am început să mint prin fapte: mi-am desfăcut părul, încât biata mamă a crezut că mă pregătesc de culcare, m'a sărutat, mi-a zis noapte bună. Dela uşă s'a întors înapoi şi a cercetat dacă mi-a adus Catrina chiseaua cu dulceţi, fără care, în Orientul nostru, un bun creştin ar fi un nenorocit.

— Bat-o Dumnezeu, idioată! a exclamat mama.

Biata mamă, în dragostea ei fără de margeni, gândea că dacă m'aşi fi culcat fără să gust din delicioasa ei dulceaţă de pomuşoară, aşi fi simţit o scădere a sentimentelor ei, o jignire a drepturilor mele.

Dela Catrina am aflat lucruri interesante. Am aflat secretele pe care încă nu mi le-a desvăluit mama: intenţiile lor pentru viitorul meu: vor să fiu măritată. Presumtivul meu soţ este un tânăr, pe care eu încă nu l-am văzut, şi al cărui nume Catrina este incapabilă să-l rostească exact.

Ce nostimă e Catrina! S'a aşezat pe marginea scaunului şi se uita la mine, cu ochii ei de veveriţă, de nu-mi puteam stăpâni râsul. Vedeam că vrea să-mi spuie ceva, dar nu ştia cum să înceapă.

— Ce-i, mamă Catrină? Spune.

Clătină din cap, şi se uită spre uşă, cu sfială;

www.digibuc.ro

îşi puse mâna la gură, şi întinzându-şi capul spre mine, şopti:

— Duduiţă dragă, da mata ştii că ai să te măriţi?

— Cu cine, mamă Catrină?

— De, ce să zic, nu-i urât, bată-l vina, şi are haz. Să fi văzut mata cum se uita la poza matale din salon, zău că ţi-ar fi fost milă. Stătea şi se uita, de ai fi gândit că n'a mai văzut fată, de când l-a făcut mă-sa. Ce-or fi pus la cale, eu nu ţi-oiu putea spune, dar uneori, când intram în odaie cu tablaua, prindeam aşa câte o vorbă, şi înţelegeam cam ce fel de şiretenie să fie la mijloc.

Şi tot aşa, fără să spuie nimic precis, Catrina m'a pus în curent cu un proiect. Şi când am întrebat-o cine-i domnul, îşi făcea o mutră caraghioasă, chinuindu-şi limba ca să-mi răspundă.

— Ii „procoror", mamă dragă... Se duce la „trebunari" cu taşca susuoară. Şi-i om tare cum se cade. Iaca, pe Mariţa lui Neculai a Chihăei a despărţit-o el, în câteva luni, şi nu i-a luat nicio leţcaie, pentrucă, de... Neculai Chihaia se ţine de casa noastră; doar el îi pristav peste pădurea boierului.

Când a fost să-i spuie numele, trebuia să-mi ţin râsul; n'aşi fi voit s'o jignesc, biata babă.

— Cum dracu-i zice..... Are un nume tare ciudat. Poleit... zău că-i zice Poleit. De ce i-or fi zicând Poleit, nu ştiu; poate că-i o poreclă.

www.digibuc.ro

Dar nici poreclă n'are să fie, pentrucă într'o zi l-a poftit la masă boierul şi a spus că atunci era Sfântu Poleit, patronul „procororului". Şi au ciocnit paharele în sănătatea lui.

Imi este cu neputinţă să ghicesc numele pe care-l stâlceşte Catrina, ca să iasă un „Poleit", precum îmi este cu neputinţă să aflu ce să fie acel „Giura", numele de familie cu care l-a botezat.

www.digibuc.ro

Nu pot să mă deprind cu ideia că lumea pe care am găsit-o, în orașul meu, este aceiași lume pe care am lăsat-o, la plecarea mea, acum cinci ani.

La părinții mei a rămas ceva nealterat; a rămas comoara neevaluată în bani, îngrămădită din generație în generație, şi pe care mulțimea nu poate s'o aprecieze: a rămas nobleța sufletului. Lumea cealaltă, însă, mă îngrozeşte și mă desgustă.

După cât puteam eu să apreciez lucrurile, când aveam paisprezece ani, constat că, pe atunci, nivelul moral al societății era cu mult mai ridicat decât astăzi.

Moravurile noastre au suferit o mare transformare în rău. Nu se mai ştie ce-i aceia „politeță". Observ că nici nu se mai salută oamenii, între ei, ca mai înainte. Trec pe stradă, cu tata, şi văd persoane a căror poziție socială eu n'o cunosc, dar sunt oameni tineri, și abia pun un deget la pălărie ca să-l salute. Am întâlnit pe un funcționăraș, un om care abia ştie să iscălească, dar îmbrăcat foarte elegant, în care am recunoscut un umil de odinioară; s'a uitat în ochii tatei, aşteptând să fie

www.digibuc.ro

salutat, şi a trecut pe lângă noi, mândru ca un păun. In localurile publice, în cofetărie, nu mai poţi intra. Mesele sunt ocupate de mitocani, cari te desfidau, şi ale căror manieri te scârbesc. Sunt îmbogăţiţi de războiu, sunt „democraţi", precum li spune tata. Lumea bună parcă a dispărut, şi acei pe cari-i mai vezi, trăiesc departe de orice activitate socială. Deputaţi, senatori, funcţionari mari în vază, sunt recrutaţi din marea mulţime incultă şi needucată. Dacă printre funcţionari sunt absolvenţi de patru clase primare, şi, după cum spunea cineva în ridicol elevi cu certificate dela şcoalele de danţ, reprezentanţii naţiunei nu se lasă mai pe jos. Un deputat a fost dat în judecată pentru contrabandă săvârşită pe când era caporal de grăniceri pe frontieră, şi a beneficiat de amnestie; un altul a fost implicat într'o crimă, şi a scăpat prin prescripţie; un senator, fost ajutor de notar într'un sat, are de dat nişte socoteli la judecătorul de instrucţie, şi e păsuit, pentrucă-i omul guvernului. Nu-i unu, unu singur, pe care să-l priveşti cu simpatie, sau de care să nu-ţi fie frică să te apropii.

In lumea noastră chiar, câtă schimbare!

Când stăteam în ţară, şi veniam în vacanţă acasă, prima vizită, în ziua sosirei, o făceam la bunica. Acolo totdeauna găsiam musafiri, cărora li se servea dulceţi şi cafea, iar cine se întâmpla să vie între ceasurile 4 şi 5, trebuia să înghită un pahar de ceaiu, garnisit cu felii

www.digibuc.ro

de cozonac. La bunica, în fiecare seară, salonul era luminat şi câţiva prieteni o ţineau de vorbă, şi abia după miezul nopţii se liniştea casa. Astăzi, aceste lucruri parcă ar fi poveşti din o mie şi una de nopţi. Musafiri vin foarte rar, iar dulceaţa şi cafeaua s'au isprăvit. Pentru noi, bunica mai are câte un gavanos ascuns în şifonieră, pe care-l scoate la zile mari, din care ni împarte ea câte o linguriţă; uneori mai dă mamei şi câte o cafea, pe care o soarbe cu oarecare silă, pentrucă e un surogat, amintiri din timpul războiului.

O consecinţă a războiului este şi afundarea societăţii spre mitocănie. Observ că chiar în lumea bună, tendinţa aceasta este destul de pronunţată. Imi aduc aminte că în ziua de Sf. Grigore, era un adevărat iarmaroc în casa fratelui tatei. Moşu Grigore nu-i om bogat, dar musafirii găseau multe bunătăţi pe masa lui şi mai cu seamă şampanie, pe care el singur o destupa, cu o deosebită artă. Anul acesta nu i-au deschis uşa nici măcar zece persoane, şi de unde primea teancuri de telegrame de felicitare şi poştaşul aducea un vrav de scrisori şi cărţi de vizită, abia de i-au venit câteva cărţi postale, cu aduceri aminte dela câteva rudenii.

Tata aruncă vina în spatele democraţiei, cum zice el. Eu nu ştiu bine ce înţelege el prin „democraţie", dar întrebuinţează acest cuvânt mai mult ca ocară, sau ca un sarcasm. Orice

www.digibuc.ro

înțeles ar vrea el să-i deie, nu văd pentruce democrația să fie vinovată că lumea bună și-a perdut tradiția politeței.

Și dacă ar fi numai atâta. Văd însă că și puținii cari au păstrat măcar o aparență de educație, nu se mai prezintă ca înainte, și nici nu mai vorbesc ca altă dată. Ooamenii aceștia parcă au făcut un schimb, cu crierii lor, și au luat alții, mai de rând.

Ce vorbe frumoase ascultam, în casa noastră, în copilăria mea! Tata e om cetit, și se mai găseau câțiva tineri cu care stătea de vorbă, și discutau chestiuni interesante. Mi-au rămas, din sfătuirile lor, multe noțiuni de artă și de știință, pe care nu le-am căpătat dela școală, și care au făcut să obțin un fel de prestigiu între colegele mele dela Geneva, care mă considerau ca o persoană savantă. Până și Nadeja, care știe atâtea lucruri, a avut să învețe ceva dela mine.

Lumea care intră astăzi în casa noastră, e preocupată numai de afaceri, de câștig în orice mod și cu orice preț, cu prețul demnității chiar, și obsesiunea aceasta li-a atrofiat orice alt sentiment, care nu e în legătură cu afacerile.

Am simțit o adevărată durere în suflet când am revăzut, după cinci ani, pe d-l Cirimpei. Nu era tânăr nici pe atunci, era însurat, avea copii, dar îți făcea plăcere să-l vezi. Inteligent, vioiu, bun de gură, înveselia societatea și gă-

www.digibuc.ro

sia un cuvânt potrivit pentru orişicine. Imi aduc aminte că înaintea plecării mele a fost la noi o serată; un furnicar de lume se îngrămădise în casa noastră, şi între toţi se distingea d-l Cirimpei. El a aranjat cadrilul, el a condus cotilionul, și tot ce spunea el, parcă ar fi fost gândul tuturora. Eu eram o copilandră, nu aveam mai mult de paisprezece ani, și domnul Cirimpei a făcut cu mine primul vals. Aşa de frumos mi-a vorbit, că dacăași fi fost mai slabă de minte, mi-aşi fi făurit din el ținta gândurilor mele. Zilele acestea a venit la noi, și nu l-am mai cunoscut; tot timpul n'a vorbit altceva decât despre cursul acțiunilor diferitelor societăți în care și-a vârît banii, de dividentele unor fabrici la care e acţionar, de întreprinderi ce s'au pus la cale; numai afaceri și afaceri. Inainte vreme nu era om sărac, iar azi e de mai multe ori milionar. Şi ce dispreț are el pentru acei cari nu sunt ca dânsul. Parcă i-ar fi rușine și de trecutul lui, vremea pe când afacerile nu-i erau scopul vieții. Cu ce zimbet de ironie mi-a răspuns la întrebarea ce i-am făcut dacă mai cântă din vioară. „Vioara?... Cine se mai gândește la vioară, duduie, pe vremurile acestea! Mata știi mai bine decât noi câţi lei româneşti îţi trebuie ca să împlineşti un franc elvețian". Aşa mi-a răspuns, și a plecat, privindu-mă cu compătimire. De sigur că mă desprețuia, văzând că o fată la nouăsprezece ani nu-i în stare să priceapă

www.digibuc.ro

rostul vremurilor. De atunci îl despreţuesc, şi regret că l-am cunoscut altfel, în alte vremuri.

De când am sosit, am revăzut toate cunoştinţele; impresia ce mi-au lăsat, acuma când m'am deprins a judeca altfel, este — în cazul cel mai bun — indiferenţa. Iată, însă, un tânăr care se desprinde din buchetul acesta de pălămidă, şi de alte burueni de margine de drum, şi care mi s'a părut mai distins, mai interesant. Este „poleitul“ Catrinei, făt frumosul menit să-mi fie soţ, după cum pretinde bătrâna servitoare. „Poleit“!... Poate că biata Catrină, care nu poate să-i rostească numele, a nimerit-o, şi l-a dat un calificativ exact: pare a fi cel mai poleit dintre tinerii noştri. Il cheamă Hipolit Bagiura; dintr'un „Hipolit“, îi este permis Catrinei să scoată un „poleit“. Adonisul acesta nu-i „procoror“; în adevăr, se duce la „trebonari“ cu „taşca“ subsuoară, pentrucă-i avocat.

D-l Hipolit Bagiura este o noutate în oraşul nostru; când am plecat, nimeni de pe la noi nu-i cunoştea numele. A venit ca judecător la tribunal, refugiat din teritoriul ocupat, şi nu ştiu cum s'a făcut că nu a fost mobilizat. Aud însă că profesiunea de refugiat a fost foarte rentabilă, şi în tot cazul un talisman pentru acei cari au ştiut să se învârtă. După isprăvirea războiului, care a înghiţit mai mulţi dintre avocaţii noştri, nenorociţi ofiţeri de rezervă aruncaţi de comandamente în gura tunurilor vrăjmaşe, d-l Bagiura a băgat de

www.digibuc.ro

seamă că s'a făcut un gol care trebuia umplut, şi a demisionat. Aud că-i om de talent, că-i muncitor; se spune chiar că e cinstit.

Mi-a făcut impresie bună. E coborîtor din o veche familie moldovenească, şi e om subţire; îl deosebeşti numai decât dintre o mie de persoane care l-ar încunjura. Dacă i-ar fi şi sufletul după cum îi sunt manierele, ar putea să fie pus în ramă de aur, ca un specimen foarte rar.

D-l Bagiura nu-i în stare să facă mitocănii. Pentru mine are atenţii deosebite, şi cu toate că mama nu mi-a vorbit încă nimic despre intenţiile divulgate de Catrina, eu aşi bănui că este ceva adevărat în basmul ei. De câteva săptămâni îl cunosc; vine la noi destul de adeseori, stăm de vorbă, rămânem câteodată numai noi amândoi în cameră, dar o singură dată nu a rostit un cuvânt care să nu fie la locul lui, nu a făcut o aluzie jignitoare. Când este invitat la masă, îmi aduce flori, pe care nu ştiu de unde şi le procură, şi găseşte o vorbă gingaşă de câteori mi se adresează. Am dreptul să spun că-i foarte plăcut.

Ce contrast între d-l Bagiura şi un alt tânăr, un exemplar al timpului, personaj de care se vorbeşte mult în oraşul nostru, un „mitocan", precum îi zic părinţii mei, dar care pare să nu fie cu totul lipsit de inteligenţă, şi dacă nu are cultură, posedă însă un bun simţ bine desvoltat, care-l scoate din multe încurcă-

www.digibuc.ro

turi. Trebuie să aibă oarecare merite printre ai lui, pentruca din simplu învăţător de sat să ajungă politician căutat în partidul dela cârma statului, deputat ales cu o majoritate zdrobitoare, şi unul dintre cei puţini cari vorbesc în Cameră, a căruia oratorie nu stă numai în întreruperi stupide şi înjurături triviale. Eu cunosc numai din văzute pe d-l deputat Iordăchescu; nu pot să mă rostesc asupra lui dar nu admit părerea tatei, că dela un asemenea om nu te poţi aştepta la nimica bun. Ideile preconcepute adeseori sunt falşe. Nu înţeleg pentruce nu ar fi admisibil ca un tânăr ieşit din pătura cea mai umilită a unui popor, să aibă calităţi sufleteşti, care să-l urce la nivelul acelora în vinele cărora circulă o nobleţă de secole. Am avut şi eu astfel de idei preconcepute, dar Nadeja, un suflet aşa de ales, m'a convins că nu judecam fără părtinire. Mi-a citat sute şi sute de pilde din lumea cea fără de sfârşit a Rusiei, m'a pus chiar în contact cu fete de o inteligenţă rară şi de o înălţare sufletească pe care nu o găsim în lumea noastră cea mai bună, şi cu toate acestea erau reprezentantele unei pături sociale cu mult mai prejos decât mediul din care s'a ridicat Iordăchescu.

Nu pot să uit pe Sonia, fata unui cârciumar de pe lângă Arhangelsk, îmbogăţit în câţiva ani, fata cea mai delicată, cea mai delicioasă din tot pensionul, care a ştiut să-şi atragă, prin

www.digibuc.ro

calităţile ei superioare, dragostea şi admiraţia tuturora.

Am impresia că ai mei sunt nedrepţi în aprecierile lor asupra lui Iordăchescu. Că nu ar fi manierat, că nu ar avea educaţie, asta e foarte explicabil. E destul numai să-l vezi cum umblă pe stradă, cum salută, cum dă mâna cu prietenii, ca să poţi să-l judeci, comparându-l cu d-l Bagiura, aşa de elegant în mişcări şi în toată atitudinea lui. Contrastul e izbitor, nu-i nimic de zis; aceasta însă nu exclude putinţa ca să aibă şi el un suflet ca Sonia, la care mă gândesc întotdeauna, când îl văd pe stradă.

www.digibuc.ro

Cetiam scrisoarea dela Nadeja, când a intrat mama în odăița mea.

Nu pot să-mi explic prin ce trăsături de pe figura mamei, sau prin ce mister de sugestiune, am simțit că vrea să-mi vorbească lucruri, care iese din cadrul convorbirilor noastre zilnice. Era, parcă, în ochii ei, un fel de fluid, dacă aşi putea să mă exprim aşa, care mă făcea să nu am putere de a mă uita mult în ei; îmi povesteau că în dosul lor, în creer, se petrece un fenomen neobişnuit, că stă ascunsă o cugetare care aşteaptă să-mi fie comunicată şi de care aveam o vagă sensație de frică.

Şi, în adevăr, aşa a fost.

Câtva timp am stat amândouă într'o atitudine pe care aşi putea să o numesc ridiculă: n'am vorbit, nu aveam destul curaj să ne privim; până şi mişcările mânilor ni erau jenate. Un străin, dacă ne ar fi privit dintr'o ascunzătoare, ar fi putut să creadă că suntem amândouă emoționate, ori că are, înaintea lui, două duşmance între care trebuie să izbucnească o ceartă, multă vreme stăpânită în două suflete jignite.

www.digibuc.ro

Mama nu ştia cum să înceapă vorba; eu nu îndrăzneam s'o întreb ce vrea să-mi spuie. In fine, după lungă aşteptare, şi de sigur că după multă luptă în sufletul ei, mama a putut să-mi spuie:

— Tu ce mai gândeşti?

Ce mai gândesc!..... Mi s'a părut cu desăvârşire silită o asemenea întrebare. De ce mă întrebi ce gândesc?

A urmat o pauză de câteva minute, în care timp îşi ţinea privirea aţintită în jos, ca un copil care a făcut o greşală; apoi m'a fixat şi mi-a zis:

— Ce ideie ai tu despre Bagiura?

Bănuiam că în acest scop a venit mama în odaia mea, şi cu toate acestea întrebarea ei m'a emoţionat.

— Ce ideie pot să am despre el?, i-am răspuns; îl cunosc aşa de puţin.

— Dar orişicum, de câteva săptămâni îl vezi mai în fiecare zi, aşa că ai putea să-ţi fi făcut o părere.

— In adevăr, îl văd foarte adeseori, şi din relaţiunile dintre noi, aşa de restrânse, în limitele unei politeţi reci şi banale, am putut să-mi fac numai o părere bună despre el. E manierat, bine crescut, plăcut la vorbă, om de societate, care face figură convenabilă în orice salon.

Răspunsul trebuie să-i fi convenit mamei; pe faţa ei am observat un aer de mulţămire,

www.digibuc.ro

un zimbet ascuns între încreţiturile ce se ivesc pe sub ochii ei, aşa de frumoşi într'o vreme.

După alte câteva minute, mă întrebă:

— Dacă Bagiura te-ar cere, ce ai zice tu?

Mă aşteptam şi la această întrebare; era lucru firesc să urmeze, după introducerea făcută cu aşa de puţină măiestrie.

Un răspuns pripit nu puteam să dau. Dacă m'aşi gândi numai la fizicul d-lui Bagiura, la tot ce se manifestează prin exteriorul lui, de sigur că aşi fi răspuns precum înţelegeam că i-ar plăcea mamei, aşi fi acceptat o propunere de căsătorie. Orice fată ar fi făcut astfel. Bagiura e o partidă excelentă, pentru oricare domnişoară din lumea noastră. E băiat frumos, are atâtea calităţi, are o carieră mănoasă, se zice că are și ceva avere, moştenită dela părinţi, pe care nu numai că nu a risipit-o, dar a ştiut să o înmulţească; e un tânăr cu viitor. Pentru oricine, toate acestea sunt prea ademenitoare, ca să poată rezista la ispita unei căsnicii cu un asemenea personaj; pentru mine, însă, nu sunt suficiente. Eu trebuie să cunosc și sufletul omului de care ar fi să mă leg; trebuie să știu ce gândeşte. M'a întrebat mama: „Ce ideie am eu despre Bagiura?"; eu vreau să știu ce idee are d-l Bagiura, nu despre mine, ci despre chestiunile care frământă lumea de astăzi. Dacă el vede în mine un obiect cu care să-şi satisfacă unele plăceri; dacă el, în căsătorie, caută o menajeră cu care să-şi

www.digibuc.ro

acomodeze traiul, să-şi lecuiască spleenul şi să-şi împlinească vanitatea de a se exhiba la braţul unei femei distinse, apoi a greşit calea: cărarea aceasta nu duce la inima mea. Eu caut un tovarăş al tuturor clipelor mele, şi mai înainte de a examina fotografia individului, de a-i vedea gesturile şi a-i spiona modul cum se poartă între ai lui, vreu să-i pătrund în ascunsul cugetărilor. Mi-ar fi cu neputinţă să-mi leg viaţa de un bărbat care n'ar gândi la fel cu mine. Dacă, în lumea noastră, ar fi să ducem, de pildă, viaţa pe care o cetim în romane, unde doamna şi domnul locuiesc apartamente deosebite, domnul cere permisiune doamnei să o viziteze, şi din când în când se întâlnesc, în propria lor casă, la un dejun sau la un dineu, în asemenea împrejurări ar fi cu totul inutil să cercetezi sufletul celor ce voiesc a se uni prin căsătorie. In asemenea căsnicii se cercetează numai două chestiuni: să nu se facă o „mesaliance“, şi viitorii soţi să aibă destule venituri ca să poată duce fastul impus mediului în care se învârtesc. Dar la noi? Arborul genealogic din biuroul tatei ni arată coborâtori din Domnitori moldoveni, dar în ţara noastră bărbatul şi femeia, în fiecare clipă, stă unul în spatele celuilalt, şi la fiecare bătaie a secundelor unei pendule, te poţi ciocni cu neînţelegeri ivite din pricina modului de a judeca al tovarăşului tău de viaţă, — bineînţeles dacă amândoi „judecă“, şi dacă nu

www.digibuc.ro

cumva soţia a dat procură soţului să gândească şi pentru dânsa. O asemenea împuternicire eu n'aşi putea să dau. Eu am mândria să cred că pot să judec. Eu am ideile mele, şi nu pot să renunţ la ele decât dacă un altul mă poate convinge că ale mele sunt greşite, sau că ale lui sunt mai aproape de adevăr. In privinţa asta Nadeja spunea că sunt nătângă. Nu sunt nătângă, dar nu pot să primesc o ideie, precum un puiu de rândunică primeşte hrana din pliscul rândunelei-mamă. Nadeja ştie bine că multe din părerile mele nu mai sunt acele cu care am plecat de acasă, acum cinci ani, şi că ar putea să-şi revandice fala de a mă fi convertit. Că nu mi-am putut modela cugetarea în totul după forma acceptată de dânsa, că nu-i admit unele aberaţii, asta nu însemnează că sunt nătângă. Nu din cauza nătângiei nu renunţ la ideile mele, şi n'aşi putea să duc tovărăşie cu un soţ de care m'ar despărţi un baraj de idei opuse, care astfel ar stavili orice comunitate sufletească între noi. Ca să pot să dau răspuns d-lui Bagiura, trebuie să-l cunosc sufleteşte. Acest lucru nu l-am făcut până acuma; în galanteriile lui faţă de mine nu se pot reflecta idei. De aceea am spus mamei:

— Mi-ar fi cu neputinţă să-ţi dau acuma un răspuns. Nu mă aşteptam la o asemenea întrebare. Te rog să-mi dai răgaz să mai gândesc.

— Bine; gândeşte-te.

www.digibuc.ro

Mama a plecat din odăiţa mea, după ce m'a prevenit că, în astă seară, avem pe d-l Bagiura la masă.

Am avut, astfel, ocazia să-mi încep cercetările.

Trebuie să fiu prudentă. Bagiura e inteligent şi abil; apoi buna lui creştere l-ar împiedeca să mă contrazică, dacă ar fi să mă comport ca un judecător de instrucţie. In răspunsurile lui ar putea să simuleze că suntem de acord în toate; aşa trebuie să facă un tânăr care vânează o fată. Mi-am impus, deci, un sistem de spionaj în stil mare, cu toată rafinăria necesară.

La masă, afară de d-l Bagiura, era şi moşu Grigore. Precum era de aşteptat, s'au desfăşurat lungi discuţii asupra exproprierei, în jurul căreia se îngrămădesc complexul de chestiuni la ordinea zilei. Bagiura era vădit contrariat, pentrucă lucrurile acestea nu-i dădeau putinţa să se întreţie şi cu mine, el închipuindu-şi că eu sunt cu totul indiferentă. Intru cât ar putea să intereseze pe o domnişoară, sosită de curând din Geneva, sfada dintre proprietari şi guvern în chestiunea agrară? Aşa trebuie să-şi fi zis tânărul avocat, când aveam aerul că nu ascult, sau că nu voiu reţine nimic din cele ce se vorbeau. Şiretenia femeei a izbutit şi de astă dată; sub aparenţa celei mai perfecte indiferenţe, sau acelei mai complecte ignoranţe, am prins câteva crâmpeie din ideile d-lui Ba-

www.digibuc.ro

giura. Nu am putut să adun multe informații, dar am făcut începutul, și am un fel de mândrie că mi-am jucat rolul cu pricepere. Pisica trebuie să aibă aceiaşi mulţumire când bietul șoricuţ nu poate să scape din cercul în care ghiarele ei îl fac să se învârte cum pofteşte ea.

Destul de banală discuţia, după întorsătura pe care i-o da moşu Grigori şi cu tata. Nu mă surprinde că moşul nu putea să iasă din cadrul unor clişee comune tuturora; pe toţi îi aud spunând că exproprierea este o spoliaţiune, că se calcă dreptul sfânt al proprietăţii, consacrat în cursul veacurilor, ca o moştenire dela strămoșii noştri romani; că desfiinţindu-se marea proprietate nu vor mai fi cereale pentru export şi astfel statul va da faliment, şi câte altele, pe care le repetă toată cafeneaua. Mi se pare însă ciudat că tata, pe care eu nu-l confund cu cei mulţi, nu vede lucrurile în alt chip, şi nu găseşte alte argumente, mai serioase, mai temeinice, pentru a-şi susține părerile lui. Şi când l-am auzit pe d-l Bagiura expunând chestiunea, cu atâta claritate, şi privind-o dintr'o lature neobservată de ceilalţi, mi-a plăcut originalitatea observațiilor lui.

Nu cumva d-l Bagiura începe să mă intereseze?.....

Trebuie să fac o mărturisire: am fost cam pretențioasă când am spus că am ideile mele. De sigur le am, dar nu asupra tuturor chestiunilor care se agită astăzi, și nu destul de clare.

www.digibuc.ro

Aşa este şi cu chestiunea agrară dela noi. Discuţiile cu Nadeja, în această privinţă, nu mi-au servit prea mult; ea cunoaşte starea lucrurilor din Rusia ţaristă, care nu se potriveşte cu acea dela noi, şi apoi prietena mea era cam influenţată de bolşevism. După ce am ascultat pe Bagiura, am înţeles că revolta proprietarilor este legitimă, dar nu pentru motivele înşirate de tata, care sunt de natură sentimentală, pe când argumentarea tânărului avocat se întemeiază pe logică. Tata, ca şi toţi ceilalţi, a ajuns la concluzia că expropierea este o necesitate, pe care niciun guvern nu ar fi putut să o înlăture, fără a ne fi expus la mişcări sângeroase pe care nici nu le am fi putut reprima; prin urmare ei o admit în principiu, dar nu li convine modalitatea, condiţiile în care se operează. In contra acestei păreri pledează Bagiura şi are dreptate. El zice: „Aţi fost pentru intrarea noastră în războiu, alăturea cu aliaţii, ca să punem şi noi stavilă expansiunei germanilor — căci aceasta a fost adevărata cauză a războiului: germanii se sufocau în teritoriul restrâns al ţării lor; şi *necesitatea* i-a împins să deslănţuie uraganul care a bântuit lumea întreagă. Contra acestei teorii a necesităţii ne am revoltat cu toţii, şi am căutat să răzbunăm civilizaţia ultragiată. Noi însă, românii, cari de fapt nu aveam nimic de împărţit cu germanii, am făcut o dogmă de guvernământ tocmai din necesitate, care adap-

www.digibuc.ro

tată şi practicată de dânşii am socotit-o ca o valoare a tuturor principiilor de drept. Şi am mers aşa de departe cu neconsecvenţa noastră inconştientă, încât şi Curtea noastră de Casaţie, când a fost chemată să se pronunţe asupra neconstituţionalităţii decretelor-legi, a recunoscut dreptul de necesitate a guvernelor de a legifera pe această cale barbară. Ceea ce, comis de germani, era o crimă, la noi a devenit o virtute. Dacă dumnevoastră, proprietarii, admiteţi că exproprierea este o necesitate, nu înţeleg să vă opuneţi la toate consecinţele ei fireşti. O singură soluție ar fi fost admisibilă pentru dumneavoastră: să fiţi consecvenţi, să nu recunoaşteţi acest drept de necesitate, să declaraţi că vă opuneți la sfăşierea drepturilor ce aveți, să vă manifestaţi revolta sufletească prin abţinerea dumneavoastră dela orice activitate politică, să refuzaţi de a lua parte la lucrurile diferitelor comisiuni în care sunteţi reprezentați de drept, să-i lăsați să lucreze ei singuri, ca să puteţi spune că, în adevăr, ați fost spoliaţi. In loc de a lucra astfel, aţi stat la tocmeală asupra întinderei de pământ care să vi se lese, v'ați milogit pentru câţiva lei mai mult la hectar. In Rusia bolşevistă proprietarii nu au fost consultaţi când li s'a luat pământul fără despăgubire; ei vor avea orişicând dreptate să strige că au fost spoliați. Dumneavoastră ați consimțit să fiți expropriați. Nu vedeţi în ce contrazicere vă puneți?“

www.digibuc.ro

Bagiura este un tip interesant; are un mod al lui de a concepe lucrurile.

Vorbeşte frumos. A avut câteva momente de înflăcărare în expunerea teoriei lui, şi cu toate acestea nu s'a uitat pe el însuşi, mi-a adresat aceste cuvinte:

— Scuzaţi, domnişoară, că vă facem să ascultaţi lucruri care nu pot să vă intereseze.

— Din potrivă, chestiunea aceasta mă interesează.

Eram să spun mai mult; dar privirea lui, plină de surprindere, a făcut să mi se liniştească nervii; am simţit parcă o descongestionare a obrajilor care deveniseră purpurii şi-mi ardeau de indignare că el mă pune în rândul fetelor pe care le interesează numai ultimul jurnal de mode, sau ultima aventură galantă a unor anumite personaje din societate. M'am recules repede, şi am tăcut.

Tânărul era gata să mai spuie ceva, dar tocmai atunci a intrat Viorica şi firul conversaţiei s'a depănat pe alt mosor.

Viorica e obsedată de balul Crucei Roşii. Peste câteva zile i se înfăţişează ocazia să-şi etaleze toaletele și să-şi expuie bustul admiraţiei publicului. In adevăr, are un corp frumos, și ştie să-i arăte mlădierea sub cutele străvezii ale toaletelor bizare pe care şi le combină cu multă măiestrie. O admir; dar n'o aprob. Inţeleg să caute cineva să placă; este un sentiment comun oamenilor ca şi tuturor

www.digibuc.ro

animalelor, şi poate chiar şi plantelor; admit că Viorica nu are calităţi intelectuale care să intereseze, să atragă pe un bărbat; o păpuşică, precum este ea, doar numai printr'o rochiţă, printr'o faţă mai pictată şi prin zimbete şi gesturi studiate, multă vreme, în faţa oglinzii, ar putea să îndrepte, spre dânsa, privirile amatorilor; dar şi aici se impune o limită. Viorica a depăşit-o. Prea e păpuşică; prea nu se respectă.

O judec aspru. Dacă ar ceti cineva rândurile acestea, ar putea bănui că-mi sunt impuse de o slăbiciune sufletească, de frica unei concurenţe sentimentale. O persoană care ar fi stat la colţul mesei din sala de mâncare, şi ar fi observat cele ce se petreceau, ar zice poate că într'un ungher al inimei mele a început să încolţească un sâmbure de gelozie, când ar fi văzut pe d-l Bagiura privind aşa de galeş pe Viorica, vorbindu-i cu atâta afecţiune. Nu; gelozia nu mă roade, şi nu are pentruce. Tânărul Bagiura e simpatic, dar nu-mi bat capul să ştiu dacă are mai multă simpatie pentru Viorica ori pentru mine. Simpatia lui m'ar lăsa indiferentă. Eu o judec pe Viorica din alte puncte de vedere, şi repet că nu-i găsesc alte calităţi, decât acelea pe care le poate întruni o păpuşică drăguţă.

S'a încins o lungă discuţie asupra balului. Dacă aşi fi în apele mele, eu nu m'aşi duce, dar trebuie să mai joc şi după cum cântă ai

www.digibuc.ro

mei. Mama ţine cu tot dinadinsul să mergem. Ea are consideraţiile ei, probabil în vederea combinaţiilor matrimoniale. Unde ar putea să se încurce mai bine iţele întinse de dânsa, decât la un bal! Il vrea de ginere pe Bagiura, îi convine; el trebuie să-mi învârte capul, să mă ameţească. Mama îşi aminteşte timpul tinereţii ei, sensaţiile şoaptelor în vârtejul unui vals, farmecul moliciunei ce te cuprinde când „El" te lasă din braţele care te strâng, şi rămâi, cu inima zvâcnindu-ţi, zdrobită pe scaun.

Vom merge la bal. D-l Bagiura mi-a cerut primul boston.

Mama şi Viorica au pus la cale, până târziu, chestiunea palpitantă a toaletei mele.

www.digibuc.ro

Sunt încă obosită, după o noapte nedormită.

Am fost la bal.

M'am plictist, şi am plecat cu sufletul greu de câte am văzut. Am mai făcut şi o constatare, pe care nu ştiu dacă trebuie să o numesc nemulţumitoare sau indiferentă: d-l Bagiura e un mare pesimist. Din pricina lui am suferit. Da, am suferit, pentrcă a izbutit să mă întristeze, să mă facă să împărtăşesc o parte din pesimismul lui.

Dar se cuvine să-mi fac o recapitulare a evenimentului acestuia. De sigur, este un eveniment, pentru mine, primul bal la care asist în lumea nouă care s'a născut în urma unei catastrofe mondiale: războiul.

Mama și Viorica şi-au dat multă osteneală să-mi pregătească toaleta şi să mă împodobească. Eu n'am putut să pricep din ce pricină rochia mea trebuia să fie de culoare albăstrie. Şi câte chinuri până ce a ieşit opera aceasta din mâna cusutoriţelor. La Iaşi nu s'a găsit materialul necesar bine asortat; la Bucureşti a trebuit să umble un trimis special, din prăvălie în prăvălie, ca să descopere o parte din el, şi restul a fost adus din Cernăuți, şi a pro-

www.digibuc.ro

dus o bucurie ca şi când ar fi fost vorba, într'un regiment, de cucerirea unui steag dela inamic.

O săptămână întreagă — ce spun eu, o săptămână! — zece zile am deschis uşa atelierului domnişoarei Betty Rosenblutt, ca să ne încredinţăm de progresul toaletei mele. Şi ce atelier! O cameră murdară, într'o stradă mizerabilă, pe care pe timp ploios îţi trebuie mult curaj să te aventurezi, iar cu trăsura trebuie să mergi la pas, şi tot te întorci cu stropi de glod, pe haine şi pe faţă. Atelierul domnişorei Betty, camera de culcare a întregei familii şi bucătăria, formează o singură încăpere, despărţită prin o perdea multicoloră. E penibil să te aşezi pe scaunele murdare, şi să respiri aerul impestat de fumul cepei prăjite, şi de sfârâiala uleiului de floarea-soarelui, cu care bătrâna doamnă Rosenblutt pregăteşte mâncarea. A sosit, însă, un moment decisiv a resignaţiei mele: să încerc rochia. Pentru această operaţie delicată, domnişoara Betty şi-a amenajat un colţ al atelierului: un gueridon după care te ascunzi, şi pe deasupra căruia se iveşte capul clientei, ca un Vasilachi dela păpuşile din iarmaroc. Am zimbit, când am văzut, deasupra gueridonului, învârtindu-se claia de păr roşcat a domnişoarei Clara Jupiter, o o stea a târgului nostru, fiica unui comerciant astăzi foarte bogat, dar care mai înainte vreme exercita modesta meserie de jupitor de

www.digibuc.ro

piei la abatorul comunal. Pe atunci steaua se numia Coina, şi ingeniosul ei tată şi-a schimbat numele din „jupitor", în Jupiter. Potriveala este minunată: aurul Jupiterului nostru poate să aibă strălucirea atribuită, în vechime, zeului Fulminator, dar ideia de claritate materială a Coinei, nu-mi poate sugera ideia de cinste în relaţiunile sociale ale jupitorului dela abator. Am zimbit, pentrucă după dânsa îmi venia mie rândul să mă dau în spectacol, să mă vîr în cuşcă, să mă învîrt ca o marionetă în mânile cusutoriţei, şi clientele atelierului să-mi vadă coafura peste paravan.

Am fost cu adevărat chinuită, până ce Viorica a dat sentinţa definitivă: splendidă rochie!

Eu aşi fi fost fericită să scap de această splendoare, dar era o necesitate inexorabilă să mă supun acestei torturi: domnişoara Margareta Nicoară trebuie să apară la bal în condiţiuni demne de situaţia părinţilor.

Domnul Nicoară este o figură a localităţii noastre. Doar suntem o veche familie, despre care cronicarii pomenesc de veacuri; suntem bogaţi şi respectaţi. Tata a fost deputat, senator, are atâtea decoraţii; mama e preşedinta Crucei Rosii, are medalii; eu... eu sunt fata lui Nicoară, am stat cinci ani în străinătate, vorbesc patru limbi, cânt la piano, fac pictură, pirogravură... O fată ca mine nu se poate prezenta în lume ca oricare alta; trebuie să întrec

www.digibuc.ro

pe Coina lui Iţic jupitorul, şi în lumea noastră cum s'o întrec altfel decât prin toaletă!

..........Sunt aspră în judecata mea; părinţii mei ar avea dreptul să mă socotească o ingrată. Noroc numai că aceste rânduri nu vor cădea sub ochii lor, şi astfel nu vor avea nemângâierea să constate câtă neplăcere îmi căşunează ei mie, când ţin cu tot dinadinsul să facă din mine o păpuşă. Sunt convinsă că intenţia lor nu este să mă supere; din potrivă, ei vor fi socotind că mă simt fericită, şi neînţelegerea provine numai pentru că eu nu am tăria să li spun ceea ce gândesc. De fapt, aşi găsi în mine energia necesară, dar cu siguranţă că li-aşi da o lovitură pe care n'o merită. Au ei ceva bănueli că „rusoaica" mi-a sucit capul; am avut imprudenţa să emit oarecare păreri, pe care tata le-a calificat bolşevism, şi mă feresc de a repeta greşala şi de a-i face să creadă lucruri şi mai grave despre mentalitatea mea.

In seara balului, un adevărat congres. Câteva mătuşi, câteva prietene de ale casei au asistat la toaleta mea, sub conducerea Vioricăi, căreia toţi ai mei îi recunosc marele merit de arbitră a eleganţei. Ce n'au făcut cu mine! Mi-au frizat părul, m'au pudrat pe obraz, pe piept, pe gât, pe braţe, mi-au pus ceva negru pe sprincene, ceva rumeneală pe obraji, o lecuţă de roşu pe buze, şi m'au sucit şi răsucit, până ce am ieşit, din mânile lor, ca o crăiasă din poveşti.

www.digibuc.ro

Am să fiu sinceră. Pregătirile acestea mă enervaseră; mă stăpâneam să nu izbucnesc, şi am izbutit să par ceea ce nu eram; dar când m'am uitat în oglindă, am rămas surprinsă: am ghicit că sunt frumoasă. Mi-am plăcut mie însămi. Simţeam că renaşte în mine vanitatea sexului, acumulată de veacuri, pe care avusesem naivitatea să cred că contactul cu Nadeja a avut de efect, dacă nu să o anihileze, cel puţin să o diminueze la un minimum acceptabil şi inofensiv.

La intrarea în sala balului m'a întâmpinat d-l Bagiura. Am simţit eu singură emoţia pe care i-a produs-o apariţia mea, în eleganţa toaletei mele, neîntrecută de acea a Coinei şi sub masca fardurilor care-mi jenau respiraţia.

Balul, în sine, pot zice că nu m'a impresionat. Dar, poate, nu spun un adevăr afirmând că nu mi-a făcut vreo impresie, întrucât am fost decepţionată de lumea în mijlocul căreia am trăit o noapte întreagă.

Când am intrat în salon, din prag am putut să disting două lumi adunate sub acelaş acoperemânt, care, deşi nu erau ostile una alteia, cel mai puţin abil observator şi-ar fi dat seama că între ele nu există nicio simpatie.

Intr'un ungher, izolate pe scaune, doamnele din lumea bună, pe care îndeplinirea unei îndatoriri le-a îndemnat să se coboare în mijlocul mulţimei anoste. Ca membre a societăţii Crucea Roşie, şi în comitetul organizator al

www.digibuc.ro

balului, trebuiau să facă acest sacrificiu. In jurul lor, câţiva domni, se uitau cu un fel de compătimire la eroinele care înfruntau desgustul unei promiscuităţi cu scursura mahalalei.

Cavalerii!

A!, dacă aşi fi avut cu cine, aşi fi râs ca o nebună. Oamenii aceştia nu au nicio educaţie. Am văzut pe unu cu un păr mare şi nepieptănat, făcând, din mijlocul salonului, un semn cu degetul, unei domnişoare de lângă sobă, care a venit până la el, şi a zbuciumat-o un sfert de ceas, într'un fel de boston care sămăna mai mult cu danţurile dela cârciuma din sat. Când au isprăvit cursa, domnişoara a căzut pe acelaşi scaun de lângă sobă, gâfâind ca o maşină de trier, cu brazde de sudoare pe obrazul de pe care se luase pudra şi vopseaua roşie, de credeai că şi-a pus pe faţă pielea unui leopard, iar tânărul, călcând cu genunchii încovoiaţi, ca după o mare oboseală, îşi descheie câţiva nasturi dela vesta groasă în care se sufoca, şi cu o batistă mare, cu dungile roşii, de care capătă preoţii la înmormântări, îşi ştergea faţa, ceafa, şi flutura batista prin salon, ca să se usuce de sudoare. Era un spectacol desgustător.

Nu cunoşteam pe niciunul dintre dănţuitori, afară de d-l Bagiura, cu care am făcut un tur de boston, şi am rămas încântată că ceilalţi nu s'au grăbit să mi se prezinte, şi astfel am

www.digibuc.ro

scăpat cu rochia nemurdărită de mânile lor; nu purtau nici mănuşi: sunt foarte scumpe.

Am admirat pe Viorica. Ea n'a avut niciun scrupul; a dansat cu cine i-a ieşit înainte, şi mi-a făcut impresia unei fiinţi de rând, care caută să se distreze orişicum şi cu orişicine.

Mi-a părut ciudată atitudinea ei, când m'a întrebat, cam înghimpată:

— Mă rog ţie, dar pentruce d-l Bagiura nu mai dansează? Nu-i frumos ceeace face.

Pentruce m'a întrebat pe mine despre purtarea d-lui Bagiura? Intru cât pot să dau eu seama de faptele lui, şi ce legătură face ea între mine şi acest om gentil, care-mi dă atâta atenţie, fără a păşi peste limita celei mai perfecte bunecuviinţi?

Simţind că mă plictisesc, d-l Bagiura mi-a oferit braţul şi m'a dus prin toate camerele, să mă puie în curent cu situaţia morală a celor mai ponderoase personaje din localitatea noastră.

Am intrat în bufet, unde mi-a oferit o îngheţată.

In jurul unor gărăfi cu vin, făceau mare gălăgie un grup de admiratori ai lui Bachus. Un maior burtos, cu musteaţa tunsă şi cu nişte spincene care-i umbreau ochii, povestea anecdote, care trebuie să fi făcut deliciul unor taverne de apaşi, de unde le va fi învăţat.

— Aceştia sunt cei mai numeroşi, şi cei mai bine apreciaţi, în această lume nouă, a căreia

www.digibuc.ro

cunoştinţă o faceţi în astă seară, mi-a şoptit d-l Bagiura, arătându-mi pe beţivii al cărora zgomot atrăgea la bufet admiratori, și mai cu seamă admirătoare.

Am observat, însă că d-l Bagiura a dat o intonaţie specială cuvintelor „lume nouă"; aceasta poate să fie un reflex al impresiei ce-i va fi produs o apreciere a mea, când am spus că nu ar trebui privită cu neîncredere lumea nouă, produsul războiului. Ca un conservator neîndurat, a căutat să mă facă să văd eu însămi întru cât părerea mea poate să fie întemeiată. De aceea cred că intenționat m'a purtat pe la mesele de cărţi, unde mi-a dat amănunte asupra reprezentanţilor elitei lumei nouă.

Intr'o cameră sunt trei mese de cărți. D-l Bagiura îmi recomandă pe parteneri.

La masa din colţ joacă patru dintre cei cari trebuie să dispară, pentru a fi înlocuiţi de lumea nouă. Sunt cunoştinţi din copilăria mea, boieri cari s'au strecurat, prin vremurile acestea de îmbogăţire, ca nişte nepricepuţi. Joacă pocker, îmi explică d-l Bagiura, pe sume mici. sunt liniștiți, modeşti; vorbesc încet, atâta cât trebuie ca să se audă unii pe alții. Niciunul nu izbucnește în exclamaţii zgomotoase, nu se înfurie, și se tratează ca adevărați oameni de societate.

— Lumea veche, insistă companionul meu.

La altă masă, în mijlocul camerei, alte patru

www.digibuc.ro

persoane, asupra cărora ceroncele meu îmi dă amănunte interesante.

Domnul cu ochii bulbucaţi, îşi şterge nasul la fiecare cinci minute, întinzând batista pe amândouă palmele şi frecând trompeta din care scoate un sunet strident, este un bancher. Venit din Galaţi, rând pe rând a fost cafengiu, cârciumar, negustor de lemne, cantinier la o fabrică de cherestea, şi toate meseriile acestea le schimba din pricina jenei financiare în care se găsea totdeauna. Câtva timp a lipsit din localitate, şi când s'a reîntors, era un domn elegant, însurat cu o femeie plăcută; şi-a instalat un mic biurou de comision, făcea pe bancherul, şi dând cu`împrumut, în special persoanelor oficiale, a început o serie de afaceri mănoase: antreprize de lucrări la judeţ, furnituri la Căile ferate, exploatări de păduri de ale statului, care-i permiteau luxul de a uita scadenţa poliţelor semnate de prefecţi, primari, ingineri, inspectori, şi toţi acei cari, în altă calitate decât acea de debitori, aveau ceva de recepţionat, sau vre-o îndatorire de a controla pe vrednicul bancher. Pe nesimţite, şi cu o artă desăvârşită, s'a introdus în societate, a devenit membru important al clubului „Armonia", graţie talentului cu care ştia să piardă la cărţi, ca să câştige acela destinat de el să aibă şansă. Astfel d-l Iţic Flitman, sau Isidor, cum îl cheamă astăzi, a devenit indispensabil în multe saloane, pe care luciul auru-

www.digibuc.ro

lui său i le deschide la orice oră din zi şi din noapte.

In faţa lui, domnul corpolent, cu barba rară, şi cu dinţii de aur, este un colonel, pensionar de câteva luni. In tinereţe a fost bărbat frumos, şi s'a încurcat cu o femeie nostimă, din Bucureşti, o văduvă cunoscută în cercurile berbanţilor, şi datorită graţiilor ei, fostul serjent de jandarmi călări, a ajuns maior, şi din războiu a ieşit colonel şi om bogat. Cât a stat în Ardeal, ca să împingă mai spre Apus hotarul civilizaţiei, organizase un întreg serviciu de transport, de acolo aici, a mărfurilor rechiziţionate dela unguri şi le trimetea nevestei, de le vindea cu preţurile mari, de pe atunci. Când s'a întors din Ardeal, un tren întreg i-a adus vitele, trăsurile, mobilele şi o bogăţie agonisită pentru apărarea patriei. E senator.

Al treilea, tânărul fără mustăţi, cu o cicatrice în frunte, e tipul parvenitului. Fiul unui vătaf de moşie, a intrat, prin protecţia proprietarului, funcţionar la Inspectoratul agricol, iar astăzi este consilier agricol. Omul acesta, care abia poate să iscălească, a fost unul dintre membrii comisiunei care a judecat asupra nedreptăţilor făcute „hoţilor de proprietari“ la expropriere, şi răsărit deodată milionar, e un stâlp al noului regim, un demn reprezentant al democraţiei.

D-l Bagiura se aprinsese făcându-mi recomandaţii, şi s'a oprit, când venise rândul să-mi

www.digibuc.ro

vorbească despre a patra persoană dela masa de pocker, o doamnă pe jumătate tânără, o blondă roşcată, care distribuia cărţile cu o repeziciune uimitoare, şi într'una fuma şi sorbea cafele negre. Ca şi ceilalţi, vorbea zgomotos, şi făcea haz de cuvintele triviale cu care-şi manifestau jucătorii nemulţumirea, când nu li mergea bine. Jucau şi aceştia pocker, şi unul dintre parteneri îi spunea mereu, ca un refren: „Bostan verde coace-te, maioriţă întoarce-te", de câte ori trebuia întoarsă cartea, după limbajul pe care nu l-am priceput.

Am aşteptat să-mi decline calităţile doamnei acesteia, şi văzând că nu mai începe, l-am întrebat:

— Dar despre doamnă ce poţi să-mi spui?

— Mă iertaţi, dar despre doamnă nu am să dau ncio informaţie. Atâta numai pot să vă spun, că doamna este şi ea o „femeie nouă", este presidenta secţiunei locale a ligei pentru susţinerea drepturilor politice ale sexului frumos, şi face parte din consiliul comunal.

D-l Bagiura m'a condus în uşa salonului, zicând:

— Ceilalţi sunt la fel; despre dânşii ar trebui să vă spun lucruri şi mai rele, şi vă dispensez de a vă da prea multe motive să mă socotiţi un mahalagiu care ştie numai să cârtească.

www.digibuc.ro

Viorica e geloasă.

Iată un sentiment pe care nu-l cunosc.

Gelozia este o scădere a demnităţii omeneşti; este o recunoaştere a inferiorităţii tale faţă de alţii. Gelozia Vioricăi nu mi-o pot explica altfel, decât că se teme de mine. Că-şi va fi pus ochiul pe Hipolit, e foarte explicabil; că-l va fi iubind, şi asta se poate. Toate acestea le admit, dar să fie geloasă, şi să-mi facă mie mutre!.....

Ce vină mi s'ar putea găsi mie, dacă Adonisul Vioricăi m'ar găsi mai „desirabilă" decât pe dânsa? Dacă-i plac eu, ce pot să-i fac? Mie nu-mi displace, şi nu pot să ascund adevărul că simt oarecare mulţumire la atenţia ce-mi dă. Cu cât îl văd mai des, cu atâta îmi place să-l văd. Nu ştiu cum să definesc acest sentiment, acest îndemn sufletesc de a mă apropia de el. Dacă aceasta este „iubire", atunci probabil că nu-mi este indiferent. N'aşi putea să afirm că-l iubesc, dar nici că nu-l iubesc. Am conştiinţa împăcată; eu nu am căutat să-l captivez, să-l râpesc din mrejele Vioricăi. In atitudinea mea nu se poate găsi un singur gest reproşabil; nu am comis niciun atentat la

www.digibuc.ro

inima lui. Dar dacă-l lasă nepăsător Viorica, pot eu să intervin! Şi la urmă, chiar de mi-ar sta prin putinţă să i-l arunc în braţe, pentruce aşi face-o? Ar fi un act de altruism inutil, care ar avea o singură calificare justă: prostie. Dacă d-l Bagiura mă preferă pe mine, trebuie să fie nişte cauze pe care eu nu aşi putea să le înlătur. Dacă mă iubeşte, nu s'a descoperit încă serul care să i-l injectez, ca să mă urască; dacă din calcule economice, sau din alte consideraţii sociale, ar vrea să facă din mine tovarăşa lui de viaţă, eu nu-i pot scruta conştiinţa, şi nici nu vreau să cercetez mobilul intenţiunilor lui. Dacă mi-aşi diseca sufletul, aşi găsi ascuns în el embrionul unui egoism firesc şi indispensabil oricărei fiinţi. Doară eu n'oiu fi altfel decât restul lumei. Nu înţeleg pentruce aşi avea scrupule care nu corespund realităţii unei vieţi, pe care trebuie să o trăim aşa cum este ea îndrumată, după nişte legi dela care nu ne putem abate. In lupta pentru existenţă, învinge acel care-i mai bine pregătit, mai bine înarmat; faţă de Viorica, pentru Hipolit, poate că eu întrunesc aceastǎ calitate, şi atunci ceea ce este fatal, trebuie să se îndeplinească. Să se ştie însă, că între mine şi Viorica nu este nicio luptă; eu nu o consider ca rivală şi nu am nimic de revendicat. Dacă eu stau în calea ei, nu mi se poate reproşa nimic...

. . . .

Am întrerupt şirul, ca să privesc de pe fereastră o mascaradă pe stradă. Poporul face

www.digibuc.ro

manifestaţie de simpatie deputatului Iordăchescu. In sala cinematografului şi-a adunat alegătorii, ca să li deie seamă despre activitatea lui parlamentară, şi acuma îl conduce mulţimea acasă. Un taraf de lăutari merge în frunte, scârţiind marşul „Deşteaptă-te Române"; în urma lor calcă mândru deputatul, încunjurat de pleava societăţii, beţivii satelor şi mahalagiii târgului, toţi morţi-beţi, răguşiţi, cu gesturi dezordonate, oprindu-se din când în când şi răcnind cât li ţine gura: „Trăiască dipotatul nostru! Trăiască mântuitotul neamului! Trăiască Iordăchescu! Ura!", şi mulţimea de ţărani, clătinându-se, repetă ca un ecou strident, un ura! desgustător.

E o mascaradă, cu care nu a fost obişnuită lumea noastră. Tata şi d-l Bagiura sunt indignaţi de aceste „acte de bolşevism", precum le numesc ei; mie însă nu-mi par nici ridicule, nici fără de rost. Imi aduc aminte că şi pe vremea când se alegea tata deputat se făceau astfel de manifestaţii, şi nu indignau pe nimeni; de ce atunci erau admise, admirate, iar acuma să fie ridiculizate? Nu erau aceiaşi manifestanţi ordinari, corupţi şi beţivi? Şi oare domnii cari se alegeau, pe atunci, erau cu mult mai de seamă decât acei de astăzi? Am cetit un articol al lui Iordăchescu, în gazeta lui, şi mi se pare că, în unele privinţi, are dreptate. Pomeneşte el despre fruntaşii partidelor istorice, de acum câţiva ani, din judeţul nostru, cari ne reprezentau în Parlament, şi se în-

www.digibuc.ro

treabă: prin ce s'au deosebit acei oameni, pentru ca aceştia de astăzi să ni se pară aşa de odioşi? Oameni cu un rudiment de cultură, vițioşi, venali, al cărora singur merit era că aveau un vot în colegiul întăiu, şi erau înscrişi în partidul dela putere. Citează persoane, al cărora nume îl ştiu; îmi aduc însă aminte de Cuconu Ghiță dela Vultureşti, un prieten politic al tatei, care moştenise deputăția; era un bătrân ramolit şi cu o sumedenie de rude alegători, pe spinarea cărora se urcase, şi căruia nimeni nu-i contesta dreptul de a fi mereu ales. Tata îl tolera, pentru motive electorale, dar tot pe tata l-am auzit glumind, pe socoteala unui discurs al lui Cuconu Ghiță, care ar fi vorbit şi el în Cameră, cerând să se închidă fereastra, că-l trage „țugul".

Iordăchescu nu-mi pare aşa de ordinar, precum vor să-l facă alții. Pentru un învățător de sat, se prezintă destul de bine. Figura lui nu-i respingătoare; nu are trăsături fine, ca d-l Bagiura, dar în ochii lui am zărit inteligență şi energie. S'a uitat spre geamurile noastre, cu o privire în care mi s'a părut zugrăvită expresiunea satisfacției ce o simte un toreador când doboară taurul; el, obscurul Iordăchescu, ocupă astăzi în Cameră, fotoliul pe care atâta vreme s'a tolănit nobilul Nicoară, învinsul reprezentant al oligarhiei. Tata spune că Iordăchescu e un obraznic; eu, însă, judec altfel: e un învingător care visează. Cine ar face altfel, dacă ar fi în locul lui?

www.digibuc.ro

Din zi în zi constat mai mult că sunt reale primele impresii ce am avut, când am venit în ţară, despre o prăpastie între lumea pe care am lăsat-o la plecare, şi între aceea care am găsit-o.

Suntem în a doua zi de Paşti, şi cele ce s'au petrecut, în zilele acestea, mi-au deschis ochii asupra multor lucruri, pe care nu le aşi fi bănuit.

In timpul Postului mare era obiceiul, în casa noastră, să postim, cu toţii, miercuria şi vineria; unii dintre servitorii din oraş, iar la ţară toţi muncitorii, ţineau postul întreg; Catrina ar fi crezut că se năruie cerul peste dânsa, dacă ar fi pus în gură o fărămică de carne. In Săptămâna mare posteau toţi, în fiecare zi, şi mirosul dătător de poftă al cozonacilor, scoşi din cuptor în Sâmbăta Paştelor, deşi ne ademenea, totuşi rezistam, şi nu ne atingeam de ei. Ce am văzut anul acesta? Până şi babele târgului, ba şi dintre ţărani, aşa de bigoţi odinioară, n'au mai postit, nici măcar miercuria şi vinerea, şi i-am văzut mâncând de frupt chiar şi în Săptămâna Patimelor. Se zice că ar fi venit deslegare dela Mitropolit să mănânce

www.digibuc.ro

oamenii carne, în vederea împrejurărilor: în urma războiului populaţia ar fi slăbită, anemiată, şi organizaţia fizică a oamenilor trebuie să se refacă, pentru a se putea reface toată organizaţia noastră socială, ca şi cum înainte de războiu, ţărănimea noastră se hrănea numai cu carne.

Eu nu sunt bigotă. Ba, dacă-mi examinez mai scrupulos conştiinţa, mi se pare că nu sunt nici credincioasă. Imi aduc aminte că pe când eram la călugăriţe, în Galaţi, aşa de bine se purtau maicele cu mine, atâta măiestrie puneau ca să ni înflăcăreze tuturora imaginaţia, încât dacă cei de acasă nu ar fi fost mai cu băgare de seamă, poate că iezuitele m'ar fi scos din minţi şi aşi fi trecut la catolicism. Formalismul, fastul ceremoniilor religioase, îmi impregnau sufletul cu un misticism care-mi dădea nişte sensaţii pe care nu le aşi putea lămuri, dar mă moleşeau, mă lăsau în prada voinţii altora, a cărora stăpânire mă robia. In starea aceasta eram când am plecat la Geneva. Acolo poate că aşi fi trecut prin mari primejdii, dacă nu aşi fi legat o aşa strânsă prietenie cu Nadeja mea, cu buna şi drăgălaşa Nadia dela care, pentru întâia oară, am auzit lucruri nouă, care la început m'au indignat, m'au revoltat, dar cu încetul le am acceptat. Nu a izbutit Nadia să facă din mine o fiinţă nouă, care să nu creadă în existenţa unui Dumnezeu, ca dânsa, dar a zdruncinat

www.digibuc.ro

credinţile vechi înrădăcinate în mine, şi am devenit ceva nedefinit bine: în mintea mea este o luptă nehotărâtă, un amestec bizar de rămăşiţa unor superstiţii, care formează de fapt fondul religiunei noastre, şi de crâmpeie de cunoştinţi neasimilate, de noţiuni ştiinţifice nepricepute bine, luate din cărţile cetite în tovărăşia Nadei. Poate că pentru a trece în ochii ei drept o emancipată, nu mă mai închinam seara înainte de culcare, nu mă rugam, dimineaţa, în genunchi, înaintea chipului răstignit pe cruce, şi găseam ridicule pe fetele ce-şi păstraseră aceste obiceiuri care, în orice caz, nu pricinuiau nimănuia niciun rău, şi de multe ori îţi prind aşa de bine, te întăresc, să poţi suporta multe dureri.

Sufletul meu, astăzi, nu-i nici creştin, nici ateu. Singură eu nu ştiu ce sunt. Am curajul, şi sunt destul de cinstită să fac această mărturisire. Oricum, situaţia mea nu poate să fie de invidiat.

Aşa cum sunt, poate că mă găsesc mai în măsură de a face constatarea neînchipuitei transformări a lumei noastre, decât chiar părinţii mei, cari, tocmai pentrucă au rămas aceiaşi, nu pot să simtă, ca mine. Ei au trăit aici, şi au asistat minută cu minută, la măcinarea unui edificiu care se prăbuşeşte, sub ochii lor, fără a-şi da sama pentru ce; eu, care am învăţat arta de a cugeta în alt mediu, sub alte influenţi, şi sub ochii mei nu s'au perin-

www.digibuc.ro

dat seria succesivă a modificărilor, am văzut numai rezultatul final, un contrast aşa de frapant între cele două capete ale liniei care uneşte intervalul de cinci ani, cât am lipsit din ţară.

S'a isprăvit; am găsit o altă lume.

Imi pare însă foarte ciudat că tocmai persoana îndreptăţită mai mult să fie influenţată de schimbarea vremurilor, a rămas învălită în aceiaşi crustă veche şi învechită: d-l Bagiura este un creştin cum nu mă aşteptam să-l întâlnesc. Nu ştiu dacă citeşte ceaslovul, şi dacă bate metanii înaintea icoanelor, precum face bunica; nu ştiu dacă se va fi spovăduit şi împărtăşit, în Vineria Paştelor, ca bunica — pentru cinstea lui cred că nu va fi făcut aceste lucruri — dar are o concepţie, despre religie, pe care eu nu o admit. Sunt convinsă că el nu crede basmele cu concepţia Fecioarei imaculate, cu învierea lui Hristos şi înălţarea lui la ceruri, dar nu permite să se puie la îndoială adevărurile biblice. L-am văzut sărutând Evanghelia şi Crucea, pe care nu poate să le creadă lucruri sfinte, dar le-a sărutat, ca un ipocrit. Şi asta n'o admit la un om care se pretinde că nu poate să fie confundat cu marea mulţime a muritorilor de rând. Eu n'am putut să ascund în mine această nedumerire, şi la o aluzie ce i-am făcut, şi pe care a priceput-o, mi-a dat un răspuns care şi mai puţin m'a satisfăcut: „Orice am crede noi, mi-a spus el,

www.digibuc.ro

nu se cuvine să ştirbim puterea pe care trebuie să o exercite Biserica asupra mulţimei; în faţa puhoiului de bolşevism care năvăleşte, sub forma democratismului de astăzi, Biserica este unul din stavilarele pe care ne putem bizui".

Acesta este fondul de credinţă al d-lui Bagiura: ipocrizia.

In privinţa asta nu ne potrivim. Eu înţeleg să fiu sinceră, orice s'ar întâmpla cu mine.

www.digibuc.ro

Ce frumoase zile de primăvară!

Altă dată, pe vremea asta, eram instalaţi la ţară.

Cum se disprimăvăra, se încărcau carele cu bejănie din oraş, unde petrecuse familia toată iarna, şi luau drumul Necşenilor. Mama potrivea timpul cât ar fi trebuit să ajungă acolo Catrina, în seama căreia erau date lucrurile, și apoi pleca și dânsa. Intr'un ceas era acolo, punea toate la cale; către seară sosia și tata, și de adoua zi se începea viața în mijlocul naturei şi a ţăranilor, cari trăiau în atât de bună înţelegere cu proprietarul, adevăratul lor protector. In vacanţa Paştelor, în Sâmbăta Floriilor, mă aştepta mama la gară, şi ne duceam direct la Necşani, unde mă simţiam aşa de fericită.

Noaptea Invierei avea atâta farmec, şi mă cufundam într'un misticism, pe care astăzi nu-l mai pot simţi. In bisericuţa de lemn, cu mirosul de mucegaiu şi cu icoanele îmbrobodite în fumul de lumânare, ne aşezam în strana dreapta şi simţiam fluxul privirilor poporenilor cari intrau tăcuţi și smeriți, veniau în dreptul icoanelor, băteau metanii şi săru-

www.digibuc.ro

tau lemnul cu chipul sfânt, cu zugrăveala roasă de atingerea atâtor buze, care în curs de atâtea decenii au rostit numele Domnului. Ce linişte era în biserică, şi ce bine era! Printre uşile altarului, bătrânul preot Irimia se uita la tata, şi când îi făcea el semn din cap că a sosit miezul nopţii, preotul se ivea cu lumânarea aprinsă, rostea cuvintele sacramentale; „Hristos a înviat!“, cu glasul tremurând, şi tata aprindea, făclia de ceară curată, şi înainte de a ni da şi nouă lumină, o întindea celui mai bătrân dintre săteni. Mă cuprindeau fiori la murmurul glasurilor emoţionate: „adevărat a înviat“. Apoi afară, în ţintirim, pe pajiştea din faţa bisericei, ascultam Evanghelia, privind poporul îngenunchiat, convinsă şi eu că în adevăr a înviat şi s'a înălţat la ceruri, Mântuitorul lumii.....

Atunci credeam; şi poate că era mai bine.

Inainte de a începe liturghia, ne întorceam acasă, unde servitorii ne aşteptau cu masa întinsă. Patru lucruri nu puteau să lipsească, dela masa noastră, în noaptea învierii: ouă roşii, jambon, supă de găină şi friptură de miel. Tata ciocnea cu mama, acompaniind ciocniturile ouălor cu veşnicile cuvinte; „Hristos a înviat“, ciocnea apoi cu mine şi răsuna sufrageria de glasul meu vesel: „adevărat a înviat!“. După masă bătrânii se culcau, iar eu stam încă multă vreme în cerdacul umbrit de streşină, ascultând zgomotele nopţii. Intr'un

www.digibuc.ro

târziu, dangătul timid al clopotului bisericei anunţa sfânta slujbă a liturghiei, şi apoi priveam, cum se strecurau sfioase, ca nişte licurici, şi se împânzeau pe uliţile satului, luminele pe care fiecare creştin trebuie să le ducă, la casa lui, când iese dela Inviere. Incepea să se aprindă cerul de arşiţa celor întăi raze ale soarelui, când mă închideam în odăiţa mea, singură, cu visurile mele. A doua zi, Catrina se ducea şi ea la biserică, la a doua Inviere şi bătrânii satului veniau la curte să spuie şi ei „Hristos a înviat“ stăpânului lor. Cel mai cu vază dintre ei aducea, în braţe, un miel alb, pe care eu îl primeam cu bucurie, şi-i legam la gât o cordică roşie.

Sătenii îi ziceau tatei „stăpânul“. Atunci, chiar dacă nu aşi fi fost copilă, tot aşi fi crezut că, prin acest cuvânt, ei înţeleg să-i deie un nume care să reprezinte opusul noţiunei cuvântului „supus“, în înţelesul medieval al cuvântului; astăzi, însă, eu cred că prin „stăpân“ ei înţelegeau „proprietar“, pentrucă prin nimic nu se manifesta, în relaţiunile dintre noi şi ei, autoritatea stăpânului asupra supuşilor lui. Se înţelege că sătenii recunoşteau că între ei şi tata era o mare deosebire; în faţa lor apăream ca nişte fiinţe superioare, ca nişte privilegiaţi ai lui Dumnezeu însuşi, şi ar fi fost socotit ca un smintit acela care ar fi îndrăznit să creadă şi să declare că văcarul satului, Gheorghe Tulbure, şi boierul Sandu Ni-

www.digibuc.ro

coară sunt egali, orică nu-i nicio deosebire între cucoana Didiţa Nicoară şi între servitoarea D-sale, Catrina Rohatcă.

In urma războiului s'a isprăvit cu această mentalitate. Ceea ce se petrece astăzi este un lucru pe care nu l-ar fi bănuit nimeni că s'ar putea întâmpla.

Nu mai putem să stăm la ţară.

Paşnicii ţărani de odinioară au devenit nişte hoţi fioroşi. Războiul li-a făcut o aşa de solidă educaţie de sălbătăcie, încât nu-i nimic anormal în ceea ce se intâmplă: aceasta este urmarea firească. Cel care putea să prade mai mult, cel care ştia să ucidă mai mulţi, şi să întrebuinţeze mai multă viclenie, acela era cel mai onorat, cel mai viteaz, cel mai patriot. Cu mult mai lesne devine selbatec un om civilizat, decât se civilează un primitiv; de aceea au fost destul doi ani de războiu, pentruca firea ţăranului nostru să se schimbe, după cum s'a schimbat a tuturora. Şi când ţinem socoteală că civilizaţia noastră era o spoială, o bucată de lut zmălţuit pe dinafară, să nu ne surprindă că, zgâriind zmalţul, a ieşit lutul la iveală.

Bandele de hoţi cutrieră ţara, şi nimeni nu mai are siguranţa averei şi a vieţii lui. Dezertori înarmaţi cu arme, şi cu mitraliere, au umplut codrii şi pradă. Nu fac nicio alegere între victimele lor, şi nici în mijloacele de operaţie. Boieri, negustori, ţărani înstăriţi — când sunt prinşi, sunt bătuţi, schingiuiţi, prădaţi,

www.digibuc.ro

unii lăsaţi goi, în cel mai larg înţeles al cuvântului, şi mulţi sunt ucişi. De groaza lor proprietarii, cari de obiceiu stăteau la ţară şi vara şi iarna, s'au refugiat în oraş; cei mai îndrăzneţi, cari se bizuie în puterile lor şi-şi continuă viaţa câmpenească, stau ca în nişte fortăreţe, înarmaţi până în dinţi, şi păziţi de o gardă înarmată. Aud însă că şi unii dintre aceşti gardieni, plătiţi pentru a păzi pe stăpânii lor, devin bandiţi, tovarăşi cu cei din codru, şi atunci se poate înţelege în câtă siguranţă trăiesc îndrăzneţii aceştia.

Se fac încercări pentru prinderea şi stârpirea hoţilor, dar fără de succes. Fiecare sătean, dacă nu-i victimă, e complicele lor; fiecare casă din sat, fiecare pădurărie, fiecare stână izolată este un cuib de bandiţi. Ei sunt stăpâni pretutindeni, au peste tot numai prieteni. S'au găsit, la hoţi, certificate de bună purtare, eliberate de primari şi se citează cazuri de jandarmi puşi în urmărirea hoţilor, dar cari de fapt sunt tovarăşi cu ei.

Splendide rezultate ale războiului, purtat cu atâtea jertfe, pentru a răzbuna civilizaţia ultragiată de barbaria germană!

Tata s'ar încumeta să steie la ţară; mama nu vrea cu niciun chip să-şi puie viaţa în primejdie. Viaţa ei este un pretext; adevărata pricină sunt eu. Ceea ce s'a întâmplat cu bietul Voinescu mă face să o îndreptăţesc, pe mama. Omul acesta, scăpat de slujba care-l

www.digibuc.ro

ţintuise o viaţă întreagă pe un scaun într'un biurou cu aerul infect, s'a instalat cu familia la moşioara neexpropriată, şi trăia liniştit. Intr'o noapte, când stăpânul nu era acasă, au năvălit hoţii, au prădat, au siluit pe cucoană şi căutau pe cele două fete, pe care le credeau ascunse, şi care ar fi avut soarta mamei lor, dacă întâmplarea nu ar fi făcut să fie şi ele plecate în acea zi.

In asemenea împrejurări trebuie prea mult curaj să stai în mijlocul unei populaţii care arată atâta ostilitate proprietarilor.

Am fost dăunăzi cu tata la Necşani. N'am mai cunoscut pe săteni. Inainte vreme toţi ţăranii pe cari-i întâlneam, în lungul drumului, îşi scoteau căciulele cu respect şi ne salutau; acuma abia dacă unul, cunoscut mai de aproape, sau care vine la noi în oarecare afaceri cu tata, îl saluta, milităreşte, ducând două degete la frunte, parcă ar fi fost un general care salută o trupă în revistă. Cei din sat, când veniau la curte, se apropiau cu sfială de odaia de cancelarie, sau de balconul în care sta boierul, se descoperiau, ziceau „sărut mâna", şi trebuia un fel de încurajare, din partea noastră, ca să înceapă a vorbi. Acuma până şi feciorii boiereşti te întimpină cu „buna ziua", şi unii, cari vor să-ţi arăte oarecare consideraţie, îţi zic un: „cu respect", în care este mai multă ironie decât sinceritate şi bunăcuviinţă. Intre proprietar şi sătean au

www.digibuc.ro

dispărut relaţiunile de interes; ţăranul acuma este adevăratul stăpân al pământului, pentru care nu s'a plătit proprietarului nici preţul, nici arenda; este o adevărată despoiare, şi d-l Bagiura cu drept cuvânt spune că la noi este cea mai desăvârşită anarhie, o stare de bolşevism de care Rusia poate să fie geloasă. Acolo s'a procedat ca la selbatici: au ucis pe proprietari şi li-au râpit averile, pe când la noi s'a lucrat cu ipocrizie, sub masca unei legalităţi de decrete legi. In Rusia au avut curajul actelor săvârşite; la noi se ascunde arbitrarul în dosul unui paravan de formalism, pe care naivii pot să-l confunde cu legalitatea.

In ultima ei scrisoare, Nadia parcă ar fi presimţit ce impresii au să mă tulbure zilele acestea: îmi vorbeşte despre schimbarea ce trebuie să se fi produs la noi, în vechea ordine socială, şi mă previne să nu fiu surprinsă dacă robii de odinioară, adică ţăranii de pe moşiile noastre vor afirma oarecare revendicări de drepturi nesocotite până înainte de războiu. Imi spune că-i în curent cu cele ce se petrece la noi, din ziarele străine, şi că i se pare foarte ciudat că am trecut printr'o criză aşa de mare, fără violenţele fireşti unei revoluiţiuni care a zguduit temeliile întregei lumi. Ar vrea să cunoască poporul acesta, care nu a fost influenţat de curentul întins în Orientul Europei, şi a lăsat nevătămată o societate, ale cărei purtări n'o îndreptăţesc la atâta cruţare.

www.digibuc.ro

Nadia nu s'a schimbat; mintea ei e tot tulbure, și oricât de străvezii ar fi scopurile ce urmărește cu dulcegăria scrisorilor ei, n'are să mă ademenească în mrejele-i anarhiste.

Dar mi-i somn; e târziu.

www.digibuc.ro

Mama ţine să aibă mai curând răspunsul meu; şi astăzi m'a întrebat ce zic de intenţiile d-lui Bagiuria. I-am cerut încă un răgaz. Nu mă pot pronunţa cu atâta uşurinţă; doar nu-i vorba de o invitaţie la un tur de boston.

Sfaturile mamei le pricep; ea vede în mine o fată ca toate celelalte, o fată ca Viorica, al cărei ideal este o căsătorie convenabilă; şi prioectul cu d-l Bagiura convine, din toate punctele de vedere. Viorica ar putea să fie fericită; pentru dânsa bărbatul cel mai bun este acela care întruneşte condiţiunile d-lui Bagiura. Eu sunt altfel; calităţile lui fizice şi materiale mă lasă indiferentă. Sufletul lui, asta mă interesează. Eu n'aşi putea să duc un traiu liniştit cu un soţ de care nu m'ar lega nimic sufleteşte. Il cunosc, oare, destul de bine, ca să mă pot hotărî?

Din atitudinea lui, din modul cum se comportă, se poate vedea că nu-i sunt indiferentă. Dacă aşi sta să judec mai nepărtinitor, desbrăcându-mă chiar de orice mândrie personală, de orice vanitate, aşi putea să afirm că mă iubeşte. Se înţelege că ar trebui să fiu măgulită de atenţia ce-mi arată un tânăr cu atâtea ca-

www.digibuc.ro

lităţi mari, care fac pe părinții mei să-l admire şi să-l dorească de ginere. Eu îl înţeleg. Fără să fiu egoistă, fără să mă cred o fiinţă superioară, dar așa cum sunt, trebuie să plac. Şi e prea puţin atâta: poate să mă iubească, un Bagiura. Intr'un ciob de oglindă să mă privesc, trebuie să recunosc eu singură că sunt fată frumoasă; şi pentru un bărbat, calitatea aceasta este precumpănitoare asupra altora ale unei femei. Sunt frumoasă. Uite, ochii mei negri și umezi, cu genele lungi, cu sprincenele arcuite, sunt aşa de ademenitori, precum sunt de indiferenţi ochii căprii ai Viorică, şi cari nu spun nimic. Fața mea rumenă, în care se oglindeşte sănătatea, e mai atrăgătoare decât culoarea de lămâie din fața Viorică, și buzele mele cărnoase, printre care se iveşte şiragul de dinți albi ca ivoriul, sunt mai apetisante decât acele informe şi ofelite ale ei, cu aurul care învăleşte dinţi anemici și cu strungăreață. Uite corpul meu! Se mlădie când pășesc; sânul saltă, şi de pe șoldurile mele nu curge rochia. Facă orişicine comparaţie între noi, şi nu va sta nimeni la îndoială că eu sunt fată frumoasă, că lângă mine un bărbat nu poate să steie rece şi nepăsător, precum ași sta eu lângă Viorica, dacă aşi fi bărbat.

Dar oare numai atâta mă face pe mine dezirabilă? Dar nu sunt eu fată inteligentă? Nu am eu o cultură aleasă și întinsă, precum au puține fete? Nu pot să susțin eu o conversație

www.digibuc.ro

asupra tuturor chestiunelor care frământa minţile cugetătorilor? Nu sunt eu în curent cu mişcarea intelectuală din lumea celor aleşi? O gâsculiţă, precum e Viorica, nici nu poate să deschidă gura, dacă vine vorba despre chestiuni care n'au nicio legătură cu toaleta, ori cu cancanurile mahalagiilor nesuferţi.

Bagiura e un om fin, poate să mă aprecieze, şi să mă dorească, văzându-mă aşa cum sunt, fără să mai pun în cumpănă şi alte considerente: sângele albastru care curge prin vinele mele, situaţia materială de invidiat a părinţilor mei, consideraţia lor în societate; în fine oricum ar sta sa ma judece una ca Viorica, rămâne cu poşte întregi în urma mea. Dacă mă iubeşte Bagiura, este aşa de îndreptăţit. De aşi fi în locul lui, n'aşi putea să fac altfel.

Şi dacă mă iubeşte el, este oare o lege ca să-l iubesc şi eu? Evident că nu. Şi oare eu îl iubesc?

Iată o întrebare îndrăzneaţă, al căreia răspuns nu poate să atârne numai dela inima mea; mintea îşi are şi ea un rost mare.

Am mai spus eu, în filele acestui jurnal, că Bagiura este ireproşabil ca bărbat de lume. Deşi se zice că bărbatul e destul să fie o leacă mai frumos decât dracul, pentruca să-l poată accepta o femeie, dar adoratorul meu e mai mult de cât plăcut; n'aşi păcătui de loc dacă aşi spune că-i om frumos. Recunosc toate distinsele calităţi ale distinsului domn Bagiura. Orice fată poate să-l viseze.

www.digibuc.ro

Dacă cercetez adâncul sufletului meu, descopăr că nu-mi este indiferent, şi dacă vreu să mărturisesc întregul adevăr, apoi au fost clipe când am simţit că mi-i drag şi m'au ros chiar viermii geloziei, bănuind că ar avea oarecare simpatie pentru Viorica. Disecându-mi sufletul, să nu fie oare un reflex al acestui sentiment de gelozie, gândul răutăcios care m'a îndemnat să scriu micile răutăţi de mai sus, în care apreciez pe Viorica? Şi dacă ar fi acestea simtomele unei gelozii latente, izvorul ei nu poate să fie decât o dragoste înăbuşită.

Da; raţiunea este capabilă să înnăduşe orice veleităţi de dragoste, care mi-ar inspira-o d-l Bagiura.

Trebuie să am atâta voinţă să nu-l iubesc, dacă între mine şi el va fi numai afinitatea izvorâtă din consideraţia calităţilor omului de lume, fără nicio apropiere sufletească între noi.

Lucru hotărît: nu vreu să-l iubesc până ce nu voiu fi pe deplin edificată asupra acestei chestiuni, dela care atârnă totul: potrivirea mentalităţilor noastre.

Şi acuma începe examenul sever.

D-l Bagiura nu poate să sufere „mulţimea" — cum zice el imensei mase care formează poporul românesc. E un aristocrat îndrăcit, care sufere fiind nevoit să trăiască în contact zilnic cu o societate aşa de străină de sufletul lui. De atâtea ori şi-a manifestat un adânc dispreţ

www.digibuc.ro

pentru magistraţii înaintea cărora pledează, şi pentru colegii lui de avocatură. Prezidentul e un mitocan, un mahalagiu de Bucureşti; judecătorul e fecior de popă — şi are Bagiura o intonație specială, așa de sarcastiică, aşa de umilitoare, când rostește cuvintele „fecior de popă“, încât adeseori mă lasă în bănuială că în adevăr este oarecare deosebire între un „om“ și un „fecior de popă“; procurorul e un „fiu de spălătoriţă“, un alt judecător e „fecior de lele“ — și se vede că sub acest nume se ascunde ceva nedemn, care nu poate să fie mărturisit în alți termeni, pe înţelesul tuturora. Ii desprețuieşte pe toţi, pentru că nu-s oameni „din viță cum se cade“, căci altă pricină poate că nu li-ar putea găsi. Şi eu nu-l aprob. Fără îndoială că toți aceştia au multe scăderi, ca oameni de lume, în comparație cu Bagiura; între ei nu se poate face nicio apropriere, şi lucrul este foarte explicabil; dar societatea de astăzi pune puțin preţ pe manierele de salon care pot să lipsească multora dintre cei cari au un rost în organizarea socială, precum ar fi magistrații noștri; Bagiura trăieşte şi acum cu mintea în vremea Mușchetarilor lui Dumas, și nu vrea să înțeleagă prefacerile vremurilor. Eu le înțeleg şi le justific. Mitocăniile prezidentului nu mă indignează, dacă trebuie să numesc „mitocănie“ o manifestare sinceră a mentalității lui. Stângăciile judecătorului şi ignorarea bunelor manieri de către procuror,

www.digibuc.ro

pe mine nu mă indispun. Eu fac haz de oamenii aceştia, aşa cum sunt ei, pentrucă reprezintă realitatea lumei din care au ieşit, şi doar aceasta este lumea noastră românească. Şi ca dovadă că ei înfăţişează icoana adevărată a vieţii noastre, este că sunt înţeleşi, admiraţi chiar, de lumea în mijlocul căreia trăiesc. Pe mulţi şi pe multe i-am auzit vorbind cu entuziasm şi despre „mahalagiul din Bucureşti“, şi despre „feciorul de popă“, şi despre „fiul de lele“, şi toţi trei au succese pe lângă femei, despre care vajnicul Bagiura nu are idei detestabile.

Nu ne potrivim, domnule Bagiura! Dacă aşi deveni soţia d-tale, ca să fii consecvent cu d-ta, ai fi în stare să mă ţii închisă într'un foişor de sticlă, ca pe o crăiasă din poveşti, ca să nu mă atingă suflarea mitocanilor. Concepţia d-tale medievală ar face din mine un fel de cadână, sau — ca să mă exprim mai exact — ai vrea să mă transformi într'o maşină, din care să scoţi copii să-ţi perpetueze neamul.

Ce perspectivă mă aşteaptă!

Eu nu înţeleg, în acest chip, o viaţă de om. Eu vreu să trăiesc viaţa reală a poporului din care sunt şi eu o părticică infimă, şi de care s'ar părea că pe d-ta nu te leagă nimic.

Şi ce idei bizare are d-l Bagiura despre poporul românesc! Românii   adică marea mulţime a ţăranilor   sunt un popor de primitivi, inferiori altor naţii, mult mai sus pe scara ci-

www.digibuc.ro

vilizaţiei. Dovada o scoate D-sa nu numai din felul de a trăi al ţăranului nostru, care nu simte niciuna din trebuinţile omului civilizat, şi din limba pe care o vorbeşte, şi care-l arată sărac de nişte însuşiri fireşti omului ieşit din starea de primitivitate, însuşiri pentru care limba românească nu are nici cuvinte prin care să le exprime. Aşa, susține d-l Bagiura, limba românească nu are cuvinte pentru noțiunea de Patrie, Onoare, Recunoştință, şi altele. El este de părere că aceste neologisme nu au corespondențele în limba noastră, căci, Țară, Cinste.... nu redau riguros noțiunea de Patrie, Onoare... Dacă „Țară" ar fi sinonim cu Patrie, ar trebui ca „țăran" să însemneze „patriot". Românul, când vrea să trateze pe cineva cu un pahar de rachiu, îl invită să-i facă o „cinste"; pentru cei vechi ai noștri, cinstea avea o imagine în barba albă: expresiunele acestea exclud noțiunea europeană de Onoare.....

Un om care frământă astfel de idei, protivnice modului meu de a concepe, ar trebui să vie în nesfârșite conflicte cu mine, în fiecare zi, ceea ce mi-ar face cu neputință viața alăturea de dânsul.

www.digibuc.ro

A trebuit să întrebuinţez multă diplomaţie pentru ca tata să-mi deie voie să mă duc la întrunirea publică, în care Iordăchescu avea să desvolte programul partidului dela guvern, pe care-l reprezintă. Dacă nu ar fi fost să meargă şi Viorica, poate că nu aşi fi izbutit. Am convins-o întăi pe dânsa, şi l-a înduplecat pe tata.

Viorica nu s'ar fi lăsat ademenită, dacă tânărul Bagiura ar fi asistat şi el la această întrunire; nu-i convine, bunei mele prietene, să fim amândouă alăturea cu acest Adonis, și cum dumnealui nu catadicseşte să onoreze cu prezenţa sa o întrunire democrată, mi-am putut îndeplini dorinţa.

Pentru întâia oară am intrat într'o sală de întruniri şi am ascultat discursuri politice. Am găsit oarecare plăcere în astfel de manifestări ale vieții, din care femeile nu se împărtăşesc.

D-l Bagiura îmi spunea că nu voiu putea suferi aerul pestilențial pe care-l împrăştie îmbrăcămintea și murdăria ţăranilor, și am constatat, cu multă satisfacţie că şi în această privinţă exagerează. In loja noastră am respirat parfumul de pe hainele Viorică, şi parfumul

www.digibuc.ro

din lojele vecine, iar în sală am văzut şi alte persoane cu simţurile fine, ale căror nasuri nu păreau de loc incomodate. De altfel ţărani erau prea puţini, şi oricât de atent i-am examinat, nu i-am văzut aşa de murdari, precum îi place să-i zugrăvească subtilul domn Hipolit, care nu vrea să ştie că şi printre cei din clasa în care se simte la locul lui, sunt specimene care ar putea să servească drept tip al murdăriei. N'am întâlnit om mai nesuferit ca Manolachi; de câte ori vine la masă la noi, eu rămân flămândă. Sunt sigură că boierul acesta nu se spală cu săptămânile; pe faţa lui stă lipul ca o scoarţă, l-ai putea rade cu un cuţit; degetele lui trebuie să cântărească mult prin greutatea murdăriei de sub unghii; miroasă când te apropii de el. Dar când mănâncă! Imi întorc capul şi renunţ la mâncare, văzându-l cum îşi murdăreşte mânile pe care le şterge de faţa de masă. Servitoarea trebuie să însemneze bine şervetul dela tacâmul lui Manolachi, să nu-l mai puie a doua oară pentrucă el întrebuinţează şervetul şi în loc de batistă. E aşa de greţos omul acesta, şi totuşi e tolerat în toate casele bune, pentru că e din familie boerească, şi prezenţa lui nu pestilenţiază aerul, pentru d-l Bagiura.

Intrunirea a fost prezidată de şeful partidului din localitate, generalul Vasilescu.

Bătrânul e simpatie, dar e o persoană neinteresantă. Nu are nicio cultură, şi-mi aduc a-

www.digibuc.ro

minte din copilărie, când ni spunea că Regele Carol citeşte numai ziarul „Universul", dar că pentru el se scoate, în fiecare zi, o ediţie în un singur exemplar, tipărit cu litere mari, ca să nu-şi obosească Regele ochii. Despre credinţile lui politice, tata face mult haz. De când a ieşit la pensie, generalul a colindat toate partidele politice. A fost conservator de ai lui Lascar Catargiu, pe urmă liberal, a zburat ca un porumbel în jurul junimiştilor, a simpatizat cu Fleva, s'a înscris în partidul lui Take Ionescu, şi nicăeri nu a rămas multă vreme, pentrucă erau alţii înaintea lui în drepturi la onoruri şi avantaje: nu a putut să fie nici prefect, nici primar, nici senator, iar cinstea de preşedinte al Consiliului judeţian era prea modestă pentru un personaj aşa de pretenţios. Acuma prezidează un partid democrat, sperând că va obţine ceea ce burghezii i-au refuzat cu îndărătnicie.

Grav, ca Napoleon când prezida vreun consiliu de războiu, generalul s'a urcat la tribună. Câteva aplauze răzleţe au răsunat în sală, şi prezidentul a trimes mulţimei salutul său protector, cu vârful degetelor înmănuşate, care nu cadrau tocmai bine cu atmosfera democrată a întrunirei.

Am avut un moment de reală emoţie la apariţia deputatului Iordăchescu. M'a impresionat, până la lacrămi, manifestaţia de simpatie care a izbucnit în sala devenită un iad de

www.digibuc.ro

entusiasm. Credeai că se dărâmă plafonul teatrului de zgomotul aplauzelor şi de strigătele mulţimei care-l aclama.

Iordăchescu nu-i o figură banală. Nu are prestanţă, nu i se mlădie corpul robust, dar antipatic. In ochii lui întunecaţi, în osatura proeminentă a feţii, se răsfrânge tipul unei rase care nu a ieşit din faza primitivităţii; eu aşi inclina să cred că el se trage din străbuni slavi, ceea ce ar explica şi doza de misticism care trebuie să clocotească în sufletul lui; fără acest misticism poate inconştient, nu ar putea să înflăcăreze mulţimea, precum a făcut, prin cuvântarea lui. Nu vorbeşte elegant; glasul lui nu vibrează ca o coardă de violoncel, precum e glasul lui Bagiura, ci pare a fi ecoul unor primitivi: coarde vocale groase, lătăreţe, tărăgănate, monotone, fără modulaţii; fraza lui nu e ciselată, cuvintele curg greoiu, nu saltă, îţi fac impresia că asculţi pasul unor boi înjugaţi la un car cu greutăţi: este armonia firească între individ şi mediul în care trăieşte. Cu toate acestea, vorba lui îţi place, pentrucă fără artificii de oratorie eftină, el spune lucruri sănătoase, care merg la inimă, fără a trece prin laboratorul minţii.

Când l-am văzut întâia dată, trecând pe stradă în fruntea unei manifestaţii, mi s'a părut ridicul în cămaşa peste iţari, şi am făcut haz de glumele lui Bagiura, pe socoteala acestui „ţăran de carnaval". Sunt şi acuma de

www.digibuc.ro

părere că portul acesta nu-i caracteristica neamului nostru românesc, şi eu l-aşi abandona, pentrucă prea mult ni aminteşte origina slavă de care mie îmi place să fug, îmi place să o contest; dar realitatea este aceasta: cămaşa peste iţari, şi dacă e adevărat că un popor trebuie să aibă şi un port al lui particular, pentru a putea pretinde drepturi de naţionalitate, apoi trebuie să-l păstrăm aşa cum este, şi altul nu putem să inventăm.

Lucruri mari nu a spus Iordăchescu, şi nici nu-i poţi pretinde originalitate în concepţiile sociale. Cultura lui, destul de mărgenită, nu-l pune alături cu alţii cari au avut norocul să aibă putinţa de a face studii aprofundate. Cursurile unei şcoli normale de învăţători, ce orizonturi pot să deschidă pentru mintea unui copil născut şi trăit în întunerecul şi glodul unui sat din România? Cu toate acestea Iordăchescu a muncit, şi e de mirare că, fără a cunoaşte nici o limbă străină, şi-a asimilat şi a digerat o serie de cunoştinţi, utilizând numai ceiace a găsit tradus sau menţionat în lucrări româneşti. Aceasta dovedeşte că-i o inteligenţă superioară. In orice caz mai multe merite poţi să atribui unui asemenea om, care s'a ridicat prin el însuşi, decât d-lui Bagiura, în cultura căruia găseşti contribuţia a câtorva generaţiuni, care au concurat să scoată la suprafaţă un astfel de blazat.

Am făcut o comparaţie între impresiile în

www.digibuc.ro

care mă lasă conversaţiile cu Bagiura, şi între acele care mi-au rămas după cuvântarea lui Iordăchescu, şi văd că pe când cel întăiu parcă ar fi un geniu al răului, cel de al doilea apare sub figura unui Hristos, care ar fi putut să fie un răzvrătit. Bagiura parcă ar vrea să distrugă, în mine, toată credinţa într'un bine al omenirei; tot ce poate să entusiasmeze un suflet tânăr, pentru el sunt lucruri ridicule. Iordăchescu, dacă nu atinge arta cu care Bagiura îşi împrăştie veninul, are cel puţin darul de a vărsa căldură în sufletul tău, de a-ți arăta o ţintă cătră care să-ţi îndrepţi aspiraţiile, să ai un scop bine determinat în viață. Binele poporului acestuia, care formează temelia statului nostru, este un ideal care poate să înflăcăreze un suflet. Oricât de materială ar fi această țintă, tot e mai preferabilă decât neantul în care te afundă metafizica d-lui Bagiura. Iordăchescu vrea să construiască; și dacă pentru aceasta ar trebui să se zdruncine niște organizaţii efemere, bazate pe nedreptate și forţă, pe mine nu mă înspăimântă o asemenea perspectivă.

Căldura cu care a vorbit acest modest învățător deputat, a fost comunicativă, și mie mi-a făcut impresa unui om sincer şi convins de adevărul şi dreptatea celor ce expune. Ar trebui să fie extrem de rafinat, ca să fi izbutit așa de bine să mă mistifice, să facă să se clatine niște credinți care mă fascinau până acuma,

www.digibuc.ro

Gesturile lui, privirea lui severă dar caldă, zugrăveau prea mult sinceritatea inimei din care izvorau cuvintele lui.

In adevăr, privirea melancolică a lui Iordăchescu are ceva ademenitor, te îndeamnă să-l crezi. De câteva ori s'a uitat la mine, m'a fixat lung, parcă ar fi căutat, în ochii mei, o clipeală de încurajare, de aprobare a celor ce spunea, și eu parcă m'am simțit măgulită de atenția ce mi-a dat un om, despre care, până atunci, avusesem niște idei care pe el nu l-ar fi putut măguli.

www.digibuc.ro

Incepe să mă obosească, Bagiura acesta, cu stăruinţele lui de a mă îndopa cu doctrina aristrocatismului pe care-l propagă. Veşnic îmi cântă despre rolul elitei în conducerea popoarelor; un cântec vechiu, cunoscut de când lumea, dar care s'a demodat. Mă plictiseşte.

De când am fost la întrunirea lui Iordăchescu, mă persecută. Nu lasă nicio ocazie să nu-mi demonstreze că fără o elită nu se poate concepe o organizare socială.

Pricina acestei stăruinţi, o bănuiesc.

Am avut imprudenţa să vorbesc Viorícăi nişte lucruri pe care a putut să le priceapă tocmai pe dos, şi i-am spus despre impresia bună ce mi-a făcut Iordăchescu. Domnişoara, care ar vrea să cucerească pe Bagiura, i-a raportat părerile mele, şi se înţelege că a făcut o broderie de aprecieri din care, Adonisul dumisale, să tragă nişte concluzii despre uşurătatea caracterului meu, cu scopul de a-l îndepărta de mine. Dacă domnişoara crede că mi-ar face sânge rău, cu această manevră, se înşeală. Ii cedez, fără cea mai mică părere de rău, pe frumosul şi binecrescutul domn Bagiura. Mie nu-mi trebuie.

www.digibuc.ro

O întâmplare ciudată a intervenit astăzi, care l-a făcut pe Bagiura să triumfe. N'am să uit privirea ce mi-a aruncat, şi zâmbetul ironic de pe buzele lui, când am fost nevoită să citesc eu singură câteva cuvinte scrise, care întăriau teoria lui despre necesitatea elitei.

Eram pe stradă, cu mama şi cu Viorica. In dreptul cofetăriei ne-a întimpinat Bagiura, care venia dela tribunal. A mers cu noi. Am făcut câţiva paşi numai şi el s'a oprit brusc în faţa unei firme, pe care o arăta cu vârful bastonului, zicând: „tiens, tiens", şi apoi a cetit, cu glas tare: „Cismăria Elitei. Costică Popovici". Viorica a început să râdă şi s'a uitat la mine El a zimbit, a fluturat bastonul între degete şi a zis: „De sigur, cetăţeanul Costică Popovici, un om cu bun simţ, ştie că fără o elită el nu ar avea niciun rost; ar fi o copilărie să cauţi, în atelerul lui, o păreche de încălţăminte pentru un muncitor de rând. Intre cismari, d-l Costică reprezintă elita".

Am înghiţit privirea piezişă şi zimbetul ironic al rivalului meu.

Dar mi-a fost dat să indur şi altă umilinţă.

Ceva mai departe, pe zidul unei case, un afiş mare, cu litere roşii, anunţa un bal al Corporaţiei meseriarşilor. Dar nu era un bal ca toate balurile; afişul răcnea, în gura mare: „Mare Bal al Elitei".

Oamenii aceştia au înebunit. O lume întreagă s'a jertfit pentru a întrona egalitatea

www.digibuc.ro

claselor sociale; împărăţii uriaşe s'au prăbuşit, pentrucă stăteau înpotriva acestor năzuinţi, şi poftim, nişte nemernici dintr'un târguşor plin de glod şi de întunerec, nu pot fără elită.

Dar nici aceasta nu a fost destul, şi Bagiura a râs în hohote, și m'a toropit sub sarcasmul lui diavolesc, cetind cu un glas pe care încă nu i l-am cunoscut, cuvintele de pe afiş, care m'au indignat: „ Balul va fi deschis de micii Romeo și Julieta".

Au înebunit; de sigur că au înebunit.

A avut un triumf uşor, duşmanul meu; trebuie să recunosc. A triumfat şi Viorica, şi numai de asta mi-i ciudă. Şi măcar dacă ar fi inteligentă, și dacă ar avea un rudiment de cultură, ca să poată înțelege ce-i aceea „elită". Habar n'are ea ce vrea să înțeleagă Bagiura prin „elită". Când mă gândesc la Viorica, îmi amintesc vorbele Catrinei: „râsul te râde și batjocura te batjocureşte".

Nu am voit să mă dau bătută, şi cu toate că îmi era penibil să stau la vorbă, am avut puterea să intru în discuţie cu el, asupra chestiunei elitei. Pentru prima oară am început să-i arăt că am şi eu părerile mele. Am voit să ştie, domnul acesta, că eu nu-s o gâsculiță, ca Viorica, și nu primesc, drept slovă de evanghelie, tot ce debitează dumnealui, cu atâta volubilitate.

Da, domnule Bagiura, i-am zis eu, este incontestabil că fără o elită nu s'ar putea con-

www.digibuc.ro

cepe o organizare socială. Credinţa că toţi oamenii pot să fie perfect egali, este o utopie. Dumneta singur ai spus, acum câteva minute în urmă, că, între cismari, Costică Popovici reprezintă elita. Lumea aceasta care cere ca muncitorimea să conducă destinele omenirei, când va fi chemată la datoria ei, va pune în frunte pe un Costică Popovici, un reprezentant al elitei clasei muncitoreşti, şi nu va recurge la cârpaciul care stă încovoiat, pe scăunaşul cu trei picioare, dela colţul stradei.

O!, cum s'a uitat la mine!

Dacă ar fi trăsnit din senin, sau dacă s'ar fi întunecat, în clipa aceea când soarele strălucea pe cer, Bagiura n'ar fi fost mai surprins. Eu să-i vorbesc astfel? Eu, care de atâtea luni îl ascult, fără să articulez un cuvânt, de a putut să creadă că nu există nicio divergință între credinţile lui și ale mele? Dar nu aceasta trebuie să fi fost surpriza lui, nu faptul nepotrivirei de credinți, ci îndrăzneala mea de a-mi afirma o credință. Cum ar fi bănuit acest Don Juan că o fată ca mine, pe care o socotea frivolă ca toate celelalte, are păreri, şi încă păreri așa de opuse clasei sociale din care s'a născut? Să-i vorbesc eu de tendința claselor muncitorești de a pune stăpânire pe conducerea popoarelor! Ba încă să las a se înţelege, așa de vădit, că eu admit, că doresc să se realizeze această tendință?

S'a uitat la mine ca la o arătare, și i s'a lun-

www.digibuc.ro

git faţa ca la un ţap. Apoi, tot aşa de elegant ca totdeauna, a zis:

— Da, domnişoară, fiecare clasă socială, fiecare categorie de indivizi, poate să aibă o elită, dacă prin acest cuvânt voim să înțelegem pe individul cel mai bun dintre un număr determinat de indivizi. Acest fenomen este în întreaga natură acelaşi; îl găsim la animale, la plante, ca şi în natura moartă. Intr'o cireadă de boi, sunt unii de rasă bună, formează elita, după cum o roză Maréchal este elita între trandafirii selbateci de pe marginile drumurilor, ori diamantul elita între pietrele de pe şosea. Costică Popovici poate să fie elita cismarilor din târguşorul nostru, şi în această calitate poate să fie ales preşedintele breslei cismarilor de aici; dar când e vorba de conducerea unui popor, elita trebuie să reprezinte pătura care, în cursul veacurilor, şi-a făurit mentalitatea pentru a conduce, și un Costică Popovici, acesta pe care-l cunoaştem noi, nu a ieşit din această pătură. Elita, de care vorbesc, nu este o generație spontanee; ea are un trecut, rădăcini adânci în o clasă anumită, cu care Costică Popovici nu are nimic comun.

Eu nu m'am putut stăpâni, şi am zis, zimbind:

Sângele albastru.....

Da, domnişoară, sângele albastru. Elita de sânge are singură dreptul de a conduce.

I-am răspuns:

www.digibuc.ro

— Dumneta nu recunoşti o elită intelectuală? Şi intelectual nu poate oare să fie decât un individ cu sângele albastru?

– Da, şi între intelectuali este o elită, dar un intelectual presupune numai inteligenţă, pe care poate să o aibă orişicare mitocan; pentru o conduce un popor, se cere suflet, caracter, calităţi inerente elitei de sânge.

M'am uitat lung la el, dar nu am avut timp să-i răspund, şi a zis:

— Pricep ce ai putea să-mi obiectezi, domnişoară: pot să fie excepţii în amândouă câmpurile, şi aceasta explică pentruce mulţi dintre cei cu sângele albastru stau în umbră, şi în locul lor răsar stele dintre cei umiliţi.

După câteva secunde de tăcere, a zis iar:

— Nimeni nu ar putea să jure că domnul deputat Iordăchescu nu ar putea să fie una dintre aceste stele, ba încă o stea cu coadă....

Am simţit toată ironia vorbelor lui, şi sunt sigură că Viorica îl va fi făcut să creadă că sentimentele ce mi-a inspirat Iordăchescu, au trecut dincolo de marginile simpatiei.

www.digibuc.ro

Viorica e o măgăriţă.

De unde până mai dăunăzi d-l Bagiura mă considera o păpușică, o fetiță de lume, mai sălbatecă decât altele trăite în ţară, acuma, de când cu discuția despre elită, şi-a făcut o altă opinie; acuma sunt o persoană cu care se pot vorbi și alte lucruri mai serioase decât banalităţi despre toalete, sau cancanuri. Acum îmi caută el prilej de vorbă, și vrea să mă convingă despre temeinicia părerilor lui.

Unul din punctele asupra cărora insistă el mai mult, este deosebirea fundamentală între sufletul unui om nobil și al unui mitocan. Nobil, după teoria lui Bagiura, este acela care se trage din viță de boier, şi care nu-i capabil să se coboare la fapte murdare. Un nobil, zice el, se cunoaşte după vorbă, după port, după delicateţa în relaţiunile lui cu lumea; un asemenea om nu poate să calce niște anumite regule sociale, regule care nu sunt scrise în articole de legi, ci sunt gravate în sufletul și în mintea lui, și trec moștenire ca și o boală ereditară.

Aşa zice d-l Bagiura.

Poate că, până la un punct, are dreptate,

www.digibuc.ro

Cred însă că aceste calităţi nu sunt apanajul unei anumite clase sociale, şi nu se moştenesc ca o boală ereditară, ci sunt rezultatul mediului în care trăieşte cineva. Este natural că un copil care din primele zile când poate să priceapă, are în faţa lui un model de om bine crescut, se va modela după el, va deveni şi el un nobil, în sensul d-lui Bagiura. Dar, acelaşi individ, pus în alt mediu, se va schimba cu totul şi se va asimila mediului

Ceea ce spun eu am putut să constat astăzi, şi-mi pare rău că nu l-am văzut pe d-l Bagiura, că să-i comunic observaţia ce am făcut.

Una din familiile despre care, încă din copilărie, am auzit vorbindu-se mult bine, sunt Mironeştii. Chiar şi Bagiura, destul de pretenţios, nu li contestă nobleţa şi-i consideră printre cei mai de seamă boieri din Moldova. Bătrânii, despre cari îmi aduc aminte ca prin vis, au murit, şi copiii lor s'au împrăştiat; numai una dintre fete, acuma femeie în vârstă, măritată cu un bogătaş, locueşte în judeţ, la ţară. Doamna Mogâldea, cu cele două fete, au stat iarna asta în Bucureşti, şi la începutul primăverei s'au întors la moşie. Au petrecut câteva luni în Capitală, pentru a se mai civiliza domnişoarele, care şi-au făcut viaţa la Criveşti, şi nu au venit în contact cu lume mai subţire. Mama a ţinut să mergem la ei la ţară, să reînoiesc cunoştinţa cu domnişoarele, fete de vârsta mea.

www.digibuc.ro

Nu-i departe până la Criveşti; vremea era admirabilă, şi am făcut drumul cu multă plăcere.

Acolo am mai găsit o bucureşteancă, o fată drăguţă, fiica unui prieten al d-lui Mogâldea.

Domnişoarele de gazdă, la prima vedere, mi-au făcut impresia unor fete uşoare. Nu vorbesc mult; s'ar părea timide. Mama îmi vorbise, despre ele, ca despre nişte fete serioase, neinfluenţate de nevroza care bântuie dela războiu încoace; dar nici mama nu a putut să bănuiască ravagiile ce a făcut, asupra lor, civilizaţia Bucureştiului, şi a rămas şi ea surprinsă.

Multe lucruri nu am putut să aflu, dela domnişoare, despre viaţa intelectuală ce au dus în Bucureşti. Am aflat că au fost la o expoziţie de pictură, la câteva concerte simfonice, la teatru, dar nu au fost în stare să-mi spuie ceva din impresiile cu care au rămas. Nu au reţinut numele pictorilor, nici ale actorilor, şi nici nu ştiu cine a condus concertele simfonice, după cum habar n'au cine sunt autorii pieselor de teatru pe care le au văzut. In schimb s'au întors cu un bogat bagaj de frivolităţi. Au învăţat danţurile moderne; au multă graţie la foxtrot, la shimy, îşi vopsesc buzele şi obrajii, îşi înegresc sprincenele şi colţurile ochilor, îşi fac unghiile cu Oja şi, pentru a fi în nota zilei, îşi leagă o panglicuţă peste frunte şi o înoadă după cap.

www.digibuc.ro

Acestea sunt stigmatele civilizaţiei cu care s'a întors din Bucureşti, elita d-lui Bagiura.

Ne am coborît cu toatele în grădină.

Sub un păr bătrân, care trebuie să aibă cel puţin optzeci de ani, domnişoarele s'au aşezat pe iarbă, iar eu pe o bancă, la rădăcina pomului.

Mie nu mi-au dat multă atenţie. Aşi fi putut să mă simt jignită, când m'au lăsat singuratecă, iar ele au început a-şi spune cuvinte cu subînţelesuri, aluzii la lucruri cu totul străine pentru mine, dar mi-am impus să trec toate cu vederea, pentru a le studia. Voiam să mă conving de adevărul teoriilor d-lui Bagiura, şi aveam în faţa mea nişte exemplare vii din boierimea care, prin manierele ei, se deosebeşte fundamental de marea mulţime a mitocanilor.

Nu ştiu de unde, bucureşteanca veselă care nu mă interesa de loc, deşi era aşa de drăguţă — a scos nişte cărţi de joc, şi a început să caute în ele, pentru amicele ei. Se vedea că-i maiestră; frământa cărţile cu atâta adresă, le întindea şi le grupa, şi spunea atâtea fleacuri. Imi închipuiesc eu că aşa fac şi cărturăresele. Din toate vorbele ei, am înţeles că era chestiunea despre amor, despre întâlniri la vreme de seară, despre lăcrămi vărsate la aşternut, un vocabular cu care trebuie să fii familiarizat ca să poţi pricepe rostul tălmăcirilor cărturăresei. Uneori îşi şopteau la ureche, şi mi-am adus aminte de o vorbă a Catrinei: „şopta cât

www.digibuc.ro

ciobota“, când am prins în auz cuvântul „locotenentul“.

Dacă, la prima vedere, fetele acestea mi s’au părut uşoare, acuma îmi făceau impresia unor fiinţi ordinare.

Ce n’aşi fi dat eu atuncia să-l văd pe pudicul domn Bagiura privind acest spectacol: două reprezentante ale nobilimei moldovene, răsturnate pe iarbă, urmărind cu privirea aprinsă combinaţiile cărţilor de joc, de pe care o mahalagioaică din Bucureşti li face preziceri despre întâlnirile amoroase cu ofiţerii lor favoriţi.

Ce spectacol!

Şi lucru ciudat: prezicerele s’au realizat.

Un tropot de cai îmi atrage privirile spre portiţa care dă în grădină. Trei ofiţeri călări intraseră în ogradă, şi, fără a se opri la scara casei, înaintau spre grădină. La portiţă s’au oprit, au descălicat, au lăsat caii în paza unui servitor, şi au înaintat spre noi, veseli şi bătând cu cravaşele în cărâmbii cismelor. Mi i-au recomandat; un trio de nume ilustre: Popescu, Ionescu, Diaconescu.

Numele ca numele, dar conversaţia m’a pus pe gânduri, şi am stat la cumpănă dacă teoriile lui Bagiura nu sunt adevărate.

Ce banalităţi, ce lucruri comune!

Mi-ar fi cu neputinţă să reproduc cele ce am auzit din gura acestor şase persoane; m’am în-

www.digibuc.ro

trebat însă care-i deosebirea între domnişoarele acestea nobile, între bucureşteanca dela mahala şi ofiţerii aceştia, aşa da ordinari.

Pentru mine gazdele au păstrat aceiaşi indiferenţă, aceiaşi lipsă de atenţie, care începuse a mă jena. Tustrele domnişoarele s'au agăţat de braţul câteunuia dintre ofiţeri, şi s'au împrăştiat pe aleele grădinei, lăsându-mă singură pe banca mea, ca şi cum nu aşi fi existat. Am stat aşa câteva minute şi m'a prins un desgust nemărgenit, când am văzut cum se crispează braţele bărbaţilor ca să strângă mânile domnişoarelor inocente, prinse ca într'un cleşte, şi când am văzut cum trupurile lor mlădioase se apleacă pe umerii pătraţi ai cavalerilor.

Era un spectacol desgustător!

Mi-am întors faţa dinspre dânşii, am plecat şi am intrat în casă, prefăcându-mă că am a spune ceva mamei, pe care am şi luat-o cu mine în antret. Şi i-am spus ce se petrece în grădină.

Doamna Mogâldea a trimes servitoarea să-i poftească la dulceaţă, şi a făcut haz de avântul tinereţii, care calcă regulele anoste ale unei etichete demodate.

Şi asta-i lumea distinsă a domnului Bagiura, care se desparte prin o prăpastie fără fund de lumea unui Iordăchescu! Pentru ca să înflorească astfel de mătrăgună din pătura conducătoare, şi să aibă îngrăşăminte bogată, d-l Bagiura este de părere că se cuvine ca mi-

www.digibuc.ro

lioane de oameni să trăiască în mizerie şi ignoranţă.

Asta-i elita căreia i se cuvine conducerea omenirei!

www.digibuc.ro

Ce plăcută surpriză am avut astăzi.

Mă întorceam, cu tata, dela țară; am fost numai amândoi, mama spune că-i e frică să se expuie, pe drumuri, la cine știe ce atacuri din partea țăranilor. Este o frică nejustificată, dar leac în contra ei nu s'a găsit. Eram prin satul Șipoteni; caii mergeau în trap mare și deodată trăsura se apleacă în partea dinspre tata, cu un zgomot nesuferit, un zgomot de fier târît pe prundiș; eu mă aplec spre tata, el strigă viziteului să se oprească: se rupsese osia.

Ce-i de făcut?

In Șipoteni nu se poate repara, o osie ruptă; o trăsură cu care să continuăm drumul, nu se găsește, așa că trebuia să așteptăm până ce va veni o birjă din oraș. Pentru asta trebuia să vorbească tata prin telefon, lucru nu tocmai așa ușor de făcut, cu serviciul primitiv pe care-l avem în țară, și până să vie birja, trebuia să stăm într'o casă de om.

Iaca preotul satului. Cum îl zărește pe tata, îl invită la dânsul și ne-am dus la preot, a căruia casă era la câțiva pași.

Din cele ce știam eu, de pe vremea copilă-

www.digibuc.ro

riei, preuţii noştri de prin sate, sunt nişte fiinţe inferioare, nişte inculţi, împodobiţi cu toate viciile. Mama, femeie foarte religioasă, nu-i poate suferi. Crede în Dumnezeu, se închină, dar la biserică se duce odată pe an, la Inviere, iar în casa noastră preotul intră numai în ajunul Crăciunului şi al Bobotezei. Din beţivi şi corupţi, mama nu-i mai scoate. Aşa credeam şi eu că sunt toţi preoţii noştri, pentrucă în credinţa aceasta am fost nutrită, până când am plecat în străinătate. Acolo am dat peste preoţii catolici în adevăr nişte oameni superiori. Acel care făcea serviciul religios la şcoala noastră, era un savant, cu o educaţie distinsă. Când m'am reîntors în ţară, am găsit o mare deosebire; primul preot pe care l-am întâlnit, nu mai avea o barbă selbatică, grozavă, care nu cunoştea foarfeca şi ţi-ar părea că-i o coadă de cal adus din stepă; nu purta coada înodată la spate, ca femeile, nu era murdar, ca părintele Grigore; preotul acesta avea barba aranjată ca un muşchetar din romanul lui Dumas, părul scurt şi ondulat, ca un îngeraş de Raphael; era îmbrăcat cu oarecare eleganţă şi vorbea o limbă neînţeleasă de marea mulţime a satelor soastre. I-am spus mamei această observaţie, dar a ţinut să mă asigure că deosebirea aceasta e numai aparentă, că în fond au rămas aceiaşi: lacomi de bani, fără scrupule, selbateci.

Nu mă aşteptam la ceea ce am găsit în

www.digibuc.ro

casa popei din Şipoteni. Am intrat într'un antret frumos mobilat; o canapea îmbrăcată cu creton; o masă ovală, cu o cuvertură de bună calitate; scaune de paie; oglindă cu consolă; pe păreţi, tablouri cu rame aurite, tablouri fără valoare artistică, dar care nu reprezentau pe Maximilian cu mânile în sus, în faţa puştelor care-l ucid; iar pe jos, nişte lăicere de lână, foarte frumos ţesute. Alăturea, în salon, nu credeam că sunt în aceiaşi casă: un adevărat lux. Mobilă de lemn negru, sculptat, îmbrăcată cu pluş granat, perdele fine, şi mai cu seamă nişte scoarţe vechi, moldoveneşti, obiecte de artă de o mare valoare. Este drept că lipsea gustul estetic în aranjamentul camerei, şi nişte obiecte ridicule, pe care le putem numi bibelouri, contrastau cu splendoarea scoarţelor şi dăunau armonia ansamblului, dar trebuie să ţinem socoteală că preotul acesta este prima generaţie de oameni cari nu stau pe lăiţi goale, în case lipite cu lut pe jos.

Orice ar zice naţionaliştii, cari ţipă în contra inovaţiilor în viaţa satelor noastre, doritori ca ţăranii să nu-şi schimbe portul şi obiceiurile patriarhale, trebuie să recunoaştem că civilizaţia nu se împacă numai cu păstrarea opincilor, în loc de încălţăminte bună, ori cu portul căciulei în timpul căldurilor de Iulie, precum umblau şi oamenii primitivi. Mărturisesc sincer, că în privinţa asta eu nu sunt o bună patriotă; mă simt mai în largul meu

www.digibuc.ro

într'un salon ca al preotului din Şipoteni, decât într'o bojdeucă în care miroasă urât şi purecii te ridică pe sus; stau cu mai multă plăcere lângă o fată îmbrăcată cu o rochie ca la oraş, parfumată, şi cu faţa chiar pudrată, decât lângă una îmbrăcată cu bondiţă de oaie, cu faţa lucitoare de sudoare, o fiinţă respingătoare, pentrucă miroasă rău şi bondiţa, şi miroasă rău şi fata.

Fata popi chiar mi-a plăcut. Mi-a făcut o impresie adorabilă. Nu se aştepta la vizita noastră, era zi de lucru, şi cu toate acestea am găsit-o într'o toaletă cu care ar fi putut să se prezinte chiar în oraş. O fustă neagră, bine tăiată, o bluză albă, decoltată, care dădea la iveală un gât splendid, o piele mată care contrasta cu luciul unui şirag de hurmuz; părul negru, cu o coadă pe spate, se vedea că-i îngrijit, şi în pantofi de piele gălbie nişte picioruţe cambrate, de care ar fi foarte geloasă amica mea, Viorica.

Uite, nu pot s'o uit pe fata asta, aşa de modestă; m'am amorezat de ea.

Când mi-a recomandat-o preotul, fata s'a înroşit, a înaintat cam jenată în mişcări şi mi-a întins o mână moale şi caldă, pe care am strâns-o cu căldură. M'a captivat din prima clipă.

Ea singură ni-a servit dulceţi.

O nouă surpriză pentru mine: o tablă argintată, un frumos serviciu de cristal şi o dulceaţă

www.digibuc.ro

pe care la noi în casă nu o mai găseşti, dela războiu încoace: un rod-de-zahar fără de cusur. Dulceaţa a făcut-o fata; mama ei nu mai trăieşte, şi ea conduce gospodăria.

De un sfert de ceas fata nu se arăta prin casă.

— Unde-i domnişoara, părinte? l-am întrebat.

— Face cafeaua, a răspuns el, îndreptându-se spre uşă.

M'am luat după el.

– Vreau s'o văd şi eu gospodărind, i-am zis, şi am intrat în bucătăria foarte curată.

Nu se aştepta să mă vadă, când a auzit glasul preotului, din pragul uşii:

– Hai, fetelor, hai, că vă prinde noaptea.

Mai era o fată, care sufla în focul de pe vatră, cu capul vârît la coada ibricului. Fata asta, tot aşa de corect îmbrăcată era desculţă, şi suflând în foc, făcea cu corpul nişte mişcări aşa de graţioase, încât fără să-i văd faţa, aveam credinţa că trebuie să fie frumoasă. Şi în adevăr, nu m'am înşelat: nepoata popii din Şipoteni e o frumuseţe clasică; zimbetul ei trebuie să scoată din minţi o lume întreagă. Tata e om serios, sever, cu toate acestea l-am surprins uitându-se la dânsa cu o privire care spunea atât de multe.

Mai plăcut impresionată am rămas, după ce am stat cu ele de vorbă. Au atâtea cunoştinţi, fetele acestea, în toate manifestările vieţii in-

www.digibuc.ro

telectuale; se exprimă cu atâta uşurinţă şi au un vocabular aşa de bogat, încât adeseori mă surprindeam în inferioritate. Ba, au fost momente când m'am simţit jenată şi nemulţămită de insuficienţa culturei mele, ascultându-le discutând despre lucrări de ale scriitorilor noştri români, pe cari eu nu-i cunosc nici din nume. Am auzit, dela ele, despre existenţa unor poeţi, a unor prozatori, am auzit despre pictori, ale căror opere le cunosc şi copiii de şcoală iar pentru mine sunt lucruri ascunse.

Fetele acestea au exercitat asupra mea o influenţă prielnică; ele mă vor face să mă interesez de literatura şi de arta poporului meu, pe care nu-mi mai poate fi îngăduit să le ignorez. Este nedemn pentru o româncă să se intereseze şi să cunoască manifestarea sufletească a unui popor străin, şi să nesocotească pe acea a neamului din care se coboară şi în mijlocul căruia trăieşte.

Binecuvântată să fie ziua de astăzi care mi-a adus o revelaţie aşa de preţioasă. Este o civilizaţie, în satele noastre, pe care eu n'am bănuit-o; din umiliţii şi despreţuiţii săteni, se naşte o lume nouă, care trebuie să înlocuiască pătura suprapusă, menită să dispară printr'un concurs fatal de împrejurări. Al lor este viitorul ţării acesteia, şi cine nesocoteşte această generaţie care se ridică aşa de bine înarmată, este un inconştient.

www.digibuc.ro

Când am plecat, m'am simţit prietenă cu fetele acestea, le-am sărutat pe amândouă şi nu m'am despărţit de ele până ce nu mi-au făgăduit că se vor abate şi pe la noi, când vor veni în oraş.

Pe drum, tata mi-a reproşat că li-am dat atâta atenţie, şi mai cu seamă că le am sărutat.

www.digibuc.ro

Sunt obosită. N'am dormit toată noaptea. După cele ce s'au petrecut aseară, mă prinde mirarea că nu m'am înbolnăvit de nervi.

Dar trebuia să se sfârşească odată comedia aceasta pe care o joc de atâta vreme.

Ieri, înainte de masă, a venit tante Aneta, sora mamei, pe care tata n'o vede cu ochi buni. El zice că-i intrigantă, fără caracter, și că ar fi în stare să vândă şi pe Dumnezeu, dacă ar găsi un cunpărător. Mie, însă, mi-i simpatică, mai ales pentrucă s'a desbrăcat de multe prejudecăţi ce amărăsc viața atâtor fiinţi, cum este mama. Pentru tante Aneta, deputatul Iordăchescu este un om, pe când după judecata mamei el este un mitocan, ceea ce echivalează cu o ființă inferioară omului. Tante Aneta nu consideră ca o scădere a demnităţii ei să vie în contact cu Iordăchescu. Mi-a povestit că Iordăchescu a fost la dânsa, rugând-o să-i închirieze o cameră; cu această ocazie a putut să-l cunoască mai bine, a stat cu el de vorbă, și a constatat că are o mulţime de calităţi bune, și admiră la el sinceritatea și delicateţa sufletului. Dela ea am aflat că eu îi sunt simpatică lui Iordăchescu, dar e aşa

www.digibuc.ro

de modest, aşa de timid, că nici nu îndrăzneşte să-şi ridice ochii asupre mea, când mă întâlneşte pe stradă. Vorbele ei erau uneori cam enigmatice; ar fi voit să-mi spuie niște lucruri care i se opreau pe buze, dar pe care eu le am înțeles numai din privirea caldă și din efusiunea sufletului ei, când m'a cuprins de mijloc și m'a sărutat.

Am înțeles, şi mi-a plăcut să înțeleg.

N'a trecut mult şi a intrat mama, şi faţă cu tante Aneta, mi-a spus cam următoarele: „Ascultă, Margaretă: tu nu ești o copilă care să nu-ţi dai seamă de importanţa şi de gravitatea situaţiunei în care ne găsim; de când ai venit din străinătate, te-am pus în curent cu planurile ce am alcătuit noi, cu privire la viitorul tău, la fericirea ta şi la liniştea bătrâneţelor noastre; d-l Bagiura ţi-a cerut mâna şi tu ni-ai cerut răgaz ca să te gândești. Au trecut câteva luni; ai amânat de atâtea ori răspunsul, şi ne ţii într'o mare nedumerire. Eu ți-am arătat, şi dela toată lumea ai putut să afli, că un Bagiura nu se întâlneşte pe toate cărările, şi că o partidă mai briliantă nu ai putea să faci. Omul acesta aşteaptă cuvântul tău, şi întârzierea aceasta ar putea s'o interpreteze într'un mod care nu ni-ar conveni de loc. Tată-tău nu ți-a vorbit nimic, pentrucă m'a lăsat pe mine să pun la cale lucruri în care bărbaţii sunt stângaci, dar și-a perdut şi el răbdarea şi vrea să știe şi el ce are de răspuns lui Bagiura, ale

www.digibuc.ro

cărui vizite așa de repetate în casa noastră pot să deie loc la multe mahalagisme care, ştii bine, nu ni-ar conveni. Tată-tău nu înţelege astfel de trăgănări, şi mi-a impus să-i dau răspunsul tău".

Am ascultat pe mama cu un fel de teamă; fiecare cuvânt al ei era ca un ciocan, care mă lovea în moalele capului şi făcea să mi se cutremure tot corpul. Mă simţiam nenorocită; simțiam trebuința unei fiinţi care să mă sprijine, să mă încurajeze ca să rezist. Eram aşa de singură, și mă îngroziam. Atunci, fără să mă gândesc mi-am aruncat privirea spre tante Aneta, pe care o socoteam duşmana mea, pentrucă e sora mamei, și o bănuiam că și ea complotează cu toată familia. Nu ştiu ce va fi cetit ea în ochii mei, în care trebuie să se fi reflectat toată desnădejdea sufletului meu, şi poate că din milă pentru suferinţa mea, pe care o va fi înţeles, mi-a făcut un semn pe care numai eu am putut să-l percep în mișcarea muşchilor feții ei, un semn pe care l-am interpretat ca un îndemn la rezistență, ceea ce mi-a dat puteri supraomeneşti, şi am putut să îngân o singură vorbă, una din cele mai scurte din graiul nostru:

— Nu.

Am avut impresia că mama se asfixiază.

A îngălbenit, nu a putut să rostească un cuvânt, i-au căzut mânile dealungul corpului, şi se uita la mine cu privirea spărietă. Şi-a frecat

www.digibuc.ro

apoi fruntea, a închis ochii, şi după câteva minute, care mi-au părut lungi, lungi, a bâiguit:

— Ai zis: nu? Ce-i aceea: nu?

Intrebarea mi s'a părut ridiculă şi, ca prin farmec, m'am simţit cuprinsă de puteri nebănuite. Intre mine şi mama a urmat apoi un dialog, pe care nu mă pot opri să nu-l redau, pe cât îmi este cu putinţă mai exact.

— Ai zis: nu? Ce-i aceea: nu?

— Am zis: nu.

— Despre ce?

— Despre ceea ce m'ai întrebat.

— Adică?

— Nu mă mărit.

— Cu Bagiura?

— Cu nimeni.

— Pentruce?

— Pentruce?... Pentrucă nu vreau să mă mărit.

— Dar un om ca Bagiura....

— Cu atât mai puţin cu el.

— Nu-i Bagiura un om distins?

— Nu contest.

— Nu-i din neam bun?

— Nu contest.

— Nu-i bărbat frumos?

— Pentru cine caută frumuseţe la un bărbat.

— Nu-i om învăţat?

— Treaba lui.

www.digibuc.ro

— Nu-i om cu avere?

— Pentru dânsul.

Au mai urmat o serie de întrebări şi de răspunsuri tot aşa de fără de rost, care mă enervau şi mă făceau să devin din ce în ce mai insolentă, mai agresivă. La urmă, discuţia noastră s'a sfârşit astfel:

— Vra să zică refuzi pe Bagiura?

— Da, îl refuz; pentrucă nu-i nicio potrivire între mine şi el. Eu nu accept să fiu tovarăşa unui om cu care nu pot să mă înţeleg; între mine şi Bagiura este o prăpastie.

— Nu înţeleg ce vrei să spui.

Atunci, fără să reflectez că vorbele mele sunt jignitoare, dar din pricina enervărei în care mă aflam, le-am rostit şi imediat am regretat:

— Ştiu; sunt lucruri pe care mata nu poţi să le pricepi.

Ochii mamei s'au înlăcrămat, bărbia a început să-i tremure şi un glas în care n'am recunoscut-o, a zis:

— La asta nu mă aşteptam!

A luat de mână pe tante Aneta:

— Haide, Anetă, noi nu suntem în stare să pricepem astfel de fiinţi, şi a plecat, fără să se mai uite la mine.

Toată noaptea am plâns.

www.digibuc.ro

Când mi-a spus mama că tata vrea să-mi vorbească, am înţeles despre ce poate să fie discuţie între noi, şi mi-a trebuit oarecare curaj ca să intru în odaia lui.

Eram emoţionată. Mă aşteptam la mustrări, poate chiar la violenţe de limbaj, ca din partea unui om contrariat în planurile lui, cum trebuie să fie tata. De aceea am fost extrem de surprinsă de rezultatul întrevederei noastre, la care cred că nici mama nu s'ar fi aşteptat.

Când am păşit pragul uşii, mi se bătea inima, şi mi-am văzut, în oglindă, figura palidă. Tata stătea în fotoliul din dreptul ferestrei şi cetia jurnalul. Şi-a ridicat ochii spre mine, și probabil că a bănuit, din toată atitudinea mea, starea sufletească în care mă aflam, și a căutat să mă calmeze. Tata e om fin, om care poate să judece sănătos şi nu se lasă influenţat cu ușurință. Mi-a zimbit, mi-a întins mâna şi m'a târât spre scaunul de lângă el, zicându-mi, cu glas prietenesc:

— Şezi colea, domnișoară.

Zimbetul lui, glasul lui, căldura ce am simţit-o când m'a prins de mână, au făcut să dispară starea de jenă în care eram și m'am

www.digibuc.ro

simţit, lângă el, cum să mă exprim?... „à mon aise“.

— Vei fi înţeles pentruce te am chemat, mi-a zis el.

Am făcut, cu capul, un semn afirmativ.

— Nu vrei să te măriţi cu Bagiura?

Câteva secunde nu am putut să răspund; mi se părea că îmi stă un nod în gât. Apoi am răspuns, scurt:

— Nu.

— Pricepi că eu n'am să-ţi impun să faci un act aşa de important. O veche vorbă românească spune că nu-i căsătoria un măr pe care-l muşti, şi dacă nu-ţi place, îl arunci. Nici n'am să mă simt jignit pentrucă refuzi o partidă pe care eu am socotit-o bună pentru tine. Egoismul meu ar putea să sufere, dar nici asupra acestor considerente nu se opreşte judecata mea. Te ştiu fată inteligentă şi serioasă; dacă te aşi fi considerat altfel nu aşi fi găsit necesar să-ţi cer explicaţii asupra unor chestiuni care mă lasă nedumerit. Mă întreb însă pentru care motive nu găseşti potrivit cu tine un tânăr ca Bagiura, în care se întrupează atâtea calităţi: inteligenţă, onestitate, un sentiment de onoare aşa de desvoltat, cultură aleasă, talent, putere de muncă, apoi avere, şi, în fine, o origină nobilă care — cu tot vântul ce bate astăzi — pentru noi are, şi trebuie să aibă, atâta importanţă şi să joace un rol precumpănitor, când e vorba de un mariaj.

www.digibuc.ro

Urmă o tăcere de câteva clipe, care mi se părură lungi ca o veşnicie. Nici eu, nici tata nu ne priveam; eu mă uitam pe geam, el îşi plimba ochii pe coloanele gazetei. Apoi simţii cum mă atrage căutătura lui, şi uitântu-mă la el, mi se păru că-i aud glasul din fundul unei adâncimi, şi mă înfioră:

— Poate iubeşti pe altcineva?

M'am simţit doborîtă. Ca şi cum ar fi căzut un trăsnet peste mine, m'am lăsat în genunchi, la picioarele lui, i-am cuprins mânile şi i le-am acoperit de sărutări ferbinţi, şi cu glasul înecat de lacrămi stăpânite, i-am răspuns:

— Nu, tată; îţi jur că nu!

S'a sculat din fotel, m'a ridicat, mi-a cuprins capul cu amândouă mânile, şi m'a sărutat pe frunte.

N'am mai putut să resist, şi am început să plâng.

Tata s'a plimbat dealungul camerei, până ce a simţit că m'am liniştit; apoi s'a aşezat din nou în fotoliul lui, şi-a întins jurnalul şi de sigur s'a prefăcut că citește. Nu se poate să nu fi fost şi el emoţionat.

Aşi fi putut să plec; el nu m'ar fi reţinut. Faţă cu starea în care eram, n'ar mai fi găsit oportun să insiste asupra anchetei pe care o anunţase, dar eu mă găseam obligată să-i dau explicaţiile pe care le doria.

Nu sunt vrednică să pătrund sensaţiile care s'au făcut stăpâne pe mine, transformată într'o

www.digibuc.ro

energie pe care nu aşi fi bănuit-o niciodată. Intr'o clipă m'am simţit alta, nu m'am cunoscut. Timiditatea care de obiceiu mă ţinea în rezervă, când veniam în contact cu tata, a dispărut, şi acuma eram în faţa unui prieten, căruia aveam încredere să-i destăinuiesc tot adâncul gândurilor mele. Aşa explic eu numai cum am putut să-i spun atâtea lucruri, pe care poate că atunci le cugetam pentru întăia oară.

Cât de stranie părea figura lui, când mă asculta vorbind cu atâta volubilitate.

Nu, tată, nu iubesc pe nimeni. Recunosc toate calităţile domnului Bagiura; e un om distins, un om superior, dar între noi nu-i nimic comun sufletesc, şi eu nu pot să-mi leg viaţa de acea a unui om de care totul mă desparte. Ca să fiu fericită — şi cred că asta ţi-a fost ţinta când ai conceput proiectul acestei căsătorii —, ca să fiu fericită, ar trebui să existe o strânsă afinitate între sufletele noastre, dar în mine pâlpâie un suflet nou.....

Nu ştiu cum voiu fi accentuat eu aceste două cuvinte: „suflet nou", căci tata a făcut nişte ochi în care am cetit atâta nedumerire, şi n'am putut să mă privesc în ei.

— Suflet nou!... zise el cu un glas care păru un suspin înăbuşit. Suflet nou!.... Cunosc cuvintele; ştiu lămurit ce însemnează „suflet", cunosc înţelesul cuvântului „nou", dar nu pricep ce poate să fie acel „suflet nou", care a făcut această transformare în tine, şi dintr'o

www.digibuc.ro

fată docilă, precum mi-am închipuit că ești, să ajungi o revoltată. Mi-ai vorbit, adesecori, despre o prietenă a ta din pension, dela Geneva, despre o Nadeja, o rusoaică, probabil o bolșevică; poate că ea ți-a suflat acest „suflet nou“...

Mă dureau cuvintele acestea, pe care tata le rostea cu atâta sarcasm, cu atâta dispreț, pe când eu credeam că vorbele mele au făcut asupra lui efectul unei revelații. Uitasem că aveam, înaintea mea, pe reprezentantul cel mai autorizat al unei lumi care se stânge, și care nu ar putea să mă priceapă.

A stăruit să-i explic ce înțeleg eu prin sufletul nou care mă îndeamnă să mă abat de pe calea urmată, de atâtea generații, câte s'au perindat până la mine, și cu cât eu mă sileam să-i lămuresc vederile mele, în chestiunile care frământă lumea de astăzi, cu atâta el devenia mai posomorît, mai sever. Se uita la mine, ca și când nu m'ar fi văzut niciodată; dădea din cap, ca un om care compătimește pe un nenorocit, pe cineva cu mintea rătăcită, și atitudinea aceasta a lui mă făcea să-mi perd cumpătul, să-mi încurc șirul expunerei, si când am isprăvit, lăsându-mi în jos capul, ca un copil care a făcut o poznă, tata s'a sculat de pe fotel, a măsurat de câteva ori, cu pași mărunți, lungul camerei, s'a oprit în fața mea, a pus mâna pe umărul meu, și a zis:

— După câte am auzit dela tine, pentru ce

www.digibuc.ro

să-ţi pui în armonie sufletul cu faptele, nu-ţi mai rămâne decât să te măriţi cu unul care să fie însufleţit de acelaşi ideal ca şi tine. Numai astfel ai putea să fii fericită. Unul dintre cei cu cămaşa peste pantaloni ar trebui să-ţi convie. Nu m'ar surprinde să te văd soţia unuia ca deputatul Iordăchescu; are aceleaşi vederi ca şi tine. V'aţi potrivi de minune,

L-a cuprins un râs care m'a impresionat şi m'a făcut să-mi fie frică; apoi s'a aşezat în fotel, şi-a întins jurnalul în faţa ochilor, şi am înţeles că nu vrea să mă mai vadă.

Am ieşit din camera lui.

. . . .

El, tata, mi-a suggerat gândul acesta, care mă obsedează de atunci. Adică pentruce ar fi o monstruozitate ca o fată ca mine să se mărite cu un Iordăchescu?

Acuma încep să înţeleg unele vorbe ale tantei Anetei, cărora nu li dasem nicio atenţie, şi din care acuma aşi bănui că şi Iordăchescu s'ar fi gândind la posibilitatea unei astfel de căsătorii. Poate că prietenia care o arată el tantei Anetei, serviciile care i le face, în calitatea lui de deputat, să fie motivate de astfel de intenţii. Poate chiar că Iordăchescu mă iubeşte. Şi pentruce i-ar fi permis d-lui Bagiura să-şi aţintească privirile asupra mea, şi ar fi o crimă dacă Iordăchescu m'ar privi cu aceiaşi ochi dornici? Că d-l Bagiura are cultură şi talent, nu-i contest, dar Iordăchescu nu-i este in-

www.digibuc.ro

ferior. Unul e avocat bun şi celalt un învăţător distins, poate mult mai folositor societăţii, iar talentul lui Iordăchescu străluceşte în Parlament, pe când al celuilalt scânteiază la bara unui tribunal de provincie. Că d-l Bagiura e nobil, descendent al unei familii care... etc., etc., aceasta cântăreşte prea puţin în balanţa lumei de astăzi, şi poate că această calitate să-i constituie chiar o scădere. Mai multe merite are Iordăchescu, omul acesta care a pornit de jos, şi prin propriile lui puteri a ajuns pe o scară aşa de înaltă, deputat într'un Parlament menit să prefacă o ţară, decât Bagiura, care poate că n'ar fi nimic, dacă nu s'ar fi născut fecior de boier, cu avere făcută de alţii.

Nu m'am gândit la Iordăchescu. Nici nu-l cunosc personal. Ca om, mi-a fost indiferent, dar de când mi-a spus tata cuvintele acelea, nu ştiu, parcă începe să mă intereseze.

www.digibuc.ro

Atmosfera casei noastre mă apasă, mă înădușă. Dela explicațiile cu părinții s'a pronuntat o răceală între noi, care mă indispune. Vorbim, ne vedem în fiecare zi, dar nu mai este ceea ce a fost. Mama nu se mai uită la mine cu aceiași privire plină de dragoste, iar tata îmi inspiră milă. E posomorît, glasul lui e mai închis când i-l aud, așa de rar acuma. Dar nu numai față cu mine se manifestează această schimbare în ființa lor, ci și în intimitatea lor. Baba Catrina îmi spunea azi dimineață că nu-i place ei ce vede; boierii îs morocănoși, parcă tot li ninge și li plouă, și mă întreba: „Oare ce să aibă, mămucuță dragă? Să fie bolnav boierul? Să fie vreo neînțelegere între dumnealor, acuma la vreme de bătrânețe? Doamne ferește!". — Biata mamă Catrină, ea nu ar putea să bănuiască pricina acestor schimbări, care sunt eu.

Vorbele tatei mi s'au întipărit în minte, și mă urmăresc în fiecare clipă. Aș putea să zic, în cuget curat, că o fatalitate mă urmărește, un gând îmi cântă mereu că frica lui trebuie să se realizeze, că trebuie să devin soția lui Iordăchescu.

www.digibuc.ro

Da; tata are dreptate. Ca să fie o concordanţă între credinţele şi faptele mele, se impune să fac un asemenea pas, care poate să fie considerat ca o nebunie.

Nu aşi fi fost în stare să concep o asemenea alianţă, dacă tata nu mi-ar fi deschis ochii. Eu, care nu înţeleg căsătoria din sentiment, din dragoste pentru individ, ci văd, în căsătorie, o asociaţie între două persoane unite prin aceleaşi idei, eu trebuie să caut tovărăşia unui om ca Iordăchescu. Persoana îmi este indiferentă; poate să fie Iordăchescu, sau un Ionescu oarecare, un Popescu, ca şi un Bagiura, care ar gândi la fel cu mine. Voiu întinde mâna celui întâiu care ar avea inspiraţia să mi-o ceară, şi m'ar aprecia pentru consideraţia credinţilor mele sociale.

Imprejurările fac să-mi fi oprit gândul asupra lui Iordăchescu.

Tante Aneta mi-a spus şi astăzi că omul acesta sufere din pricina mea. El ştie că am refuzat pe Bagiura, pentrucă este o prăpastie sufletească între mine şi el; tante Aneta l-a pus în curent cu toate, şi el sufere pentrucă nu îndrăzneşte să-şi ridice ochii asupra mea, deşi simte o aşa de mare apropriere între noi. Dacă nu aşi fi fata lui Nicoară, un mare boier — i-a mărturisit el tantei Anetei — nu ar sta o clipă la îndoială să se târască în genunchi şi să-mi implore o privire; mi-ar oferi viaţa lui, inteligenţa, sufletul, activitatea lui, şi m'ar face

www.digibuc.ro

părtaşa unui ideal căruia şi-a consacrat toate clipele ce-i mai stau în cale. Dar eu sunt fată bogată! Dacă ar avea curajul să-mi spuie ceea ce-i porunceşte inima, lumea ar putea să-l considere ca un vânător de averi, şi asta nu o poate îngădui. De aceea tace şi sufere, şi mă iubeşte...

Mă iubeşte!... S'ar părea o mare contrazicere între ceea ce am scris cu câteva rânduri mai sus, şi între cele ce spun acuma, când mă opresc asupra acestui cuvânt: „mă iubeşte". Nu înţeleg o căsătorie din dragoste banală; nu admit să-ţi fie drag un bărbat pentrucă-i frumos, când nu este o apropriere intelectuală între tine şi el, dar dacă pe lângă această convenienţă poate să fie şi dragostea la mijloc, este un concurs de împrejurări care te îndeamnă şi mai mult să-ţi execuţi un plan ce ai conceput. Un motiv mai mult să mă apropii de Iordăchescu, dacă mă iubeşte. Oricât aşi vrea eu să mă desfac de prejudecăţi, să lepăd unele senzaţii pe care ni le dă nouă, femeilor, firea noastră specială, tot nu pot să fiu nesimţitoare la voluptatea ce ţi-o impregnează egoismul, vanitatea. Mă examinez eu bine, şi constat că simt oarecare mulţumire aflând că mă iubeşte cineva, şi devin afectată când am convingerea că iubirea aceasta n'o inspiră frumuseţea mea fizică numai, ci alte calităţi pe care trebuie, sunt datoare să mi le recunosc. Pe Iordăchescu îl îndrumează spre mine afinitatea noastră de

www.digibuc.ro

cugetare; şi asta mă mândreşte. Că nu sunt fată urâtă, ba din contră că m'a înzestrat natura cu nişte calităţi care lipsesc altor fete, cu atât mai bine. Biata Nadeja, cât era ea de serioasă şi de refractară pentru sentimente „frivole“, precum le numea dânsa, tot îi plăcea să mă desmierde, să mă sărute, să-şi culce capul pe sinul meu, pentrucă — după cum ea singură spunea — sunt frumoasă şi aşa de drăgălaşă. Imi aduc aminte cu satisfacţie de ceasurile acelea; trebuie să am şi eu o parte din calităţile şi defectele femeei.

Imi pare bizară atitudinea d-lui Bagiura. Un tânăr care-ţi cere mâna şi e refuzat, are tot dreptul să se simtă jignit, dacă nu ofensat; un asemenea om s'ar cuveni să-şi schimbe afecţiunea de mai înainte, măcar într'o indiferenţă vizibilă, dacă nu într'o stare aproape cu duşmănia. Fostul meu pretendent pare un sfinx; nu înţelegi ce se petrece în sufletul lui. Işi continuă vizitele la noi, ca şi în trecut, acceptă invitaţiile la masă; în faţa mea e tot aşa de manierat şi de curtenitor, şi acelaşi zâmbet îi încreţeşte colţul buzei, când îmi vorbeşte. Şi cu toate acestea ştie ce răspuns am dat eu. Când îl vezi, îţi face impresia că nu-i de loc contrariat, şi asta pe mine mă irітează. Să nu sufere el de loc? Dacă în adevăr m'a iubit, ar trebui să-i apară tristeţa în figură; amorul propriu aşa de grav atins ar trebui să-i deie clipe de revoltă, care involuntar să se manifesteze în-

www.digibuc.ro

tr'un gest; şi cu toate acestea nimic, nimic. Ce om ciudat!

Este, însă, o persoană care jubilează: Viorica.

Nu mi-a vorbit. Se face că nu ştie. Şi cu toate acestea nimic nu-i este străin din ceea ce mă priveşte. Se interesează de cel mai mic amănunt din viaţa mea, şi pentru a-şi satisface curiozitatea, nu-i repugnează niciun mijloc de informaţie. Informaţiile, în cele mai mici amănunte, le are dela tante Aneta. E femeie plăcută, tante Aneta, are însă un mare defect: mâncărime de limbă. Are o manie să cerceteze toate celea, să le afle şi apoi să umble din casă în casă şi să le colporteze. Şi dacă ar spune ceea ce vede şi ceea ce aude! Totdeauna însă mai adaugă şi ceva dela dânsa, şi are o imaginaţie fecundă. Tot oraşul ştie că Bagiura m'a cerut, că l-am refuzat, că am avut discuţie cu tata, că am gărgăuni în cap. Se înţelege că Viorica jubilează, sperând că va pune mâna pe nepreţuitul Bagiura. Sunt încântată că i-l cedez. Şi cu drept cuvânt că i-l cedez, căci dela mine atârnă totul; un cuvânt dacă aşi rosti, orice speranţă ar fi spulberată pentru Viorica.

Ciudat! Mă surprind câteodată cu gesturi de acestea egoiste. Şi egoismul implică şi o doză de răutate. Este semn de răutate, plăcerea ce o simt când îmi închipui că umilesc pe Viorica. Se înţelege, este umilinţă când îi arunci cuiva în braţe un bărbat pe care tu nu-l vrei.

www.digibuc.ro

şi-l găseşti demn pentru persoana al cărei protector te improvizezi.

De altfel văd că am scris câteva pagini numai cu răutăţi. Dar eu nu sunt răutăcioasă, și dacă par așa, pentru mine însămi, în clipele acestea, de sigur este reflexul stărei mele sufleteşti, provocată de atmosfera apăsătoare în care trăiesc. Sunt o revoltată; de sigur că sunt, aceasta însă îmi dă și fiori de nemulţumire, pentrucă fac să sufere nişte fiinţi care au o singură vină: mă iubesc prea mult. Mama și tata trec prin clipe grele; recunosc. Să ai un singur copil, o fată răsfăţată, în care să-ţi pui speranţele unei vieţi întregi; să visezi, pentru dânsa, toate fericirile imaginabile, și când crezi mai mult că ești pe cale de a realiza un ideal, deodată să afli, cu groază, că acest copil nu ţine socoteală de tine, de durerea ta, şi să afli monstruozitatea că odrasla ţi s'a deslipit dela o tradiţie seculară și a pornit pe o cale neconcepută de generaţia ta.

De sigur, trebuie să fie prea dureros, pentru părinţii mei, ceea ce se petrece cu mine. Regret și eu, dar nu am ce să fac, trebuie să mă supun unei poronci venită dela o forţă superioară, căreia nu pot să mă împotrivesc.

Sunt eu vinovată că port în mine un suflet nou?

www.digibuc.ro

Aşi putea să spun că sunt o străină în casa părinților mei; nimeni nu se mai interesează de mine. Baba Catrina mă invită la masă; vorbesc cu tata şi cu mama, dar numai lucruri care nu au nimic comun cu viaţa noastră intimă. Vorbim despre vreme, despre noutățile din gazete, despre întâmplările din oraş, dar niciun cuvânt despre cele ce s'au petrecut între noi. Ies din casă când vreu fără să înştiinţez pe nimeni, şi când mă întorc, nimeni nu mă întreabă unde am fost şi ce am văzut.

Astăzi am făcut un pas hotărâtor în viata mea.

Simţiam un fel de gol în suflet; mă apăsa o nemulţumire, îmi era urât, nu găseam niciun mijloc să-mi astâmpăr neliniștea. Pentru că şi vremea contribuia la plictiseala aceasta; toamna, cu semilumina zilelor ei melancolice, îţi umple sufletul de o desnădejde nelămurită.

M'am dus la tante Aneta.

Pentru întâia oară am intrat singură în casa ei. A rămas şi ea surprinsă. Niciodată nu am făcut vizite, chiar în familie, fără mama; dar m'am emancipat. Poate că nu aşi fi ajuns aici, dacă ai mei nu şi-ar manifesta atâta indiferență faţă de mine.

www.digibuc.ro

Când am deschis ușa camerei, m'am oprit în prag, nehotărâtă, confuză. O clipă mi-a trecut prin minte gândul să mă retrag, dar tante Aneta s'a repezit la mine, m'a cuprins de gât și a început să mă înăduşe cu sărutările ei.

— Margareta!... Bravo ție, fetițo, bravo ție!

Uitându-se la Iordăchescu, îi zise:

— Vezi: vorbeai de lup, şi lupul la uşă.

Târâtă de tante Aneta, am ajuns în mijlocul casei, şi mi se părea că am picioare de plumb. Iordăchescu, la capătul mesei înaintea ceştei cu cafea, din care ieşia aburul, sta și el în picioare şi se uita la mine cu o privire de idiot, care m'a desmeticit și m'a făcut să zimbesc.

Tante Aneta ne privea, pe rând, şi nu se putea dumeri pentruce stăm ca niște păpuşi, pe care maestrul a utat să le tragă de sfoară. Dacă ar fi mai inteligntă, ar fi priceput din vreme ceea ce numai peste câteva minute i-a răsărit în minte.

— Voi nu vă cunoaşteți, a zis ea, uitându-se la mine, cu o figură caraghioasă.

Acest „voi" m'a jignit. Nu-l cunoşteam pe d-l Iordăchescu, și nu pricep cum o femeie care trăieşte în lume, a putut să comită o asemenea inconveniență.

Şi-a îndeplinit datoria de gazdă și formula de politeță a fost executată. De atunci ne cunoaştem, aşa cum se obișnueşte într'o lume binecrescută.

www.digibuc.ro

In primul moment am simţit un fel de repulsiune pentru omul acesta, care mi-a făcut impresia unui mitocan. Cămaşa peste pantaloni e ceva scandalos; e un atentat la bunele moravuri. Inţeleg să umble cineva îmbrăcat în costumul ţărănesc, pe care l-au purtat părinţii, moşii şi strămoşii lui; dar să te încalţi cu ghete de ultima modă, să ai în spate un saco tăiat de un croitor bun, şi peste pantalonii scumpi să iasă poalele unei cămăşi de pânză ţărănească, pentru ca să ai aparenţa unui ţăran! Ţăran de carnaval! Dintre toate vorbele d-lui Bagiura, cred că aceasta e singura bine plasată.

L-am examinat cu toată atenţia.

Iordăchescu este şi nu este ţăran.

Figura lui are trăsături regulate, şi dacă nu i-ar fi prea desvoltate fălcile nu şi-ar trăda origina obscură. D-l Bagiura ar zice că Iordăchescu poartă pecetea omului primitiv.

Glasul îi e cam întunecat, aspru, şi are un mod deosebit de a pronunţa unele silabe. De pildă, el nu rosteşte vocala *o*, aşa de curat cum o rostiim noi, ci o înăspreşte, şi în gura lui ajunge mai mult un *oa;* el nu zice „ouă", ci „oauă", precum zic ţăranii din satul nostru.

Mânele, cu care nu ştie ce să facă, de asemenea îl trădează. De când nu mai ţine coarnele plugului i s'au înălbit, nu mai au bătături în palmă; unghiile nu-i sunt în formă de octogon neregulat, roase cu dinţii; d-l Iordă-

www.digibuc.ro

chescu le taie frumos, le îngrijeşte şi s'ar părea că le şi lustrueşte cu Oja, dar poartă şi ele pecetea primei generaţii de pantaloni.

Nici umbletul lui nu-i fără cusur; nu numai că nu are nicio eleganţă în călcătură, dar modul cum mişcă picioarele, cum le târâie, îţi aminteşte maimuţele expuse la panorame, ca să atragă atenţia publicului de iarmaroc.

Ca exterior, învăţătorul-deputat lasă foarte mult de dorit: e un ţăran lustruit. In schimb, are calităţi superioare, cere-l disting şi-l urcă de tot în consideraţia şi stima mea. E inteligent, are o inimă largă, şi — mai cu seamă — o concepţie despre lume, care-l apropie mult de sufletul meu.

Am stat de vorbă, cu el, câteva ceasuri, şi dacă uneori am şovăit în aprecierile mele asupra chestiunelor la ordinea zilei, în urma celor ce mi-a expus el, m'am edificat cu desăvârşire, şi mi-am format convingerea că trebuie să mă smulg din lumea în care m'am născut şi am trăit, şi să mă consacru cauzei celei mari şi drepte: îmbunătăţirea stărei ţăranului nostru, ideal pentru un suflet nou ca al meu.

Acuma nu-l mai plâng pe tata, şi nu-l aprob când el se tânguie de nedreptatea ce i s'a făcut prin expropriere; nu mai dau dreptate mamei care tânjeşte după „vremurile cele bune", când avea o droaie de servitori, de adevăraţi robi; acuma nu mai gândesc şi eu, ca toţi cei-

www.digibuc.ro

lalţi din jurul meu, că-i un scandal ca tata şi d-l Bagiura să meargă la vot alăturea cu rândaşul nostru. Mintea mea s'a luminat şi ochii mei s'au deschis, ca să cunosc de întemeiate toate revendicările mulţimei, care, până acuma, unele îmi părcau ridicule, iar altele mă lăsau în nedumerire.

Şi acuma constat, cu mulţumire, că vorbele tatei sunt izvorâte din o cugetare adâncă. El mi-a spus: ca să-mi pun în armonie sufletul cu faptele, nu-mi rămâne decât să mă căsătoresc cu cineva care să fie însufleţit de acelaşi ideal ca şi mine. Nu uit cuvintele: „Nu m'ar surprinde să te văd soţia unuia ca deputatul Iordăchescu; are aceleași vederi ca și tine. V'ați potrivi de minune".

Da; ne potrivim de minune.

Nu mă interesează origina lui obscură, lipsa de manieri şi insuficienţa esteticei corpului: mintea lui şi inima lui, asta e totul pentru mine.

Condusă de acest raţionament, s'a petrecut în sufletul meu o revoluție întreagă, şi fără să cuget mai mult asupra gravităţii faptului ce-l săvârşesc, într'un moment de expansiune m'am postat în faţa lui, şi l-am întrebat:

— Domnule Iordăchescu, este adevărat că D-ta ai avea intenţia să-mi ceri mâna?

El s'a îngălbenit, s'a lăsat pe spatele scaunului, s'a uitat la mine cu ochii spăriaţi, care m'au spăriat şi pe mine, şi-a mişcat buzele,

www.digibuc.ro

voind să vorbească, dar cuvintele i-au înghețat.

Trebuie să fi fost o scenă foarte ridiculă, şi numai nişte actori de mare talent ar fi în stare să o redea aidoma.

Tante Aneta care nu putea să priceapă în ce scop i-am pus eu această întrebare, şi care poate ar fi bănuit că aşi fi revoltată de o asemenea îndrăzneală, a intervenit, şi grație ei lucrurile s'au limpezit.

— Margaretă dragă, d-l Iordăchescu nu a crezut că ai să te superi.

I-am răspuns:

— Eu, să mă supăr? Cine ți-a spus că m'am supărat?

Abia atunci Iordăchescu şi-a venit în fire, s'a sculat de pe scaun și a zis, cu un glas care aminteşte scâncitul unui copil:

— Domnişoară, dacă aşi avea încredințarea că gestul meu nu ar fi considerat ca o insolență, în adevăr m'ar îndemna inima să vă cer mâna.

Nu a avut tăria să mă privească; şi-a aplecat capul spre pământ, şi-a lăsat brațele să-i cadă în neştire, dealungul trupului, și n'a avut puterea să mai rostească o vorbă.

Fără niciun cuvânt i-am întins mâna.

El a înțeles gestul meu, mi-a cuprins mâna între ale lui, mi-a sărutat-o cu nesaț, şi m'a învăluit într'o privire, în care se reflectau toate sentimentele care-i răscoleau sufletul.

www.digibuc.ro

Egoismul care zace în fiecare om, și de care nici eu nu pot să fiu lipsită, mi-a dat sensații plăcute, când am simțit că sunt iubită. M'a iubit, și poate că încă mă iubește d-l Bagiura, dor modul cum a înțeles el să se comporte cu mine, ca să mă facă să-i înțeleg dragostea, nu m'a mișcat de loc și probabil că m'a și indispus. Delicateța lui dulceagă, subtilitățile anoste nu au prins rădăcină în sufletul meu. Luni întregi s'a învârtit pe lângă mine, și nu am simțit nicio plăcere în apropierea lui, pe când contactul buzelor ferbinți ale lui Iordăchescu, pe mâna mea, și strânsura mânilor lui osoase, mi-au dat fiori prin tot corpul, mi-au accelerat bătăile inimei, și am simțit că-mi ard obrajii.

www.digibuc.ro

Când m'a văzut intrând în biuroul lui, tata s'a iutat la mine foarte surprins. De atâta vreme ne întâlnim numai în timpul mesei, și nu-mi vorbeşte nimic.

Tata sufere. Eu nu sunt nedreaptă, chiar când vine vorba să mă judec pe mine însămi. Dacă aşi fi în locul lui, n'aşi putea să mă comport altfel. Cum să nu sufere un părinte al cărui unic copil se desface de toate legăturile de afecțiune părintească, rupe cu tradițiunea unui trecut aşa de scump şi o ia rasna pe câmpia unei lumi cu care el nu are nimic comun. Sufere. De sigur că sufere, şi eu mă simt neputincioasă de a pune stavilă suferinții lui. Stavila aceasta ar fi ruina mea. Suferința tatei s'ar transforma în bucurie, din secunda în care aşi accepta să devin soția d-lui Bagiura; dar în secunda aceea ar începe şi dezastrul meu, și oricâtă dragoste ași păstra pentru părinții mei, ori cât i-aşi venera, nu sunt capabilă de atâta altruism ca să mă sacrific pentru dânșii. Ar fi prea mare jertfa mea pe altarul unui egoism rău înțeles. E absurd să pretinzi că tu poți să judeci sentimentele mele, să determini, după criteriile tale, acțiunile care trebuie să

www.digibuc.ro

le săvârşesc eu. Oricât ar fi de iubitor un părinte, oricâtă grijă ar purta de fericirea copilului ce-i este aşa de drag, nu se poate substitui în mintea lui, şi în inima lui, ca să decida lucruri aşa de gingaşe, precum este hotărârea asupra unor fapte de care atârnă întregul lui viitor.

Şi, la urmă, de ce nu aşi fi sinceră, şi nu aşi mărturisi toată monstruozitatea gândului meu. Părinții mei cred că eu aş fi fericită într'un mariaj cu Bagiura; fericirea pe care mi-o presupun ei, este propria lor fericire. Iată o primă etapă a egoismului lor. Fericirea lor, însă, în mod fatal, trebuie să fie de scurtă durată: ei sunt bătrâni. Mariajul meu cu Bagiura ar fi, pentru mine, o mare suferinţă, menită să dureze toată viaţa mea; şi eu sunt tânără. Am în fața mea două alternative: câțiva ani de fericire a părinţilor mei, sau o veşnicie de suferinţă pentru mine. Ei bine, am curajul să declar că nu pot să stau la îndoială: mă prefer pe mine.

Cu această hotărâre am deschis uşa la biuroul tatei, şi am intrat cu îndrăzneală.

M'a privit, prin ochelari, şi apoi a continuat să citească jurnalul, ca şi cum n'aşi fi fost la câţiva paşi lângă el.

Atitudinea aceasta, în loc de a mă intimida, mi-a dat şi mai mult curaj. Silindu-mă să dau glasului meu o intonație cât mai blândă, am zis, cu duioșie:

www.digibuc.ro

— Tată!

Fără să-şi ridice privirea asupra mea, şi părând foarte afundat în lectură, îmi răspunse, cu multă indiferenţă:

— Ce este?

— Am venit să-ţi vorbesc.

— Despre ce?

Am tăcut. Simţiam că încep să şovăiesc; mi se părea că mă abandonează puterea ce-mi trebuia ca să înfrunt răceala şi rigiditatea omului pe care aveam intenţia să-l înduplec.

Am tăcut, şi el avea aerul că nu a fost întrerupt din lectura care-l interesa aşa de mult.

Poate că ar fi durat încă timp îndelungat tăcerea amândurora, dacă tot eu nu aşi fi dat primul semnal de atac.

— Am venit să-ţi vorbesc într'o chestiune foarte importantă pentru mine.

Atunci şi-a lăsat jurnalul pe genunchi, şi-a scos ochelarii de pe nas, s'a uitat la mine, plecându-şi capul, şi mi-a răspuns cu o monosilabă prelungită îndelung:

— Daaaaa?

Era atâta ironie în această singură silabă, precum nu ar fi izbutit altcineva să o exprime în o pagină întreagă.

Mă dezarmase.

Culegându-mi toate puterile, hotărâtă să merg până la capăt, am debitat un întreg discurs, fără să fiu întreruptă, sub privirea severă a tatei. Voiu fi spus mai multe, dar îmi

www.digibuc.ro

aduc aminte eram doar emoționată — că i-am zis:

— Da, tată, am venit să-ți vorbesc în o chestiune foarte importantă pentru mine.

Mi-am răzimat mâna pe biurou, și mi-am aplecat puțin corpul. Tata a înțeles că mă simt obosită și sunt sigură că i-a fost milă de mine. In figura lui am observat imediat o schimbare; nu mă mai privea cu severitate: în ochii lui scăpăra o scânteie de compătimire. Ii sunt recunoscătoare pentru înduioșarea care s'a răsfrânt, atunci, și în sufletul meu.

— Șezi și vorbește, mi-a zis el, arătându-mi scaunul.

— Da, tată, vreau să-ți vorbesc foarte serios. Te vei fi înșelat, crezându-mă o copilă fără putere de judecată, o fată care, venită dela școală, așteaptă distracții frivole, așteaptă curtezani galanți, și visează un mariaj strălucit, cu un tânăr distins, precum ar fi d-l Bagiura. De sigur că socotindu-mă în rândul acestora, ați făcut proiectele căsătoriei mele cu acest personaj. Vă dau dreptate, și înțeleg toată solicitudinea voastră; sunteți niște părinți cari pot servi ca pildă. Orice s'ar întâmpla în viitor, vă voiu păstra toată recunoștința, și nicio clipă nuași putea să am un gând rău despre d-voastră. Ați judecat precum ași fi făcut și eu, dacă ași fi indusă în eroare, precum sunteți; dar d-voastră vă înșelați. Eu nu sunt copila naivă ce ați crezut că aveți. O! să

www.digibuc.ro

nu te laşi ademenit de cine ştie ce presupuneri. Te rog să nu-mi faci injuria de a gândi că ai în fața ta o femeie care a greşit, după concepţia burgheză. Nu sunt un copil naiv, în sensul că eu am o personalitate a mea proprie. Eu nu primesc o ideie făurită, în mintea altuia, pe care să o înmagazinez în crierul meu, precum aşi vârî în stomac o capsulă de chinină; pusă în fața unor obiecte, eu am puterea să le privesc din toate părţile, şi să fiu impresionată prin prisma mea personală. Chestiuni care, pentru alte fete ca mine, sunt nişte enigme a cărora deslegare nici nu o încearcă, pe mine mă interesează, mă pasionează, li găsesc explicarea şi mă încumet să li dau soluţia. Aceste împrejurări mi-au creat o situație penibilă; mă simt izolată chiar în casa aceasta, de care mă leagă cele mai dulci amintiri: eu nu gândesc la fel cu voi. Eu nu pot să mă dublez, nu mai pot să duc această viață falşă, să par în ochii voştri un copil naiv, care se mişcă după gesturile voastre, și să fiu în realitate o persoană cu gândurile mele, care contrastează cu ale voastre. Sufer din cauza acestei duplicităţi pe care mi-o impun, și la care nu mai pot să rezist.

Vorbisem repede, ca un gramofon, şi mă obosisem. Tata se uita la mine cu groază. Mi-am dat seama că trebuie să ajung la o concluzie, şi am continuat:

— Vreau să-ți vorbesc foarte serios. Am re-

www.digibuc.ro

fuzat pe d-l Bagiura, pentrucă între noi nu este nimic comun sufleteşte. Când ţi-am spus că eu am un suflet nou, m'ai ridiculizat, şi drept orice încercare de a mă convinge că greşesc, mi-ai spus că pentru a-mi pune faptele în concordanţă cu ideile, nu-mi mai rămâne decât un mariaj cu Iordăchescu. Am reflectat mult asupra vorbelor acestora, şi, după o luptă crîncenă cu mine însămi, am ajuns la încheierea că aceasta este singura soluţie posibilă, pentru ca să pun capăt suferinţelor mele, şi m'am hotărît să-ţi urmez sfatul. Am venit să-ţi cer consimţimântul.

Am crezut că vine spre mine să mă gâtuie, când l-am văzut ridicându-se ca un vârtej de pe fotel, cu faţa îngălbenită şi cu fulgere în ochi. S'a oprit în loc, şi cu glas adânc, pe care nu i-l cunoşteam, şi m'a înfiorat, mi-a răspuns:

— Cum?... Ce ai zis?... Vrei să te măriţi cu Iordăchescu?

— Da.

Orice aşi fi voit să mai spun, mi-ar fi fost cu neputinţă: aveam un nod în gât.

S'a stăpânit. M'a învăluit cu o privire în care se oglindea tot dispreţul pe care poate să-l cuprindă un suflet omenesc, şi s'a întors cu faţa spre fereastră.

După câtva timp mi s'a părut că-şi şterge o lacrimă, cu vârful degetului. Atunci am avut un moment de mustrare de cuget, şi dacă şi-ar

www.digibuc.ro

fi întors privirea către mine, aşi fi renunţat la proiectele mele, i-aşi fi cerut iertare.

Era atâta linişte în casă, încât mă nelinişteau bătăile pendulei, pe care niciodată nu le auzisem aşa de monotone şi de enervante.

Am stat multă vreme neclintiţi amândoi, în locurile noastre: eu cu mâna răzimată pe biurou, el cu faţa spre fereastră, ca două statui.

Firul gândirei se rupsese; păream o fiinţă incapabilă de cugetare.

Nu-mi dau seama cât a durat această situaţie, şi călcând în vârful degetelor, am ieşit, închizând uşa încet.

www.digibuc.ro

Situaţia mea devine, din ce în ce, mai penibilă. Văd eu că multe zile nu mai am de trăit în casa părinţilor mei, şi va trebui să dezertez.

După scena din biuroul tatei, m'am retras în camera mea, am căzut dealungul patului, mi-am ascuns capul între perne, şi m'a podidit plânsul.

Se înoptase deabinele când a intrat Catrina, mi-a aprins lampa, s'a apropiat sfioasă de pat, mi-a ridicat capul, m'a sărutat pe frunte şi mi-a zis:

— Lasă, Duduiță dragă, nu te mai crămălui atâta; aşa-i în lume: azi îi bucurie, mâni îi supărare. Nu mai pune şi mata toate la inimă. Scoală-te frumos, şi am să-ţi aduc de mâncare.

Vra se zică m'au izgonit dela masa lor. Cât mai trebuie ca să mă alunge şi din casă?

Pentru prima oară am mâncat singură.

Nu mă gândeam să vie mama în odăiţa mea de sihastră, când a deschis ușa, discret ca totdeauna.

Figura ei suferise o transformare vădită, în aşa scurtă vreme. Era mai slabă. Pe sub ochi se prelingeau două linii violete, semn că a plâns mult. Trebuie să se fi petrecut scene dureroasc între ei.

www.digibuc.ro

M'am sculat în picioare şi instinciv am înaintat spre dânsa, aşteptând să-mi cuprindă gâtul cu braţele ei calde, şi să-mi sărute amândoi obrajii. Braţele ei, însă, au rămas inerte, și m'am oprit în fața ei.

S'a aşezat — mai drept ar fi să spun că a căzut — pe scaun. Eu m'am retras, călcând deaîndoasele, și m'am răzimat de sobă.

— Ai făcut-o şi pe asta, mi-a zis ea, după o lungă tăcere. Vrei să credem că eşti o persoană care cugeţi, dar constat că nu te ai gândit mai înainte de a da o lovitură aşa de crudă. Răsplăteşti cu ingratitudine toată iubirea noastră. Fie! Tot tu ai să regreţi amar nebunia ce faci.

I-au trebuit sforţări mari ca să-mi vorbească astfel, ea, mama, care totdeauna a fost, pentru mine, simbolul blândeţii, şi niciodată nu a manifestat ceea ce se petrece în sufletul ei.

— Cu tată-tău n'ai să mai poţi vorbi; între tine și între el ai săpat o prăpastie fără fund, dacă mai menţii ceea ce i-ai spus. Ai avut un moment de rătăcire, sau menţii?

Cum puteam să răspund altceva, când hotărârea mea era luată după o chibzuinţă serioasă.

— Da; menţin.

— Vrei să te măriţi cu Iordăchescu?

— Da.

— Cu toată opunerea noastră?

— Da.

www.digibuc.ro

Şi cu toată durerea cu care ne dobori?

— Regret foarte mult că vă pricinuiesc atâta durere, dar ceva mai presus de puterile mele mă conduce spre acest sfârşit.

A avut un moment de slăbiciune când a cedat propriilor ei impulsiuni. Venise la mine ca un sol trimes de tata, cu însărcinări precise, care i-ar fi reclamat rigiditatea unui judecător de instrucţie, dar în pieptul ei bătea un suflet duios de mamă, şi nu a putut să reziste unui îndemn aşa de natural, care i-a umezit ochii, i-a muiat glasul şi i-a poroncit să-mi zică:

— Nu ţi-i milă de mine... de mama ta...

Şi a început să plângă.

Un sloiu de ghiaţă nu ar fi fost mai rece decât mine. Nu m'am recunoscut.

— Dacă nu ţi-i milă de mine, dacă nu ţi-i milă de tată-tău, să-ţi fie milă de tine, cel puţin. De tine să-ţi fie milă, că te pierzi. Adună-ţi minţile, copilă; dă-ţi seama de faptele tale, şi gândeşte-te că cenuşa strămoşilor tăi se cutremură în morminte...

Plângând şi rostind sacadat cuvintele acestea, care mă loviau în tâmple ca nişte ciocane, s'a apropiat şovăind de mine, şi-a lăsat capul peste umărul meu, muiat în lăcrămile ei.

Se vede că nu am priceput gestul acesta. Aşi fi preferat să o văd mai mândră, să nu se umilească. Lacrămile ei, în loc de a mă înduioşa, m'au revoltat, m'au îndărătnicit şi

www.digibuc.ro

mi-au împietrit inima. Am cuprins-o de umeri, am condus-o pe scaunul ei, şi i-am zis:

— Mamă, te rog.....

Nu am isprăvit ceeace voiam să-i spun, şi ea s'a recules imediat, şi cu un glas de bariton, care m'a surprins, a răspuns:

— Bine... Spune-mi, te rog, ce doreşti dela noi?

Şi am vorbit ca doi oameni de afaceri.

— Doresc să evităm orice scandal. Hotărârea mea este nestrămutată: orice s'ar întâmpla, voiu deveni soţia lui Iordăchescu. Aveţi două soluţiuni: ori tata îmi dă consimţimântul, şi astfel voiu fi o soţie legitimă, ori se opune, şi atunci voiu face o căsătorie liberă, ceea ce în înţelesul burghez al cuvântului însemnează că voiu fi metresa lui Iordăchescu. Alegeţi care din două vă convine.

— Ai înebunit. Alta nu-i?

Indignată, a ieşit şi s'a dus să parlamenteze cu tata.

Ce se va fi petrecut între dânşii, cine ar putea să ştie.

Peste un ceas a venit Catrina să cerceteze dacă nu dorm cumva, şi apoi a intrat mama să-mi comunice rezultatul.

Pentru a evita orice scandal, tata îmi dă consimţimântul lui în scris, fără ca mama să eie parte la acest act, dar cu condiţia ca să nu celebrez căsătoria în oraş, ci în satul lui Iordăchescu, şi să nu invit pe nimeni din familie şi

www.digibuc.ro

dintre cunoscuţi, nici să anunţăm căsătoria noastră prin gazete sau prin bilete de faire-part. Voiu sta în casa părintească până în dimineața zilei de cununia civilă, şi nu voiu mai da ochii cu tata. Zestre nu-mi dă, nici mama, nici tata; îmi voiu constitui zestre eu singură suma de patru sute de mii de lei, moștenirea dela moşul Neculai, bani cu cari tata va cumpăra bonuri și le va depune la Casa de Consemnații. In casa părintească nu voiu mai intra, și între mine şi dânșii încetează orice relaţiuni.

Am acceptat condițiile, şi sunt mulţumită.

Pentru un suflet nou, trebuie o viață nouă.

www.digibuc.ro

PARTEA II.

Sunt foarte fericită.

In adevăr, viaţa nouă, pe care o duc, este în concordanță cu sufletul nou care viează în mine. De când am părăsit casa părintească, nu mă mai cunosc eu singură.

Mă înăduşam. După ultima întrevedere cu mama, trăiam ca într'o celulă de penitenciar. Nu vedeam pe nimeni din casă afară de Catrina, care mă servea, singura ființă ce mă compătimeşte, şi poate că mă înțelege, cu toată mentalitatea ei de primitivă.

Peste trei zile, abia, a venit tante Aneta. Dela dânsa am auzit primele cuvinte bune, după ceasuri aşa de furtunoase. In brațele ei mi-am vărsat amarul unei vieţi chinuite. Prin intermediul ei am putut să corespund cu Iordăchescu, și să punem la cale „aventura" mea.

Ziua căsătoriei civile fiind fixată, am ieșit din casa părintească, în zori, ca să nu mă vadă nimeni, şi, fără a privi în urmă, fără niciun regret, m'am urcat în trăsură.

— Mergi cu bine, Duduiţă, și într'un ceas bun, aşa mi-a zis biata Catrină, sărutându-mi mâna.

www.digibuc.ro

Am venit direct aici, în Şipoteni, la casa preutului, care-i la câţiva paşi de şcoala lui Iordăchescu.

Cine ar fi putut gândi că în casa aceasta, în care am intrat primăvara trecută, când ni s'a rupt osia trăsurei, va fi să găsesc un adăpost în vremuri de aşa grele încercări pentru mine?

La şcoală nu putem să locuim. Sunt două camere şi o bucătărie, care au nevoie de reparaţii şi trebuie să fie amenajate, pentru un traiu mai comod. Menajul ce a dus el, cu mama lui, nu ar putea să satisfacă trebuinţile noastre. Imediat ce totul va fi gata, vom face cununia religioasă şi ne vom muta în casa noastră.

Aşa de bine mă simt aici!

Azi dimineaţă, când am ajuns, m'au întâmpinat Tincuţa şi Frăsinica. Ce fete splendide! Părintele Simion se mândreşte, cu drept cuvânt, de Tincuţa lui. In societatea lor te contaminezi de sănătate şi voioşie.

Iordăchescu mi-a pretins un singur lucru: să mă port îmbrăcată ţărăneşte. Am recunoscut că are dreptate, şi am primit cu plăcere. Ar fi şi un non-sens: alăturea cu un român, în costumul lui strămoşesc, precum se poartă Iordăchescu la ţară, costum aşa de pitoresc, să apară o târgoveaţă, împodobită cu o haină străină, croită după ultimul jurnal de modă, sosit dela Paris, această Sodomă a lumei de

www.digibuc.ro

astăzi, în care clocotesc toate patimile şi toate viciile unei civilizaţii rău înţeleasă.

Iordăchescu mi-a făcut cel mai frumos dar de nuntă pe care l-aşi fi putut visa: un superb costum naţional, care mă prinde aşa de bine, şi cine mă vede, jură că-s o munteancă de la Dorna; ceea ce mă bucură.

Fetele m'au împodobit cu el; mărturisesc păcatul: nu prea ştiam cum să mă îmbrac, şi de câteori trec pe lângă oglindă, mă admir. Fac altă mărturisire: oricât aşi încerca eu să nu par o fiinţă frivolă, tot a rămas în mine ceva din cochetăria femeiască, inerentă sexului.

— Ce frumoasă eşti!

Aşa a exclamat Iordăchescu, dând cu ochii de mine.

M'am înroşit. El e primul bărbat dela care aud astfel de cuvinte.

— Domnule Iordăchescu!... am vrut eu să protestez, dar el m'a prins de mână, şi m'a strâns, de credeam că-mi sfarmă oasele.

— Domnule?... Nu: „domnule"; eu sunt Costică, şi tu eşti Mărgărinta mea.

M'a cuprins în braţele lui vânjoase, şi m'a sărutat, m'a sărutat, de mi se părea că mă înnăduş; iar Tincuța şi Frăsinica făceau haz, şi-l trăgeau de poala hainei:

— Las'o, mă; las'o, mă Costică. Destul, nebunule.

Mă iubeşte, bietul Costică, şi dragostea şi-o

www.digibuc.ro

manifestează în mod aşa de sincer, fără artificialitatea banală, copiată din romanele de sezon.

Cununia civilă a fost foarte simplă, dar cu atâta mai impunătoare.

Primarul satului nu mi-a făcut impresia unui om de ispravă. Deşi e încă tânăr, dar abia poate să iscălească, şi a venit beat să celebreze o căsătorie. Cu mult greu a cetit câteva articole din o lege, pe care nici nu am putut să le aud cum se cuvine, aşa i se încurca limba. Şi nici cuvintele nu le rosteşte exact; el a zis „cosâmţi“, în loc de „consimţi“, şi politeţa lui rudimenatră nu cunoaşte forma pluralului, când se adresează unei persoane, în calitatea lui oficială.

Pentru poporul dela ţară căsătoria civilă nu contează. Datinele lui strămoşeşti cunosc numai cununia în faţa popii. De aceea nu se observă niciun obiceiu, niciun ritual când te duci la Primărie. Felicitările nu se obişnuiesc, şi am plecat ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic, sau ca şi cum m'aşi fi dus să reclam că mi-am perdut un căţel favorit.

Toată după amiaza n'am mai văzut pe Costică; a umblat prin sat. Fetele m'au lăsat singură. Am stat tolănită pe un pat, şi am cetit. Era linişte fermecătoare, şi am apreciat bunul obiceiu românesc: gazda să te lese să-ţi ticnească ospitalitatea. In lumea bună, dacă te duci la cineva, nu-ţi dă răgaz nici să ră-

www.digibuc.ro

sufli; gazda se crede obligată să te obsedeze cu politeţa, care devine o plictiseală enervantă. Aici, în adevăr, mă simt ca la mine acasă.

Biata mama lui Costică, nu ştie cum să se poarte cu mine; dar nici eu nu sunt edificată asupra atitudinei ce trebuie să am faţă de dânsa. I se pare un vis, poate chiar o absurditate, ca fiul ei, fiul unui ţăran umilit dintr'un bordeiu al Şipotenilor, să ajungă bărbatul celei mai vestite domnişoare din judeţ. Fata lui Sandu Nicoară se bucură de o reputaţie straşnică în satul acesta, de anul trecut, când a sărutat pe fata popii şi pe nepoata lui. Cine ar fi crezut că fata unui boier, aşa de mare şi de bogat, are să sărute două fete din sat.

Soacră-mea e un tip foarte original. Nu are nicio cultură; nici carte nu ştie măcar. E bătrână zbârcită, ca un zbârciog; cât vorbeşte, stă cu mâna la gură şi tot clatină din cap. Imbrăcămintea ei nu poţi să o defineşti; nu are nimic ţărănesc pe dânsa, afară doar de cămaşă, care-i de bumbac ţesut pe stativele ei; dar nu se poartă nici ca la oraş. Are fustă de lână în mai multe culori, ţesută de dânsa şi cusută de Tincuţa, şi o polcuţă de flanelă, ieşită din mâna aceleiaşi maestre. Se îmbrobodeşte cu tulpan colorat, cumpărat dela oraş. De obiceiu umblă desculţă, dar de azi dimineaţă poartă sandale, nouă nouţe, aduse de Costică. In definitiv, baba nu-i respingătoare, are însă un mare defect: miroasă urât. Când

www.digibuc.ro

am văzut-o întâia dată, aveam intenţia să-i sărut mâna, dar apropiindu-mă de ea, m'a ţintuit pe loc un miros aspru, care se exala din îmbrăcămintea, ori din corpul ei. I-am dat mâna, şi bătrâna a rămas nemişcată, şi nici nu m'a sărutat. E foarte jenată când vrea să-mi vorbească. Se vede bine că nu ştie cum să mi se adreseze. Până acuma şi-a schimbat de câteva ori vocabularul; mi-a zis „duducuţă“, pe urmă „cuconiţă“, apoi „duduiţă“. Părintele Simion, zâmbind şi făcându-mi semn din coada ochiului, i-a zis:

— Spune-i „noră“, mamă Ilincă; doar ţi-i noră.

Baba a răspuns, parcă s'ar fi speriat de o aşa necuviinţă:

— Vai de mine, părinţele!

Am râs cu toţii.

. . . .

E aşa de frumos. Am deschis fereastra, şi pătrunde în odaie un aer bun şi parfumat de florile din grădinuţa Tincăi.

Sunt foarte fericită.

www.digibuc.ro

Ce activitate frumoasă şi binefăcătoare desfăşoară Iordăchescu!

Am stat cu dânsul, câteva ceasuri, la Banca populară „Ochiul lui Dumnezeu“, şi la Cooperativa „Mântuirea poporului“; amândouă sunt opera lui. „Copiii mei“, aşa li zice el.

Mi-a explicat mecanismul acestor instituţii, și am admirat dibăcia cu care le conduce.

Ţăranul era un rob al celor câţiva cămătari oploșiţi prin sate: arendaşul, cârciumarii. Sărac, exploatat el nu avea niciodată un ban să-și întimpine atâtea nevoi, câte se abăteau asupra lui. De unde să se împrumute? Atunci își vindea munca pe un an, pe doi ani înainte, la arendaş, ori la cârciumar, și procentele ce plătea, îi dublau datoria.

Banca lui Costică i-a salvat. Fiecare ţăran are un capital, şi împrumuturile se fac numai cu procente mici, şi cu multe înlesniri de plată. Ţăranii îi sunt recunoscători, şi când zic ei: „Domnul Costică“, parcă s'ar închina unei icoane.

Cooperativa face aceleaşi minuni. Banii pe cari-i dă ţăranul pe marfa ce o cumpără, nu mai îngroaşă punga unor lipitori, ci folosul ob-

www.digibuc.ro

ținut din vânzare, se întoarce înapoi în punga țăranului, căci toți sunt acționari ai Cooperativei.

Și acuma să compare cineva activitatea acestor doi reprezentanți a două clase sociale vrăjmaşe: d-l Hyppolit Bagiura şi Costică Iordăchescu, şi să spuie, care este mai folositoare societății: grațiozitățile şi galanteriile celui întăiu, fasoanele lui prin saloane, profită cuiva? Au ele menirea să împingă omenirea tot înainte, pe calea progresului, şi în special pentru țara noastră, pot ele să ajute, întru câtva, la ridicarea nivelului material și moral al țărănimei noastre, aşa de înapoiată? Pe când activitatea lui Costică e așa de constructivă!... In timp când gentilul domn Bagiura flirtează prin saloane, unde-și etalează goliciunea sufletului, în fața unor femei cu trupurile goale, Iordăchescu își sacrifică munca în folosul unei omeniri părăsită de Dumnezeu și de oameni, trăind în sălbăticia unui sat. Și cât de lesne i-ar fi fost și lui să răzbată în societatea d-lui Bagiura!

Privindu-mă cu drag, mulțumit de atenția cu care-l ascultam și de interesul ce puneam, în cancelaria Băncei, mi-a zis:

— Dacă aşi fi vrut, ași fi şi eu astăzi un ofițer îmbrăcat ca un sticlete, ori un judecător care ațipeşte pe un fotoliu moale, în care-și face siesta; ași fi putut să fiu un profesor de liceu, care se tânguie că-i zdrobit de oboseală,

www.digibuc.ro

după ce a tâmpit, două ceasuri pe zi, o generație întreagă de copii nenorociți. Aşi trăi şi eu într'un oraș, cu case mari şi luminoase, cu strade pavate, m'aşi distra, mi-aşi tolăni lenea pe canapele..... ce n'aşi fi putut să ajung, de aşi fi vroit, dacă nu aşi fi urmărit acest ideal, pe care sunt aşa de fericit că l-ai zărit şi tu, şi ai pornit în căutarea lui, ca şi cei trei crai dela Răsărit, călăuziți de steaua care li arăta calea.

De un aşa având sufletesc, un Bagiura nu-i capabil. Astfel de cuvinte nu pot rosti buzele lui, pentrucă nu are, în el, un izvor de sentimente altruiste.

Ce fel de traiu aşi fi avut eu cu tânărul avocat, de care sunt aşa de străină prin gândire? Viața mea ar fi fost un infern, şi de sigur că nici a lui nu s'ar fi deosebit. Am fi suferit amândoi. Am fi suferit, chiar dacă nu am fi ajuns la discuții violente, la neînțelegeri fățișe, căci am fi ascuns în noi toată nemulțumirea pe care buna creştere ne-ar fi oprit să o dăm la iveală, am fi comprimat o durere care ne ar fi ros, cu atât mai mult, cu cât am fi încercat să nu o manifestăm.

De sigur, am dat dovada unei mari înțelepciuni, refuzând pe Bagiura, şi gestul meu nu-l voiu regreta.

Am făcut o primblare, cu Iordăchescu, pe stradele satului și mi-a arătat o parte din rezultatele propagandei lui, cu care se mândreşte, şi cu drept cuvânt.

www.digibuc.ro

M'a pus în putinţă să constat, eu însămi, progresul realizat, în curs de câţiva ani, în starea economică a satului.

A făcut-o aceasta ca un bun profesor ce este: m'a pus în faţă a două stadii de civilizaţie: cea de ieri şi cea de astăzi. Civilizaţia de ieri, o reprezintă casa unui ţăran cu dare de mână; are pământ mult, are vite frumoase, dar locuinţa lui era mai mult decât mizerabilă. Bordeiul lui stă şi astăzi ca mărturie a unei stări primitive; o tindă şi o odăiţă scunde, de gard de nuiele, pe care-i aruncată o pătură de lut, drept ziduri; o grămădeală de paie putrede, drept acoperemânt, prin care iese fumul, neîmpiedecat de strâmtoarea vreunui coş; două ferestruici, pe care aproape că nu ar putea să-şi scoată capul un om buhos, iar în interior, ce mai sărăcie! Câteva laiţi, acoperite cu läicere de buci, pe care doarme toată familia, care nu cunoaşte pânzătura de aşternut pe pat.

Asta-i casa omului de ieri.

Omul de astăzi, acelaşi individ, şi-a construit, alăturea, şi parcă înadins pentru a evidenţia contrastul, o casă mare, cu multe camere înalte, podite, cu ferestre mari, cu cerdac şi scări pe care te cobori în grădinuţa cu flori.

Nu-i acesta un progres îmbucurător? Confortul vieţii nu este o caracteristică a omului civilizat? Civilizaţia aceasta, care pare că răsare din cenuşa unei lumi stânse, nu se dato-

www.digibuc.ro

reşte faptului că s'a făcut exproprierea şi s'a dat, în mâna săteanului, instrumentul de muncă, singurul instrument de care el ştie să se folosească: pământul?

Exproprierea nu-mi pare o monstruozitate; din potrivă.

Plângă-se proprietarii, cât ar vrea, dreptatea nu-i de partea lor. Dacă pe o moşie întreagă expropriată s'ar fi construit numai o casă de acestea, prin efectul exproprierei, e de ajuns ca să nu o dezaprobi; şi dacă în locul unui proprietar ruinat se nasc zece săteni bogaţi, societatea nu-i în pagubă.

Gânduri de acestea nu trec prin mintea Vioricăi; de aceea se potriveşte de minune cu d-l Bagiura care ar cugeta şi pentru dânsa.

Prietenele mele, Tincuţa şi Frăsinica, mă iubesc foarte mult, şi nu mai ştiu cum să mă alinte. După răceala din casa părintească, îmi prinde aşa de bine căldura acestor două suflete.

Mă simt jenată faţă de soacră-mea. Fiinţa aceasta, aşa de simplă, îmi face impresia unei sclave. Iată aproape o săptămână de când ne cunoaştem, şi eu sunt tot „duducuţa", pentru dânsa. Nu are destul curaj să-şi arunce privirea asupra mea, stă cu ochii în jos, în o atitudine de supunere jenantă. Eu, până acuma, nu i-am spus nici într'un fel, când i-am vorbit. De drept ar trebui să-i zic „mamă", dar cuvântul acesta îmi evoacă nişte amintiri care

www.digibuc.ro

mă opresc de a-l profana. Cum să-i zic eu „mamă“, unei femei cu mult inferioară Catrinei mele, care-mi zice ea mie „mamă“? Prin sat aud zicându-se „mamă soacră“; dacă ar fi numai „soacră“, n'aşi avea nimic de obiectat, dar anexa „mamă“..... De câteori mă adresez ei, evit orice expresiune care m'ar pune în situaţii falşe; îi zic „mata“, şi ea se vede că-i încântată. Fiu-său îi zice „dumneta“, un cuvânt ce mi se pare aspru, şi nu cadrează cu afecţiunea care trebuie să predomine în conversaţia dintre o mamă şi un fiu. Mie nu mi-i de loc simpatică, baba asta, şi aşi putea să mă dispensez de a o întâlni, dar nu aşi vrea să-l jignesc pe Iordăchescu. Este adevărat că el nu-şi manifestează nicio tandreţă pentru mă-sa, dar ar putea să simtă indiferenţa, sau chiar antipatia mea, ceea ce nu i-ar conveni.

Vreu să mă acomodez în totul mediului în care voiu trăi. Tante Aneta mi-a zis: „Vezi să nu te ţărăneşti“, dar ea nu-i în stare să înţeleagă lucruri de acestea care m'au determinat pe mine să rup orice relaţiuni cu familia, cu societatea mea firească, pentru a mă aventura într'o viaţă nouă, în vâltoarea unei lumi cu care de acuma înainte cată să mă obişnuiesc.

De altfel nu trec, pentru întâia oară, prin astfel de stări sufleteşti. Când m'au dus la pension, la Galaţi, am avut aşa demult de suferit! Din zburdălnicia de acasă, m'am trezit închisă între ziduri groase, în mijlocul unor

www.digibuc.ro

străine, călugăriţe posomorâte, severe, brutale chiar. Mai pe urmă am luat drumul străinătăţii, şi am cunoscut o lume pe care nu aşi fi putut să o bănuiesc măcar. Intre ţara noastră şi Elveţia, depărtarea în spaţiu este mai mică decât acea a stărilor sociale. Nu poţi face nicio apropiere, nu există nicio asemănare; şi cu toate acestea nu mi-a trebuit multă vreme să mă identific, până întru atâta, încât am simţit o durere sinceră când a trebuit să părăsesc locurile şi oamenii pe cari nu-i pricepeam, la început. Ştiu; acolo am găsit o situaţie mai bună decât aceea dela noi, pe când în Albeşti este una mai rea, şi mai greu se deprinde cineva cu răul decât cu mai binele; dar şi judecata mea este mai matură acuma, şi puterea de voinţă mai desvoltată.

E târziu. A trecut de miezul nopţii: au cântat cucoşii. Această măsurătoare a timpului nu o cunoşteam mai înainte. Aici am făcut cunoştinţă cu dânsa, ca şi cu patul fără somieră, pe care nu dorm tocmai bine. Mindirul de paie îl simt, cu toată salteaua de lână. Poate că e prea subţire salteaua.

www.digibuc.ro

Se apropie ziua cununiei religioase, şi în familia lui Iordăchescu este o mică neînţelegere.

Tincuţa mă ţine în curent cu tot ce se petrece. Pricina este ceremonialul care trebuie urmat. Cum să se facă această nuntă, neobişnuit încă: o fată de boier cu un fecior de ţăran. După obiceiul din oraş, ori după cel dela ţară? După obiceiul din oraş, nici nu poate să fie vorba; ar fi cu neputinţă ca nişte oameni simpli să maimuţărească un protocol, pe care ar fi să-l descopere acum pentru prima oară. Atunci rămâne o singură soluţie: obiceiul satului, care e acelaşi de veacuri întregi. Dar şi aici se ivesc oarecare dificultăţi: eu nu voiu putea să îndeplinesc nişte formalităţi care nu se acomodează cu modul de viaţă pe care am dus-o până acuma. Tincuţa îmi spune o mulţime de lucruri, despre care nici nu am auzit. Sunt anume regule dela care nu aşi putea să mă abat, dar pe care le-aşi repudia. Recunosc, aceste sunt datine care se cuvine să fie ţinute, deşi sunt grosolane, unele chiar triviale; dar trebuie să le ţie acei cari, fiind obişnuiţi cu ele, din vremuri îndepărtate, nu ar concepe altele. Dar eu, venită ca un

www.digibuc.ro

meteorit într'o lume străină, fără nicio legătură cu dânsa, ar fi să sufăr supunându-mă unor practice care nu au nimic comun cu viaţa mea.

I-am mărturisit Tincuţei aceste reflecţii, şi a înţeles că sunt contrariată. Ea mi-a obiectat că într'o vreme, nu tocmai îndepărtată, obiceiurile dela nuntă, care se păstrează astăzi numai în sate, se observau cu aceiaşi stricteță de toată boierimea, și chiar la Curtea domnească. Spunându-mi acestea, şi-a arătat — involuntar un colț din lumea ei de gânduri, şi am constatat o mică răutate, la fata asta, pe care am considerat-o ca un suflet bun şi sincer. Nu poţi pretinde dela dânsa multă delicateţă de sentiment; ar fi un non-sens. De sigur, a fost manifestarea unei răutăți când mi-a zis: „De, mata, când te-ai hotărît să te măriţi cu un fecior de ţăran, a trebuit să te gândeşti că ai să duci un traiu ţărănesc, nepotrivit cu acel boieresc al dumniavoastră, celor dela oraş".

Am avut o deziluzie.

De altfel, entusiasmul meu pentru lumea nouă, care se ridică în satele noastre, entusiasm pe care mi-l provocase prima vizită ce am făcut preotului, în casa căruia mă aflu astăzi, începe să se resimtă de oarecare ştirbire.

Oomenii aceştia nu par a fi tocmai aşa cum i-am văzut eu atuncia; i-am văzut cum se ară-

www.digibuc.ro

tau la ocazii rari, nu aşa cum sunt în realitate. Părintele Simion, de pildă, mi se înfăţişa sub aspectul unui sfânt. Cu părul tăiat până deasupra umerilor, cu barba ascuţită, cu ochii mari şi umezi, îmi făcea impresia că văd o icoană a lui Hristos din cancelaria pensionului dela Galaţi; vorba lui blândă, o asemuiam cu glasul vreunui apostol. Au fost de ajuns aceste câteva zile, de când îl văd aşa cum este, pentru a mă încredinţa cât de mult m'am înşelat, în aprecierile mele. Dacă mi-ar fi spus cineva că preutul Simion e un beţiv ordinar, aşi fi gândit că-l calomniază; de mi s'ar fi şoptit că preotul Simion, când se îmbată, ajunge într'o stare de brută, cum nu s'ar putea imagina, m'şi fi revoltat. Şi cu toate acestea, aşa este. Dar la el beţia nu-i un accident; de când sunt aici, îl văd în aceiaşi stare, în fiecare zi. Ieri seara a trecut orice margine de bunăcuviinţă, când, mort beat, cum era, a voit să mă sărute cu orice preţ. S'a apropiat de scaunul meu, la masă, m'a cuprins de gât, şi cu toată opunerea mea, şi cu toate sforţările ce făceam ca să scap din ghiarele lui, m'a sărutat pe ceafă, pe obrazi, pe gât, şi cu mult greu am înlăturat desgustul de a-i simţi duhoarea vinului pe buzele mele, care erau ţinta încercărilor lui. Ţipam, rugam pe fete să mă scape, dar ele făceau haz, îl încurajau, ba chiar mă mustrau pe mine, că sunt aşa de mofturoasă. Frăsinica îmi repeta mereu:

www.digibuc.ro

— Da lasă-l, fată hăi, să te sărute, că doar ţi-i moş; îi văr primar cu soacră-ta, şi are dreptul să-şi sărute nepoata.

M'am tânguit lui Costică, dar el a zimbit.

— Aşa-i el, moşul Simion, îi tare glumeţ. Nu te potrivi să te superi de toate hazurile lui.

Apoi, ca un dascal, a început să mă pregătească pentru ca să pot accepta şi alte situaţii, pe care se vede că nici nu pot să le bănuiesc.

— Trebuie să te obişnueşti şi tu cu modul nostru de viaţă, ca să poţi trăi în linişte.

Am înţeles rostul adânc al vorbelor lui.

Are dreptate.

Eu sunt naivă. Cum aşi putea să pretind popii Simion din Şipoteni să se comporte ca un Bagiura, faţă cu o femeie din lumea pe care nu o cunoaşte? De unde să ştie popa Simion ce-i accea delicateţă în manieri, după înţelesul pe care-l dăm noi, oamenii din lumea bună, acestor cuvinte? Oare nu este totul relativ? Pentru mine, după educaţia ce am căpătat-o, popa Simion este un mojic, pe când fata popii vorbea despre nişte săteni, şi spunea: „La ce te poţi aştepta dela nişte mojici?“. Ce conduită trebuie să fi avut aceşti săteni, pentru a fi consideraţi ca mojici, de o persoană care, în faţa judecăţii mele, apare ca o chintesenţă a mojiciei?

Iordăchescu are dreptate: trebuie să-mi dau toate silinţele să mă acomodez mediului; altfel ar fi să sufer prea mult, şi mi-ar fi cu nepu-

www.digibuc.ro

tinţă să maschez nemulţămirea, care ar putea să-l facă şi pe Costică să sufere; şi asta nu ar fi drept.

Cred că am destulă voinţă, ca să izbutesc a mă contraface.

Acesta mi se pare cel mai potrivit cuvânt care să exprime o întreagă situaţie: „contrafacere". Dacă Bagiura ar ceti cele ce scriu eu acuma, ar jubila; şi-ar plasa de minune cuvântul lui favorit, şi ar zice, despre mine, că sunt o veritabilă „Ersatz".

Cât ar fi de satisfăcut d-l Bagiura!

Satisfacţia aceasta nu o va avea; îl asigur.

Am avut eu puterea să înfrunt alte piedici ce-mi aţineau calea; erau, înaintea mea, stânci uriaşe, pe care le am înlăturat, ca să ajung până aici, şi acuma să-mi încrucişez mânile înaintea unor moşinoaie de furnici?

Am rupt cu tradiţia unor veacuri întregi; am călcat cu nepăsare dragostea părintească; m'am deslipit de o lume care era a mea, şi am lăsat în urmă-mi jale şi durere, care nu m'au înduioşat, şi acuma să mă impresioneze aşa de rău mitocănia popei Simion, nedelicateţa Tincuţei, patul vârtos pe care dorm, răciturile cu mult usturoiu, care formează aproape hrana mea zilnică... Acestea sunt nimicuri, asupra cărora nu se poate opri atenţia mea. Am ştiut ce urmăresc, şi ştiu să persist în hotărârile mele.

Lipsa de confortul în care am fost obişnuită

www.digibuc.ro

să trăiesc, nu-mi poate influenţa cugetarea, şi nu-mi alterează puritatea ideilor.

Mă voiu obişnui şi cu viaţa asta nouă. Nu „mă voiu obişnui"; impun voinţii mele să mă facă să gândesc că m'am obişnuit.

De altfel, în noembre se deschide Parlamentul; ne vom instala în Bucureşti, pentru cel puțin şase luni. In timpul verei e plăcută vilegiatura, chiar aici în Şipoteni, cu popa Simion și cu mama soacra.

www.digibuc.ro

Sunt enervată.

Iată o stare pe care n'am cunoscut-o, până acuma. Toate fetele din pension se plângeau de nervi, numai eu şi cu Nadia râdeam de nervozitatea lor. Nadia era entusiastă, aşi putea zice mai exact că era o revoltată, o expresiune a misticismului rasei, dar nu era nervoasă. Colegele noastre nu-ţi permiteau să le contrazici; argumentelor lor se rezumau în mişcări dezordonate, în ţipete în loc de cuvinte, în lacrămi, pentrucă raţiunea lor nu mai funcţiona, ci vibrau numai nervii, ca şi coardele unui piano fără de pedală. Erau nervoase. Atunci. eu râdeam de nervii colegelor mele; astăzi, încep să le cred.

Am şi eu nervi, ca orice fiinţă. Şi musca aceasta care mă plictiseşte — şi sunt atâtea muşte în casa asta! , şi musca trebuie să aibă nervi; foarte rudimentari, dar nervi, care în anumite cazuri, din pricini determinate, trebuie să vibreze şi ei. Eu îmi dau seama pentruce încep a cunoaşte că am şi eu nervi susceptibili de a fi excitaţi.

Am fost şi sunt contrariată.

De două zile locuiesc în domiciliul soţului

www.digibuc.ro

meu, în gospodăria soacă-mea, după ce am făcut și cununia religioasă. Și formalitatea aceasta m'a plictisit, din cale afară.

Soacră-mea ținea să mă duc, dela casa preotului până la biserică, într'un car cu boi, și cu mult alaiu. Ce scandal a făcut când am refuzat să mă expun, ca la iarmaroc! In cealaltă duminecă am asistat la o asemenea exhibiție de carnaval; un șir lung de căruțe duceau pe nuntași la biserică; într'o căruță era cocoțată mireasa, împodobită ca o paiață, alăturea cu „druștele", adică domnișoarele de onoare, tot așa de ridicule, cu capul ferecat în fire de beteală; „vorniceii", sau cavalerii de onoare, purtau niște bețe cu o batistă la capăt, și treceau din mână în mână, la nuntași, niște sticle cu rachiu, din care beau cu toții, fără pahare; nunii, cu lumânări groase, se clătinau beți; în altă căruță, la mijlocul cortegiului, cântau lăutarii. Ce cântec, Dumnezeule! Tromboane, trâmbiți, clarinete, dobă mare, talgere de aramă, și o singură vioară, scoteau niște sunete stridente, fiecare lăutar cântând în alt ritm, cu instrumentul acordat în alt ton. Nu mi-am putut închipui ceva mai barbar. Femeile, toate bete, chiuiau, făcând niște gesturi indecente. Era scandalos.

Mascarada aceasta mi-a amintit procesiunile făcute în oraș, la iarmaroc, de personalul circurilor, ca să-și atragă clienți. Cu muzica în frunte, parcurg stradele orașului, clovnii

www.digibuc.ro

călări pe cămile, pe măgari, pe cai, şi servitori galonaţi, ca nişte generali, în picioare pe scările unei trăsuri murdare, poartă o pancartă pe care scrie, cu litere mari: „Astă seară mare reprezentaţie extraordinară“. In răspintiile stradelor cortegiul se opreşte, o trompetă sună „adunarea“, și un Don Chichotte strigă din răsputeri: „Poftiți, domnilor, la ultima reprezentație, veți vedea lucruri nemai văzute, cu prețuri reduse, două persoane la un bilet. Poftiți, domnilor, poftiţi!“... Şi cortegiul pleacă spre altă mahala a oraşului, în sunetul aceluiaşi marş.

Aşa aşi fi fost eu, în carul cu boi, alăturea cu Tincuţa şi cu Frăsinica, domnişoarele mele de onoare: ca un clown dela Circul Kratejl.

Am refuzat să mă expun. Soacră-mea a început să protesteze, Iordăchescu mă ruga să nu stric cheful mamei, părintele Simion stăruia să nu mă abat dela datina strămoşească, învăţătorul care suplineşte pe Costică voia să mă convingă despre necesitatea de a face sacrificii în interesul deputatului, care şi-ar înstrăina simpatia alegătorilor, dacă ar face inovații în obiceiurile satului; toată lumea se credea în drept să-mi impuie o voinţă care nu era a mea, dar am rezistat până la sfârşit, şi am ieşit biruitoare.

Am prins multe aprecieri făcute de „anturajul“ meu. Pe Tincuţa am auzit-a şoptind cuvântul „îndărătnică“; Frăsinica mă califica

www.digibuc.ro

„încăpăţinată“, şi nu ştiu cine a făcut o reflecţie mai crudă: „de geaba, tot ciocoaică“.

Această ultimă apreciere m'a nemulţumit foarte mult, şi aşi putea să afirm că în minutul când am auzit-o, am simţit prima vibrare a nervilor mei. Nu aşi putea să definesc bine ce s'a petrecut în organismul meu, dar a fost parcă o zguduitură, care s'a repercutat din creştet până în vârful picioarelor, şi mi-a vărsat o nelinişte supărătoare în toată fiinţa mea. M'a indispus — poate că acesta este cuvântul care exprimă sensaţia ce am simţit.

Faţă cu „încăpăţinarea“ mea, soacra a cedat, şi m'am dus la biserică pe jos; restul alaiului, însă, şi-a urmat tradiţia.

Cele ce s'au petrecut în biserică, nu se deosebeau prea mult de obiceiurile din oraş; a urmat apoi masa tradiţională, cu multe ritualuri în care nu am găsit niciun sens, dar pe care le-am suportat, cu oarecare resignare. De altfel, când am văzut că rachiul produce atâta tulburare în minţile nuntaşilor, eu m'am retras, pretextând o mare durere de cap, ceeace a mai dat ocazie câtorva limbi ascuţite să rostească insultătorul cuvânt de „ciocoaică“.

Eram obosită, şi aşteptam ca o mântuire momentul când trebuia să se isprăvească aceste scene de carnaval, ca să pot găsi linişte în noua mea locuinţă. Cu oarecare insistenţă, şi chiar cu ceva manifestare de autoritate, l-am smuls pe Iordăchescu din mijlocul sătenilor

www.digibuc.ro

lui şi l-am înduplecat să meargă acasă, fără a mai urma protocolul.

Mama soacră ne pândea; a ajuns acasă înaintea noastră, şi prin surprindere am făcut un gest la care nu m'am gândit niciodată.

Cum am trecut pragul uşii, în antreţel, ea mi-a ieşit înainte cu un prosop întins, şi până să-mi dau seama ce se petrece cu mine, mi-a înfăşurat amândouă mânile cu prosopul, a făcut în mijloc un nod mare, de care m'a târât până în odaia nupţială.

Fără să ştiu, manifestam, prin legarea mânilor cu acest prosop, consimţimântul meu de a fi supusă autorităţii soacrei, stăpâna casei, şi mă legam să dau ascultare voinţii soţului meu.

La biserică ascultasem eu, cu ironie, cuvintele dintr'o carte bisericească: „ iar femeia să se teamă de bărbat“, pe care preotul le rostise cu mult emfas; le ascultasem cu ironie, şi nu mă impresionau, pentrucă slujba bisericească se face după nişte cărţi vechi, al căror text nu poate să fie modificat de preotul care oficiază; dar legarea mânilor şi faptul că am fost târâtă, ca un animal pe care-l legi cu o funie, şi aceasta în semn de supunere autorităţii bărbatului şi a mamei lui, care-l reprezintă în casă, acestea m'au deprimat întru atâta, că mi se părea că-mi pierd respiraţia; am căzut pe un scaun, ca o masă inertă, şi n'am putut să rostesc un singur cuvânt.

www.digibuc.ro

Supusă bărbatului?

O, nu!

Egalitate între bărbat și femeie — aceasta-i concepţia cu care am convenit să mă căsătoresc; bărbatul și femeia sunt doi colaboratori într'un menaj, precum ar fi doi scriitori cari creiază o operă de artă. După cum doi scriitori cari ar avea idei opuse, nu ar putea să facă o operă omogenă, de asemenea doi soți cari nu sunt conduși de aceleași idei, nu ar putea să ducă o căsnicie liniștită. De aceea mă găsesc eu astăzi în înfundătura unui sat primitiv, în o casă așa de incomodă, în societatea unor oameni cu cari, în realitate, nu am nimic comun, şi alăturea cu un soț de care totul ar trebui să mă ție la depărtări mari, și de care mă apropie numai comunitatea de idei.

Nu pot să uit privirea soacrei când, după ce m'a lăsat în cameră și m'a văzut căzând pe scaun, s'a uitat la fiul ei, și a zimbit așa de semnificativ: ieşise victorioasă din lupta încinsă între noi; mă vedea cu mânile legate, înaintea ei. Nu eram îngenunciată, dar eram învinsă, obosită.

N'am să-mi iert niciodată acest moment de slăbiciune, precum n'am să uit desgustul ce am simțit în prima noapte a mariajului meu, după ce soțul mi-a deslegat mânile...

www.digibuc.ro

Mă interesează activitatea soţului meu, şi admir energia acestui om care, la prima vedere, îţi face impresia unui caracter lipsit de voinţă.

Lumea din oraş, în care am trăit, o poţi compara cu trântorii din stupii lui Iordăchescu: nişte paraziţi. Nu mă sfiesc, şi nu cred că fac un act de impietate, când mă gândesc întâi la tata. Ce activitate desfăşoară el? In ce se rezumă munca lui de toate zilele? Ce produce el? Are moşie pe care o administrează un om plătit, şi-i dă socoteli de cheltuelile şi veniturile ce rezultă la finele anului. Asta nu-i muncă. Nu-i nici muncă intelectuală, fiindcă mintea tatei nu contribuie cu nimic la producţia pământului cultivat în numele lui şi pentru dânsul. El nu-şi bate capul cum să ajungă la un maximum de producţie cu un minimum de efort; el nu dă sfaturi, nu privighează să se facă arăturile cele mai potrivite pentru fiecare bucată de pământ, în care să arunce sămânţa cea mai selecţionată şi care să prezinte toate garanţiile că va da roadele cele mai bune. El stă în oraş, îşi face zilnic partida de preferans, iar lucrurile gospodăriei le învâr-

www.digibuc.ro

teşte Ghidale, „domnul administrator“ cum îi zic servitorii. Şi domnul administrator se pricepe la agricultură, cum mă pricep eu în astronomie. Ghidale a fost crâşmar, a măsurat cu metrul într'o prăvălie, a dat bani cu dobândă mare birjarilor şi sacagiilor, şi acuma administrează moşia d-lui Sandu Nicoară, mare proprietar, preşedintele Sindicatului agricol, fost deputat, fost senator, fost prefect, şi poate că ar fi fost şi candidat de Domnie, dacă ar fi avut credinţă că s'ar putea acest lucru.

Ceea ce face tata nu-i activitate de om valid, şi ca el, sunt atâtea zeci de mii în ţara asta.

Mă gândesc şi la gentilul domn Bagiura, şi comparându-i activitatea cu aceea a lui Iordăchescu, îl găsesc inferior acestuia. Ar fi nedrept să spun că d-l Bagiura e un trântor, şi nu pot tăgădui că-i un intelectual distins, dar activitatea lui este unilaterală, şi din acest punct de vedere fac eu comparaţia între el şi Iordăchescu.

D-l Bagiura îşi prepară procesele, pe care le susţine cu succes, dar în afară de sala tribunalului, existenţa lui nu contează. Cu Iordăchescu nu-i acelaşi lucru; activitatea lui este aşa de multiplă, încât adeseori mă întreb cum de poate să reziste. De pildă, iată cum îşi umple el golul unei zile de viaţă. Abia se luminează de ziuă, şi el sare din pat; iese în balcon, se spală în câteva minute, şi începe revizia gospodăriei. In jurul casei are un popor întreg

www.digibuc.ro

de animale: vaci, cai, boi, porci, şi se îngrijeşte de toate vietăţile acestea. Lui nu-i este ruşine să puie mâna pe ţăpoiu şi să arunce fân în corlata grajdului, şi alăturea cu argatul să facă şi curăţenia locuinţei vitelor lui. Are el atâtea păseri, şi în fiecare dimineaţă se adună la glasul lui, când le strigă „pui, pui, pui!", şi aruncă grăunţe din strachina pe care i-o aduce bătrâna. Are stupi, şi nimeni afară de el, nu li ştie meşteşugul, şi nu umblă la ei. Câteva ceasuri ţine inspecţia aceasta, şi pe când d-l Bagiura se întinde în pat, şi i-i lene să sune servitoarea să-i aducă un ceaiu, pe care-l soarbe gândindu-se la flirturile din ajun, Iordăchescu ar avea dreptul să se creadă obosit de muncă. Dar el de acuma îşi începe activitatea; cele câteva ceasuri prin ogradă, au fost o întroducere. Iordăchescu are o tovărăşie cu agronomul regional, şi cultivă un lot mare, lăsat în seama noastră, iar agronomul se ocupă mai de aproape de moşioara unor minori, pe care o ţine în arendă, cu un preţ foarte scăzut, după stăruinţele lui Iordăchescu. Tovărăşia lor merge foarte bine şi beneficiile sunt foarte frumoase. Agronomul se pricepe în agricultură; nu are studii speciale, dar a făcut o practică îndelungată, ca vătav, pe moşia unui proprietar mare, care, în urma exproprierei, a rămas numai cu o bucată de pământ, a căreia cultură nu-i mai permite cheltuelile de administraţie de mai înainte. Agronomul e price-

www.digibuc.ro

put, are un talent deosebit de a îndupleca pe țărani să facă muncile cu niște prețuri ridicule, și pe când alți cultivatori se sbat după muncitori, ogoarele tovărășiei noastre râd de mulțimea brațelor ce culeg aur. De când a început seceratul grâului, Iordăchescu își face viața pe câmp, de dimineață, până ce înoptează. Nici la amiază nu vine acasă; eu dejunez singură, căci soacra îi duce mâncarea pe lan, și numai târziu, după înnoptate, mă întâlnesc cu el. Aceasta nu este o muncă intelectuală, dar Iordăchescu o face cu plăcere, pentrucă „rentează", după cum spune el. Activitatea lui Iordăchescu nu se rezumă numai la atâta. El conduce Banca populară, și are atâta răspundere morală, răsplătită de binecuvântările sătenilor, cari beneficiază dela această instituție așa de folositoare. Țăranii sunt oameni foarte recunoscători; nu face unul dintre ei un împrumut de câteva sute de lei, să nu ni-aducă prinosul recunoștinții lor. Zilnic primește soacră-mea cadouri: păsări, ouă, unt; se adună în așa cantitate, articolele acestea, încât în fiecare joi, când e zi de târg, soacră-mea încarcă o căruță și le duce în târg de le vinde. Avem și o stână, și-mi spune argatul că toate oile sunt adunate numai din cadouri dela clienții Băncii. Tot Iordăchescu are sub privigherea lui cooperativa de consum, și avantajele sătenilor sunt necalculabile; economia realizată din diferența de prețuri cu care se vând mărfurile la

www.digibuc.ro

această cooperativă, nu este o cantitate neglijabilă. La început eu n'am înțeles mecanismul acestei instituții, văzând că toate articolele ce se vând la cooperativă sunt cu mult mai scumpe decât în oraş; dar mi-a explicat Iordăchescu tot misterul și am admirat iscusința lui. In adevăr, dacă s'ar duce un sătean la oraş, ca să cumpere o jumătate de kilogram de zahăr, sau sare, sau o sapă, o secere, o coasă, ar plăti mai puţini bani, dar câtă economie nu face el neperzând o zi pe drum, cu o căruță ale cărei şine se uzează, cu un cal ale căruia potcoave se tocesc, şi cu o energie irosită zădarnic. Apoi, diferenţa în plus a preţului ce plăteşte la cooperativă, se întoarce tot în punga săteanului, care, la finele anului, primeşte dividende la capitalul ce are depus. Am văzut în condica lui Iordăchescu o sumă respectabilă încasată de el dela cooperativă, drept dividende, și o altă sumă drept tantieme, ca preşedinte al consiliului de administraţie, şi se înţelege că fiecare sătean membru al cooperativei, a avut același folos. Nici la acestea nu se mărgineşte activitatea economică a soțului meu; el a mai inventat o afacere din care sătenii câştigă o sumedenie de bani: prin influența lui de deputat, a luat în exploatare o pădure de ale statului, de cinci sute de hectare, cu un preț redus, pentru că-i în folosul sătenilor. Pentru a nu fi expus la clevetirile bârfitorilor, a oamenilor cari în toate acţiunile

www.digibuc.ro

persoanelor desinteresate văd afaceri murdare, Iordăchescu a înfiinţat o obştie, pe numele căreia s'a făcut contractul cu Ministerul. Din afacerea aceasta câştigă el ceva, dar folosul cel mare îl au tot sătenii, căci doar ei taie copacii, ei fasonează lemnăria, ei fac transporturile, şi fiecare muncă este plătită.

Poate intra în mintea d-lui Bagiura o aşa desfăşurare de activitate productivă?

Dar pe terenul cultural ce minuni face acest fiu de ţăran! Casa de sfat şi cetire cine altul a înfiinţat-o şi cine o însufleţeşte, dacă nu el? Dar gazeta pentru săteni: „Propovăduitorul satelor", cine o redactează? Oriunde este o mişcare culturală, în acest judeţ, pretutindeni el este în frunte.

Şi cu toată această desfăşurare de muncă, are timp să pregătească discursuri pentru Cameră, discursuri care nu sunt nişte vorbe aruncate în vânt, ci descopăr cunoştinţi temeinice, o cugetare solidă şi un suflet distins.

O asemenea activitate altruistă, numai pentru binele general, nu o cunoaşte, şi poate că nici nu o concepe un om de felul lui Bagiura. Şi atunci, cu cât îi este de superior Iordăchescu!

Suflet distins... Da; pot să-l caracterizez astfel pe soţul meu. De altfel, o lume întreagă îi recunoaşte această calitate şi abuzează de dânsul.

Astăzi chiar am avut ocazie să constat câte

www.digibuc.ro

îndatoriri face el tuturora celora ce recurg la ajutorul lui.

După amiază ne am pomenit cu o trăsură în faţa şcolii, și din ea se coboară un domn, care mi-a făcut o impreşie detestabilă, dar Iordăchescu a arătat multă solicitudine acestui tip, venit să-i ceară protecţie. E profesor la liceu; de cinci ori a căzut la examenul de capacitate, și se plânge că-i persecutat. Pentruce persecutat? Pentrucă are un cumnat care face politica unui alt partid. I-a făgăduit că va vorbi cu ministrul, și l-a asigurat că la a şeasa încercare va reuși la examenul de capacitate.

www.digibuc.ro

De două luni în oraş n'am mai fost, şi veşti despre cei de acasă n'am mai avut. Astăzi am auzit noutăţi, care au provocat o discuţie neplăcută între mine şi Iordăchescu.

El se mişcă mereu; a fost în oraş, de unde s'a întors posomorît, ceea ce nu i s'a întâmplat până acuma. Nu am putut să mă plâng de vreo nedelicateţă a lui. Dacă are oarecare lipsuri de manieri, asta este foarte explicabil, dat fiind mediul în care şi-a dus viaţa, dar niciodată nu mi-a dat ocazie să mă simt jignită de lipsa lui de atenţie.

Pentru întâia oară, astăzi, mi s'a înfăţişat sub un aspect pe care nu i l-am bănuit; şi m'a surprins, şi am rămas mâhnită.

De obiceiu e tandru cu mine; ori la ce oră ar sosi acasă, mă caută, şi mă sărută, cercetându-mă ce am făcut în lipsa lui, dacă nu mi-a fost urît, dacă nu m'a supărat cineva. Astăzi, când a venit din oraş, a intrat deadreptul în cancelaria şcoalei, care-i serveşte şi drept cameră de lucru, şi n'a mai ieşit. Intrigată de purtarea lui neînţeleasă, şi temându-mă ca nu cumva să-i fie rău, m'am dus eu la dânsul. Când am deschis uşa, nu se poate să nu fi bă-

www.digibuc.ro

nuit că sunt eu, dar nici nu şi-a întors capul spre mine. M'am apropiat de el, i-am pus mâna pe umăr, şi l-am întrebat:

— Ce faci aici, Costică?

Fără să mă privească, și cu un glas aspru, mi-a răspuns, în silă:

— Nu vezi ce fac?

Am înțeles că-i supărat. Supărarea lui trebuie să aibă o cauză destul de serioasă, mi-am zis eu, şi tocmai în asemenea împrejurări intervenția soției, a tovarăşului de viață, devine mai necesară. Dacă Viorica ar fi fost în locul meu, n'ar mai fi insistat, s'ar fi simțit blesată, şi i-ar fi întors spatele, dacă nu i-ar fi făcut o altă scenă; eu, însă, am procedat ca o femeie înțeleaptă.

— De ce ești supărat? l-am întrebat, încercând să-l fac să vorbească.

El s'a întors brusc în spre mine, şi m'am speriat de privirea lui încruntată:

— Cum să nu fiu supărat, când tatul dumitale face așa prostii.

Acest „dumitale“ m'a nemulțumit. Cuvântul, şi mai cu seamă intonația lui, mi-a dat o senzație de răceală. De când sunt nevasta lui, încă nu a pomenit numele tatei, și pentru prima oară când îl rostește, îl insultă și mă face pe mine răspunzătoare de „prostiile“ tatei. Era o nedelicatețǎ. Orice s'ar fi petrecut între mine și părinții mei, n'are dumnealui dreptul să-i vorbească de rău, și când știe ce

www.digibuc.ro

sacrificii am făcut ca să-i fiu soţie, nu se cuvine să mă maltrateze în acest mod. Aceasta nu mai este o lipsă de manieră; are alt nume. dar... mă abţin de a-i spune calificativul.

N'am putut — mai exact: n'am voit — să-i trec cu vederea această gafă, şi ridicând puţin glasul, atâta cât trebuia ca să-l fac să priceapă că mă simt ofensată, l-am întrebat:

— Mă rog, dar ce prostii face tatul meu?

La răspunsul ce mi-a dat, nu puteam să mă aştept.

Tata, mâhnit de fapta mea, vrea să se expatrieze. Pentru a rupe orice legături cu ţara, şi în special cu localitatea, îşi vinde moşia, în loturi mici, sătenilor, îşi vinde casa, mobila, îşi cesionează acţiunile băncilor, preface toată averea în numerar, şi în toamnă pleacă la Paris.

Aceste veşti le-a aflat Iordăchescu la oraş.

Ceea ce face tata să fie o prostie?

Un om care a primit o lovitură aşa de crudă, precum i-am dat-o eu, şi care, ne mai putând suporta un traiu în mijlocul lumei care-i aminteşte, în fiecare clipă, lucruri atât de dureroase, vrea să caute, în altă parte, liniştea de care are nevoie, poate să fie învinuit că face o prostie? Din potrivă, eu cred că acesta este un semn de cuminţenie.

— Şi pentruce spui „dumneta" că aceasta este o prostie?

Am accentuat cuvântul „dumneta", pe care

www.digibuc.ro

nici eu nu-l întrebuințasem până atunci în convorbirile noastre.

— Cum să nu fie prostie? Nu vezi că prin aceasta te desmoşteneşte?

— Mă desmoşteneşte! Şi ce te supără pe dumneta că mă desmoștenete tata?

Furios, a sărit de pe scaun, și cu gesturi dezordonate, a început să vorbească fără de șir:

— Auzi întrebare!... Şi te pretinzi femeie inteligentă... Dar nu înțelegi că dacă vinde el toată averea şi se duce unde şi-a înțărcat dracul copiii, dumneata rămâi o fată săracă... Ai câteva mii de lei venit dela nişte bonuri... Asta nu-i avere... Bonurile dumitale reprezentau avere pe vremurile cele bune, înainte de războiu, când francul era mare cât roata carului, dar astăzi bonurile dumitale nu fac două parale, şi nu poţi să trăieşti din venitul lor. Eşti fată săracă...

Şi a vorbit cu o volubilitate uimitoare, vreme îndelungată pentru a mă convinge că sunt fată săracă, şi cu toate că erau momente când nu-l puteam urmări, din cauza emoţiunei, şi nu-i reţineam toate frazele, totuşi am înţeles rostul enervărei lui: el m'a luat de soţie în vederea perspectivei că voiu moșteni o avere frumoasă.

Ce grozăvie!

www.digibuc.ro

Nu pot să-mi mai vin în fire.

Va se zică domnul Iordăchescu a fost un vânător de zestre. Eu nu i-am devenit soţie pentrucă am un suflet care se potriveşte cu al lui, pentrucă amândoi suntem călăuziţi de aceleaşi idei. Toate acestea au fost nişte pretexte, şi el a profitat de o împrejurare, făurindu-şi planul de a pune mâna pe averea lui Sandu Nicoară, omul cel mai bogat din judeţ, care are o singură fată, smintită, capabilă să facă orice prostie pentru a fi consecventă cu părerile ei.

Aceasta a fost ţinta lui: averea tatei.

Se înţelege că şi-a făcut un vis frumos. El, fiul unui ţăran, ajuns, în nişte vremuri tulburi, la o demnitate pe care neam de neamul lui nu a putut să o întrevadă, mai avea nevoie de o piatră nestimată ca să-şi vadă împodobită diadema-i de glorie. Când şi-a îndreptat ochii înspre mine, am avut naivitatea să cred că în fiinţa mea vede el strălucirea diamantului lui pe care-l căuta; am bănuit că ideile mele au putut să-l încurajeze la gestul pe care, un alt om de origina lui, nu l-ar fi putut concepe, şi m'am lăsat să fiu ademenită de gândul că el

www.digibuc.ro

pricepe sufletul nou care a făcut din mine o ființă stingheră între semenele mele.

Eu am fost o naivă, iar el a fost un..... îmi pare rău că trebuie să scriu un cuvânt crud, şi mândria mea ar vrea să nu-l fi cugetat niciodată, dar cinstea mea nu-mi impune nicio rezervă, chiar dacă mândria mea se frânge... el a fost un..... şarlatan.

Am avut cu dumnealui o discuţie violentă, din care eu am ieşit zdrozită sufleteşte, iar el s'a arătat în toată goliciunea lui de om diametral opus omului pe care l-am crezut că este.

Un bărbat cu o cultură sufletească, ar fi putut să găsească lesne cuvinte care să-i mascheze adevărata cauză a indignărei, astfel ca să nu mă jignească. Ar fi fost aceasta o ipocrizie, nu ar fi corespuns unui adevăr, dar în relaţiunile dintre oameni cu educaţie, minciuna este adeseori necesară, şi este chiar un semn distinctiv al omului superior. El mi-a vorbit în mod brutal, şi am suferit. Suferința mea nu a fost reflexul durerei ce am simţit când mi-a rănit sufletul, cu vorbele lui, care denotau atâta lipsă de delicateţă, ci dezolarea fiinţei care se vede înjosită în stima ei proprie, pentrucă s'a înşelat aşa de amarnic în aprecierea făcută asupra omului pe care l-a crezut aşa de superior, şi-l descopere, de odată, aşa de josnic.

Eu l-am crezut un idealist, pe când el în rea-

www.digibuc.ro

litate este un om interesat, şi care, pentru a se îmbogăţi, nu repudiază niciun mijloc, chiar necinstea. Am avut ocazia să mă conving astăzi că nu-i cinstit.

D-l Iordăchescu e bun prieten cu prefectul judeţului, un om nou, despre care auzisem multe lucruri uricioase, şi nu le crezusem pe toate; îmi ziceam că invidia trebuie să contribue la faima proastă ce se răspândise, în lumea noastră, în jurul lui. Erau îndreptăţiţi să-l invidieze tinerii de vrâsta lui, cari nu putuseră urca, aşa de lesne, treptele mărirei. Să fii prefect, la 27 de ani, însemnează că ai câştigat lotul cel mare la cea mai bogată loterie. De aceea, la început, nu am dat crezare bârfelilor celora cari căutau să-l coboare în faţa ochilor noştri, şi mă indignam de uşurinţa cu care se pot inventa calomniile. După ce l-am cunoscut mai bine de oarece venia la noi adeseori, am putut să-mi fac convingerea că-i o secătură, şi să dau dreptate d-lui Bagiura care vorbea, despre el, cu mult dispreţ. Rămăsesem însă cu impresia că toate câte se spuneau despre necinstea lui, erau infamii, căci în lipsă de dovezi, eu cred că nu poţi să condamni pe nimeni. Astăzi, însă, după cele ce am auzit cu urechile mele!...

Despre furăturile lui se vorbea, în mod curent, ca despre succesul unui film de cinematograf. Se precizau sumele ce primea dela fiecare afacere, şi depozitele pe care le efectua la bănci.

www.digibuc.ro

Eu nu credeam că-i aşa de necinstit; dar după cele ce am auzit astăzi, nu mai pot să stau la îndoială. Ba, din contra, constat că lumea nu ştie toate afacerile necurate pe care le învârteşte.

A venit la Iordăchescu să facă nişte răfueli, pe care le am ascultat fără să vreau. Intre cancelarie şi camera noastră este o uşă, prin care străbat cuvintele rostite ceva mai tărişor, şi atunci nu-i nevoie să fii indiscretă pentruca să auzi ce se vorbeşte.

O! ce am auzit!

Cât am fost eu de naivă, când am crezut că d-l Iordăchescu se jertfeşte pentru binele poporului! Banca populară „Ochiul lui Dumnezeu“, cooperativa „Mântuirea Ţăranului“, aceşti „copiii mei“, cum li spune el, sunt nişte mijloace de escrocherie, admirabil înjghebate. Cu banii băncii şi sub scutul Cooperativei, Iordăchescu deputatul şi prefectul judeţului exploatează, în tovărăşie, pădurea statului, care, în cartoanele Ministerului, figurează ca arendată Obştiei. In realitate membrii Obştiei muncesc, iar aceşti doi escroci încasează foloasele mari, foarte mari, pe care le dă această afacere murdară.

I-am auzit sfădindu-se dela împărţirea beneficiilor. Iordăchescu primeşte lefuri şi dela bancă, şi dela Cooperativă, şi primeşte şi dividende, ca preşedinte al consiliilor de administraţie, şi prefectul cere să-i dea şi lui jumă-

www.digibuc.ro

tate din sumele încăsate. Ajunseseră la vorbe violente. Prefectul îl învinuia pe d-l deputat că ar fi încărcat prea mult contul bacşişurilor date la Minister şi la Casa pădurilor, conturi din care cel puţin o sută de mii de lei au intrat în punga lui Iordăchescu. Ce nu şi-au spus oamenii aceştia, cum nu s'au înjurat!

Nu pot să-mi mai vin în fire.

Imi este indiferent această secătură de prefect, acest om fără un pic de conştiinţă; îmi sunt indiferente faptele lui, nu mă indignează, pentrucă mi se par normale la un individ de talia lui. Ce alta poţi să aştepţi dela un om aşa de corupt, cu apucături aşa de perverse, dela un parvenit, un ilot strecurat în ţara asta, unde face pe patriotul. Pe mine mă indignează Iordăchescu, pe care l-am crezut ultima expresiune a sincerităţii, a cinstei. Mă revoltă că am fost aşa de naivă să-l cred altfel de cum este; mă cobor în consideraţia de mine însămi.

Pe un asemenea om nu pot să-l mai stimez.

Şi când îmi aduc aminte că peste un ceas trebuie să-l simt dormind alăturea de mine!

Nu pot să-mi mai vin în fire!

www.digibuc.ro

Mă simt obosită. Parcă aşi fi în urma unei boli.

De dimineaţă m'am deşteptat stăpânită de o tristeţă nelămurită, de un desgust pentru tot ce mă înconjoară.

Am dormit rău.

Nu pot să spun că, până aseară, am găsit vreo plăcere deosebită dormind, în acelaşi pat, alăturea cu soţul meu. Eu nu l-am iubit niciodată. Am făcut o căsătorie de principii; m'am învrăjbit cu toţi ai mei ca să-mi pun traiul în concordanţă cu ideile, şi-a trebuit să mă conformez uzului în materie de căsătorie. Ca să vorbesc mai exact: a trebuit să mă conformez mediului. Nu am cunoscut viaţa reală, şi am făcut greşeli. O căsnicie ca a mea mai cerea şi alte condiţii, ca să nu o regreţi. Pentru doi soţi în condiţiile noastre, oameni cari au numai ideile comune, iar modul de traiu îi pun la antipozi, ar fi trebuit apartamente deosebite. Eu ar fi trebuit să mă întâlnesc cu domnul în timpul mesei, şi în ceasurile de lucru în tovărăşie, iar restul vremei să-l petrec după fantezia mea, cu obiceiurile în care am fost crescută, sau pe care aşi fi voit să le adoptez.

www.digibuc.ro

Eu n'am făcut aşa. Am greşit. Acuma sufer consecinţile.

Aşi înţelege promiscuitatea aceasta în care trăiesc, dacă l-aşi fi iubit. O fată pătimaşă se aruncă în braţele iubitului ei, fără nicio rezervă; devine o sclavă, supusă tuturor poftelor şi capriciilor lui, din care pompează cât îi place, şi cât poate.

Dar eu?

In patul lui am sorbit numai din potirul desgustului.

De câte ori nu-mi venia să ţip, când braţele lui vânjoase mă încleştau şi-mi paralizau orice mişcare! Aşi fi sărit de lângă el, şi m'aşi fi ghemuit într'un ungher, pe podele, ca să nu-i mai simt respiraţia. Mă desgustă şi mirosul corpului lui, un miros particular clasei din care face parte. Acuma îmi explic eu diferenţa de miros din casele locuite de persoane din clase sociale diferite, după cum este o deosebire mare şi între mirosul diferitelor rase de oameni. Corpurile indivizilor miroase deosebit. Se înţelege că are un parfum delicios corpul unei femei din lumea bună, pentru care toaleta este o plăcere, şi miroasă urât o femeie de ţară, care nu ştie ce-i aceea o baie. Bagiura spunea adeseori, în bătaie de joc, că ţăranul român se scaldă de două ori în viaţa lui, dar şi atunci îl spală alţii: la botez şi la moarte. Poate că-i aşa; domnul Iordăchescu nu se scaldă niciodată, şi pare că se indispune când

www.digibuc.ro

mă surprinde în şură, spălându-mi corpul într'un ciubăr. Cu ce spaimă îmi spune: „iar te speli!", ca și cum aşi face o faptă blamabilă.

Regret că trebuie să mărturisesc neplăcerea care se accentuiază din ce în ce, de a împărtăşi culcuşul soţului meu, al căruia miros mă face să sufer.

Mai cu seamă când se descalţă.....

Până în seara trecută am acceptat situaţia aceasta, cu resignare. Intre neplăcerea ce-mi procura promiscuitatea, şi între voinţa ce-mi impuneam, se stabilise un echilibru care atrofiase sensibilitatea organelor mele: mirosul nu mai suferea de hiperestesie, epiderma nu se mai revolta la contactul unui corp aspru ca o perie de dinţi

Izbutisem să-mi stăpânesc orice simţ, şi cu puterea voinţii mele ajunsesem a mă amăgi pe mine însămi: purtam în mine un suflet nou, pe care-l subjugasem.

Mă sacrificam.

Acesta este cuvântul adevărat care exprimă realitatea crudă a vieţii mele, realitate pe care mi-o ascundeam mie însămi: „mă sacrificam"

Mă jenez, parcă, să scriu cuvântul care-mi răsare înaintea minţii, când mă gândesc la sacrificarea mea: mă simt un Hristos femenin.

Dacă Hristos e numai un simbol, încă omenirea trebuie să se prosterneze înaintea lui.

www.digibuc.ro

pentrucă în el se întrupează suferința care nu se tânguie. Hristos a suferit și nu s'a tânguit, pentrucă purta în el un suflet nou, ca și mine.

Dar.....

Hristos a suferit pentru o ideie care se răsfrângea asupra omenirei întregi..

Eu?.....

Intru cât poate să influențeze mersul omenirei... ce spun eu!... e o nebunie... Intru cât poate să influențeze înaintarea spre fericire a unei singure femei, pilda suferinții mele? Pentruce sufăr? Pentrucă m'am deslipit din lumea firească mie și m'am lăsat atrasă, ca o sfărmătură dintr'un corp ceresc, spre o masă de materie rătăcitoare în univers, pe care am crezut-o că-i un alt soare, și acuma constat că am căzut într'o mocirlă.

Şi pentru o prostie pe care am făcut-o, să mă compar cu Hristos!

Comit un sacrilegiu. Şterg aceste fraze îndrăznețe de pe manuscrisul meu...

Sufăr.

Mă doare mândria mea înfrântă. Mă doare că m'am înşelat.

Până ieri l-am crezut un om cinstit; l-am crezut cinstit în cea mai largă accepție a cuvântului, cinstit și sufletește; l-am crezut asemenea mie, obsedat de o ideie. Credința aceasta m'a mântuit; ea m'a fermecat și mi-a închis ochii minții.

De ieri mi-am dat seama cât de mult m'am înșelat, și de ieri sufăr.

www.digibuc.ro

Dacă n'ar fi venit să-mi tulbure liniştea scârbosul de prefect, aşi fi fost mereu înşelată, şi minciuna mi-ar fi profitat.

Am ajuns şi la judecata aceasta: să caut liniştea într'o minciună.

Vra se zică aparenţa este mai puternică decât adevărul în sine. Atunci care-i deosebirea între mine şi între celelalte femei ce mişună pe faţa pământului, mulţumite cu o minciună care să le adoarmă şi să viseze fericirea? Mă pot eu mândri că am un suflet nou, prin care mă disting de restul lumii?

Sărmana mândria mea, cum s'a frânt!

. . . .

Mă simt obosită şi mă plictisesc.

E o mare nenorocire să nu ai un pat al tău, în care să dormi singură. In camera aceasta, cât poiata de găini dela casa tatei, nu mai încape nici măcar o canapea. Lipsa de confort mă nemulţumeşte. Să ai o singură cameră. pentru toate trebuinţile vieţii!

Indispoziţia mea, tristeţa, poate să fie şi efectul proastei mele nutriţii. Buna dipoziţie pare a fi în funcţie de stomac. Stomacul e văr primar cu inima vecină, a zis un cugetător, nu ştiu care. M'am săturat de bucătăria soacrei mele. Borş, sarmale, răcituri cu mult usturoiu, mămăligă, brânză....

De trei luni duc acest regim, şi până astăzi nu am avut nimic de obiectat. Aşa este; dar timp de trei luni am crezut că sunt tovarăşa

www.digibuc.ro

unui apostol, al unui propovăduitor de fapte bune, prin pilda lui proprie, al unui suflet ales, pe care mulţimea nu-l înţelege, şi pe care eu am crezut că trebuie să-l ajut, sacrificându-mă. Astăzi, când scârbosul mi-a deschis ochii, cu care văd în tovarăşul meu icoana omului corupt, a fiinţei ordinare care m'a înşelat, astăzi tot ce este în legătură cu traiul meu lângă el, mă oboseşte, mă plictiseşte, mă enervează.

Astăzi sufăr!

www.digibuc.ro

Am ajuns într'o stare care nu-mi mai permite nici să mă pot indigna. Indignarea este un sentiment superior față cu ceea ce simt eu, în minutele acestea. Singurul cuvânt care ar putea să exprime starea sufletului meu ar fi „scârboșenia".

Mi-i scârbă de tot ce mă înconjoară.

Lovitura ce am primit-o astăzi m'a demoralizat.

Niciodată, în timpul de când am început acest traiu de chin ce-l duc lângă soțul meu, nu mi-a trecut prin minte să-i spionez corespondența. Aşa este obiceiul în lumea civilizată; aşa am apucat la părinții mei. Tata nu a încercat să citească vreo scrisoare pe care o primea mama, iar dânsa nici nu și-ar fi închipuit că s'ar putea un asemenea lucru. Cum se comportă d-l Iordăchescu, în această privință, nu știu; nu am primit nicio scrisoare, sau cel puţin nu ştiu să-mi fi venit vreuna. După educația pe care o are, și după modul rudimentar cum o poate el concepe, va fi fost capabil să reție, să distrugă orice scrisoare mi s'ar fi adresat. Dela un individ ca acesta mă pot aștepta la orice infamie.

www.digibuc.ro

Astăzi i-a adus un ţăran o scrisoare din oraş. Nu era acasă, şi am primit-o eu. Spre marea mea surpriză am recunoscut, pe plic, scrisul tantei Anetei. Ce să fie? Ce poate să-i scrie tante Aneta? Se va fi întâmplat ceva acasă la noi! Să fie tata bolnav?... Nu am avut puterea să aştept sosirea d-lui Iordăchescu, trebuia să cunosc imediat conţinutul scrisorei, şi am deschis-o.

Ce oroare!

Eu nu o pot califica.

Transcriu scrisoarea:

10 august 1922.

Domnule Iordăchescu,

„Nu mai înţeleg purtarea D-tale. Atâtea răvaşe ţi-am trimes, şi nu găseşti de cuviinţă să-mi răspunzi. Te ştiu eu ce poamă eşti, şi că D-ta nu pricepi cum trebuie să trăeşti în lume, că doar n'ai avut de unde să înveţi, dar măcar atâta bun simţ îi fi având şi D-ta că trebuie să-ţi plăteşti datoriile, dacă te socoţi cât de cât om cinstit.

Apoi bine, domnule, D-ta îţi baţi joc de mine.

Te am primit în casa mea ca o prietenă, că dacă mi-ai plătit chirie pentru o cameră, puteai să stai mult şi bine în ea, fără să treci pragul camerei mele, şi să ajungi la intimităţile pe care nu le-i fi uitat.

www.digibuc.ro

Ai abuzat de mine, o femeie văduvă şi năcăjită, şi ţi-am satisfăcut poftele, că n'ai să poţi să spui că D-ta din dragoste ai făcut ce ai făcut cu mine, care puteam să-ţi fiu mamă.

Am greşit şi eu, îi adevărat, şi asta o trec cu vederea.

Ai abuzat de mine şi de bunătatea mea, şi m'ai ademenit să întorc capul nepoatei mele, să o fac să creadă că D-ta mori şi te prăpădeşti după dânsa, şi eu m'am potrivit planurilor D-tale infernale şi am nenorocit o fiinţă nevinovată, un înger de fată, şi am adus la disperare o familie cinstită, pentrucă m'am lăcomit la banii ce mi-ai făgăduit, dacă te vei însura cu zestrea fetei lui Nicoară.

Te ai însurat, şi la trei zile după nuntă, D-ta trebuia să-mi aduci douăzeci de mii de lei. Aşa a fost vorba, şi eu am crezut că am a face cu un om de cuvânt, şi nu am luat înscris dela D-ta. Au trecut luni de atunci, şi D-ta te faci nisnai. Vii prin târg, şi nu dai pe la mine. Iţi scriu o scrisoare, şi nu răspunzi; îţi scriu a doua, şi nu răspunzi; îţi scriu a treia, a cincea, îşi scriu în fiecare săptămână, şi parcă n'ai primi nimic dela mine.

Domnule, dacă D-ta n'ai obraz, îi treaba D-tale, iar de crezi că ai a face cu o proastă, să-ţi iasă din minte una ca asta.

Eu îţi mai dau termen cinci zile, şi dacă în aceste cinci zile nu primesc cei douăzeci de mii de lei, să fiu eu afurisită dacă nu ţi-oiu face-o

www.digibuc.ro

ca să pomeneşti şi ţâţa care ai supt-o la mă-ta. Are să afle o lume întreagă ce fel de canalie eşti, şi jur eu că n'are să-ţi fie moale".

Ce infamie!

Pot să existe fiinţe ca tante Aneta?

Purtarea soţului meu — cât voiu mai avea groaza să-l numesc astfel — o înţeleg; dar tante Aneta!

De când trăiesc între dânşii, am învăţat să-i cunosc. Dela ţăranii din sat am auzit proverbul: „Nici din talpă cerc de bute, nici mojicul om de frunte". Experienţa vieţii unor veacuri întregi a făurit mentalitatea păturei acesteia ignorante, ca să ajungă, în filosofia lor, la această axiomă. Iordăchescu e mojicul; el nu poate să fie om de frunte. Acum înţeleg eu fundamentul teoriilor d-lui Bagiura. Are dreptate.

Dar tante Aneta!

M'a vândut.

S'a prostituat. S'a dat lui Iordăchescu, precum ar fi făcut cea mai de rând femeie de pe stradă, şi pentru douăzeci de mii de lei, l-a scos din căldura patului ei şi l-a aruncat în braţele mele.

Ce infamie!

Ce scârbă mă cuprinde!

Iordăchescu nu ştie că eu am primit scrisoarea, şi că am cetit-o. Nu i-o dau. Vreu să am şi eu un document, în mâna mea. Nu-i corect ceea ce fac; ar fi, însă, o nerozie să mă port

www.digibuc.ro

altfel cu un individ de specia lui. Poate el să priceapă delicateța unor sentimente care încolțesc numai în suflete nobile?

Sunt nenorocită. Mă doare toată ființa mea, mă doare tot cugetul meu; durerea mea, însă, nu-i cauzată de purtarea ticălosului. El m'a apreciat numai după greutatea banilor care trebuiau să cântărească mult în balanța zestrei mele şi a moştenirei dela tata; acuma nici nu-l pot concepe altfel. Mă doare şi sufăr pentrucă sunt învinsă în credințele mele, şi văd învingători pe acei considerați de mine, acum câteva luni în urmă, ca oameni cu idei ruginite, ca dușmani ai progresului, ai civilizației occidentale. Așa îl socoteam eu pe tata, şi mai cu seamă pe d-l Bagiura. Şi acuma, când văd că ei au dreptate, mă înfior, mă cutremur.

Ce să fac?

Viața, în infernul acesta, este o tortură.

I-aşi ierta soțului meu – o! ce cuvânt oribil! — i-aşi ierta mitocăniile şi lipsa de educație și de bun simț; mi-aşi impune să mă cred acomodată mediului acestuia cu care, în realitate, nu am nimic comun, dacă omul acesta ar fi așa cum l-am crezut eu. L-am considerat un martir, un apostol, un propovăduitor al cuvântului nou, care ar trebui să cheme omenirea la o altă viață; am crezut că rătăceşte într'un pustiu, în care nimeni nu apreciază valoarea ideilor lui; am crezut că-i insuflețit de același ideal ca și mine, și numai ca să-l ajut

www.digibuc.ro

în opera de reformator, pe care am avut naivitatea să cred că o urmărește, m'am sacrificat și l-am urmat, mânată numai de ideie și în contra inimei. Căci doar eu nu l-am iubit. Nu s'ar fi putut să se oprească, asupra lui, gândul meu, dacă nu ași fi fost așa de mult stăpână pe mine, încât să-mi impun să am convingerea că se poate face o apropiere între o ființă în vinele căreia curge sânge de Voevozi și între altă ființă din care se exală mirosul de opincă.

De asta sufăr: m'am înșelat; în ideile mele nu este niciun fond de adevăr.

www.digibuc.ro

Domnul soţ al meu a ajuns la violenţe. Le face, probabil, cu intenţia ca să scape de mine, să-l părăsesc.

Ieri, după ce am pus mâna pe scrisoare, abia începusem să scriu ultimele rânduri în care-mi vărsam tot amarul, a venit şi el din sat, s'a apropiat de mine, m'a cuprins de talie, şi voia să mă sărute pe ceafă. Ii cunosc apucăturile, şi ştiu bine că aceste efusiuni sentimentale îl apucă la anumite epoce, când tandreţa e motivată de exuberanţa organismului care cere o descărcare a nervilor. Până ieri, am cedat totdeauna. Am cedat, nu pentrucă înpărtăşiam plăcerea lui, dar pentrucă am crezut, şi cred şi acuma, că armonia şi liniştea unui menaj cere ca unul dintre soţi să fie o pseudo-victimă. Unul dintre soţi trebuie să fie mai conciliant, să cedeze uneori chiar capriciilor celuilalt, întrucât aceste capricii nu sunt de natură de a te umili, de a te face să renunţi la ideile tale, întru cât nu-ţi cer o transacţie cu principiile tale. A satisface o necesitate fiziologică a soţului tău, când în realitate aceasta chiar este şi menirea unei femei, nu am socotit niciodată că ar fi un gest umilitor pentru mine, şi am

www.digibuc.ro

cedat totdeauna, pentru a-mi îndeplini o datorie. Ieri, însă, eram în alt fel de condiţiuni. Ieri am văzut limpede că traiul meu cu acest om este o imposibilitate, că trebuie să mă desfac de el, cu aceiaşi rapiditate cu care mi-am legat viaţa de a lui, pe totdeauna, precum avusesem naivitatea să cred că fac. De ieri eu nu mă mai consider soţia lui. Am devenit soţia lui prin efectul voinţi mele, indiferent de formele banale care s'au îndeplinit, de către nişte oameni cari se amestecă în chestiuni în care nu ar trebui să aibă niciun rost. Intru cât, oare, domnul ofiţer al stărei civile, care ne a declarat uniţi, în numele Legei, a putut să influenţeze asupra sentimentelor mele, asupra voinţii mele, sentimente născute şi cultivate cu mult timp înainte de a fi apărut eu în faţa d-lui ofiţer al stărei civile? Intru cât părintele Simion a contribuit la formarea voinţii mele, când cu glasul lui răguşit de alcool a cetit, ca vai de el, nişte cuvinte al cărora rost eu nu le-am înţeles, şi cu mânile lui crăpate de pelagră, mi-a aşezat pe cap o cunună de tinichea, semn al unirei noastre prin cununie? Nu; aceste forme banale nu au pecetluit hotărîrea mea de a deveni soţia lui Iordăchescu; numai voinţa mea, exprimată în ascunsul gândului meu, este actul pe care-l recunosc. Aceiaşi voinţă, fără forme banale, desface o legătură pe care nu mai înţeleg să o păstrez. Sufleteşte m'am desfăcut de d-l Iordăchescu încă

www.digibuc.ro

de ieri. Dacă, pentru satisfacerea unor cerinţi a legilor, va trebui să îndeplinesc şi forme banale, mă voiu supune.

Nu i-am dat răgaz să mă sărute pe ceafă; m'am desprins din braţele lui, plină de groază, m'am retras lângă fereastră.

El s'a uitat la mine surprins, cu ochii injectaţi, şi încruntând din sprincene, m'a întrebat răstit:

Ce însemnează asta?

Ce puteam să răspund.

Privirea lui mă înspăimânta. Mi se părea că-i figura unui tigru. Inconştient mi-am dus mânile în dreptul gâtului, ca şi cum aşi fi vrut să mă apăr de un atac, să nu mă zugrume.

— Ce-i asta? răcni el, înaintând spre mine şi apucându-mă de braţ.

I-am simţit strânsura degetelor, care au lăsat vânătăi ce se cunosc şi astăzi.

— Lasă-mă! am putut să ţip, zvârcolindu-mă de durere.

Glasul meu trebuie să fi fost selbatec, trebuie să-l fi impresionat, că m'a lăsat din ghiarele lui, şi plecând spre uşă, i-am înţeles numai primele cuvinte:

— Aşa ţi-i vorba..... Restul frazei s'a pierdut pentru auzul meu, şi câteva minute parcă mi-aşi fi rătăcit mintea.

Ce brută!

Am plecat din casă, am rătăcit pe câmp, pe malul râului. Se uitau la mine ţăranii, cu ne-

www.digibuc.ro

dumerire, şi cine poate să ştie ce vor fi gândit ei, văzându-mă umblând fără nicio noimă pe cărările dintre lanuri, ca și cum m'aşi fi plimbat pe aleele unui parc. Am hoinărit așa, ca un câne rătăcitor, până la înserate. Pe câmp se lăsase o liniște melancolică; glas de om nu se mai auzia, toţi întraseră în sat, şi din când când un lătrat de câne îmi aducea aminte că în apropiere trebuie să fie așezare omenească. Eram singură în toată cuprinderea orizontului, dar mă simţiam şi mai singură: nimeni nu mă aştepta, nimeni nu ducea lipsa mea. Se coborâse de mult soarele în cealaltă emisferă, întunerecul cuprindea tot mai mult lumea pământească, şi pe mine mă prinsese o frică ne înţeleasă. Pentruce-mi era frică? Nu știu. Fără să mă gândesc la ceea ce fac, am pornit în fugă spre sat. Mi se părea că vine cineva în urma mea, tot la fugă, dar nu aveam curajul să mă uit înnapoi, și-mi încordam puterile ca să-mi grăbesc goana. Foşnitul frunzelor uscate de păpușoi mă înfiora, şi de lângă fiecare moșinoiu mi se părea că mă privesc ochi de dihănii care vor să se răpadă asupra mea. Când am ajuns pe fânaţ, la marginea huciului, eram istovită. M'am oprit şi mi-am pus mânile pe inimă; credeam că-mi sparge pieptul, cu bătăile ei zvăpăiate. Aiurită, tremurând de oboseală, cu gura încleiată, am căzut pe iarba care m'a înghiţit ca valurile mării. Mi se părea că mă aflu într'un mormânt, din fundul

www.digibuc.ro

căruia vedeam licărind stelele. Cerul se luminează brusc, şi un bolid imens spintecă văzduhul. Mi-a căzut steaua... gândul acesta mi-a străbătut mintea, ca un reflex al superstiţiilor, acumulate în curs de veacuri, în creerul atâtor generaţii de înnaintaşi ai mei. Nu sunt superstiţioasă; ştiu ce este un bolid, totuşi, în minutele acelea, s'au spulberat toate cunoştinţile mele, s'a risipit toată pojghiţa de cultură ştiinţifică, pe care credeam că mi-am asimilot-o, şi în faţa imensităţii pe care o priveam, în faţa marelui Necunoscut, am fost la fel ca şi mătuşa Catrina, bătrâna mea servitoare „de acasă". Mi-a căzut steaua... s'a isprăvit cu mine.

Am plâns.

Lacrămile m'au răcorit şi am avut puterea să mă scol din iarbă şi să pornesc.

Unde să mă duc?

Am plecat în neştire, parcă fără să pot gândi, şi m'am trezit la şcoală.

Pe pragul uşii era el.

— Unde ai fost? mă întreabă cu un glas pe care n'aşi putea să-l definesc. In glasul lui nu era asprimea din timpul zilei, când mi-a strivit braţul; nu era indiferenţa cu care-mi vorbeşte de obiceiu, când sistemul nervos îi este liniştit; nu era compătimirea pentru suferinţa pe care ar fi putut pricepe că am îndurat-o; nu era un regret al gestului brutal ce l-a avut, nu era o expresiune a scuzei pentru un act necugetat.

www.digibuc.ro

— Unde ai fost?

M'a luat de braţ şi m'am lăsat condusă de el în odaie

— Culcă-te.

Rostindu-mi aceste cuvinte, le am înţeles. Imi poruncea; făcea un gest de autoritate a bărbatului asupra soţiei lui.

— Nu înţelegi? Culcă-te, repetă el, pregătindu-se de culcare.

Să mă culc lângă el, în patul în care am luat hotărîre să nu-mi mai odihnesc trupul!

Când a văzut că rămân ca o stâncă, în picioare, lângă sobă, şi nu mă supun voinţii lui, s'a înfuriat, m'a luat de cap, mi-a astupat gura cu palma, ca să nu pot ţipa şi m'a târât în pat.

. . . .

— Hai, scoală, pleacă! putoare!

Nu credeam că-mi adresează mie aceste cuvinte.

— Scoală, îţi zic. Ieşi afară, scârnăvie!

Mă însfăcă de cap, mă trase jos din pat, şi cum stam buimacă în mijlocul camerei, am simţit loviturile palmelor lui pe obrazul meu. M'a împins de spate în spre uşă, apoi cu o lovitură de picior m'a aruncat în antret, unde am căzut pe podele, şi am auzit trosnind încuietoarea uşii.

Când m'am deşteptat — nu ştiu după câte ceasuri — pe fereastră se jucau primele sclipiri ale razelor de soare, şi în dosul uşii zăvorîte, cavalerul Iordăchescu sforăia, cu sufletul neturburat de isprava ce făcuse.

www.digibuc.ro

De două zile trăiesc într'o aiureală.

Nu mă mai cunosc pe mine însămi.

Mă uit în oglindă, și mi se par străină; îmi examinez gândurile, şi nu mai sunt eu.

Târâtă de păr, pălmuită, brutalizată, aruncată pe scândurile murdare ale unui antret de şcoală sătească, plânsă, am ieşit din casa în care crezusem vă voiu găsi dragostea şi mângâerea unui soţ, pe care mi l-am ales în contra dorinții unei lumi întregi, și numai din încăpățînarea mea, şi de două zile mă adăposteşte, în casa lui, părintele Simion, care-și face milă cu mine.

Cum ași putea eu să descriu starea sufletească în care mă aflam, când am bătut la ușa acestei case, pe pragul căreia m'a întâmpinat Tincuța, nedumerită și înspăimântată de înfățișarea mea!

I-am arătat obrajii congestionaţi de palme, am scos fire de păr smulse şi i le-am aruncat, m'au poditit lacrămile, și, suspinând, i-am povestit tot ce am îndurat.

M'a compătinit, m'a primit în casă, mi-a dat patul ei, în care m'am zvârcolit, până ce, zdrobită de oboseală, am adormit ca un copil nenorocit.

www.digibuc.ro

Pe popă nu l-a impresionat această situaţie jalnică. Pentru el, asemenea lucruri par fireşti, şi mi-a repetat, de multe ori, sentinţe din filosofia satelor: „Femeia nebătută, ca moara neferecată".

— Asta însemnează că te iubeşte; de nu te-ar iubi, nu și-ar bate capul cu tine — astfel a încheiat popa discursul pe care mi l-a ţinut, pentru a mă convinge că nu trebuie să dau atenție unor lucruri aşa de simple.

Şi acuma aştept; și nu știu eu singură ce aștept.

Nu-l aştept pe el, care, după vitejia ce a făcut, a plecat din sat. Nu-l aştept pe el; nu vreau să-l mai văd. Aștept, probabil să se limpezească, în mintea mea, hotărârea ce trebuie să iau. De două zile mă lupt cu gândul.

Ce să fac?

Că trebuie să plec de aici, nu mai rămâne îndoială. Că între mine și între acei de aici nu există nimic comun, m'am convins înainte de a fi fost tratată ca o roabă; că am greşit, crezând că se poate face o apropiere sufletească între reprezentanţii a două clase sociale aşa de îndepărtate, este lucru prea vădit. Am făcut o prostie. S'o repar, nu-i cu putinţă, căci doar nu e vorba numai despre mine. Dacă aşi fi eu singură pe lume, poate că m'aşi acomoda şi cu bătaia pe care ar trebui să o primesc drept un simbol al dragostei unui om primitiv, precum sunt toţi Iordăcheştii și toţi

www.digibuc.ro

Simeonii satelor noastre. Dar eu m'am deslipit dela sânul unor părinţi cari m'au adorat, m'am smuls din mijlocul unei societăţi care era a mea, i-am desfidat pe toţi, am rupt cu o tradiţie, şi am voit să li arăt că ei sunt acei cari nu judecă bine, şi acuma, după câteva luni numai, trebuie să-mi recunosc greşala, să mărturisesc tuturora că judecata mea nu a fost sănătoasă, să-mi cer iertare şi să aleg una din cele două alternative, dar numai două: ori mă întorc smerită şi umilită între ai mei, ori mă sinucid. Alte soluţii nu pot să fie.

Să mă sinucid.

Uite, colea, la câteva sute de metri, curge Siretul. In valurile lui aşi asculta, câteva clipe numai, vraja vârtejului, şi toată suferinţa, toată umilinţa mea, şi-ar lua sfârşit.

Să mă sinucid.

La înserate, am să ies pe poartă. Tincuţa are să mă întrebe: Unde te duci, Mărgărintă? Eu am să-i răspund: Mă duc o leacă să mă răcoresc. Ea are să zică: Apoi du-te, dar să nu zăbăveşti, că avem să stăm la masă.

Şi am să mă duc. Şi am să traversez satul, şi am s'o iau deadreptul prin ţarini, şi am să ies mai la vale de moara lui Pintilie, la bulboană. Şi când oiu vedea cum se oglindesc stelele în apa Siretului, are să-mi fie frică de gândul cu care m'am dus până la malul apei, am să şovăiesc în hotărârea mea, şi parcă văd că am să mă trântesc la pământ şi am să mă

www.digibuc.ro

prind cu mâna de buruiene, ca nu cumva să mă las ademenită de gândul morţii. Dar nu, asta n'am s'o fac. Ar fi o mişelie; ar fi o dovadă a lipsei mele de voinţă. Despre voinţa mea am dat dovadă. Am voit să fiu soţia unui ţăran, pentrucă mi s'a părut că în creerul nostru clocesc aceleaşi gânduri. Am făcut cum am voit eu. Trebuie să fiu condusă de voinţa mea până la sfârşit. Acuma vreau să mor. Trebuie să mor; şi am să mor.

Am să mă arunc în Siret.

Biata mamă!

Cât mă iubea! Cât am fost de crudă eu cu dânsa!

In clipele acestea îmi dau seama că fapta mea a fost manifestarea cea mai violentă a egoismului meu. Este egoism să te gândeşti numai la tine, să te încăpăţinezi într'un gest care produce altora suferinţă, fără ca măcar tu să simţi o mulţumire. De fapt, ce mulţumire mi-am satisfăcut eu, devenind soţia unei brute? Dacă l-aşi fi iubit, m'ar fi cuprins spasmele dragostei în braţele lui, şi în clipele trecătoare ale unor asemenea sensaţii, aşi fi avut impresia că am fost fericită. Dar nu l-am iubit şi nu l-am dorit niciodată. Egoismul meu a fost de altă natură: egoism cerebral. De sigur, egoismul cel mai puţin scuzabil.

Egoism cerebral!

Ce stupiditate!

Egoismul cerebral este un simtom al de-

www.digibuc.ro

menţii; ba, este mai mult decât un simtom: este chiar o manifestare a nebuniei, este nebunia însăşi.

Să fiu şi eu nebună?.....

www.digibuc.ro

Sunt mai lașă decât mi-ași fi închipuit.

Când am ajuns la malul Siretiului, şi am văzut luciul apei, am simţit cum șovăieşte hotărârca mea. O pasere de noapte a trecut fâlfâind pe deasupra mea, și m'a cuprins frica; si mi-a fost aşa de frică, încât mi-am astupat ochii cu palmele, și am căzut la pământ, aproape în nesimțire. Nu ştiu cât timp voiu fi stat, dar când mi-am venit în cunoştinţă, am început să alerg în spre sat.

Când am ajuns la casa părintelui, Tincuţa mă aștepta în portiță, îngrijită, se temea să nu mi se fi întâmplat ceva, sau, poate, a bănuit intenţia cu care plecasem, şi i-a părut bine, văzându-mă.

Eu nu mai puteam de oboseală. Am refuzat mâncarca şi am cerut să mă lase să dorm. Am stâns lampa, m'am aruncat în pat, dar n'am putut să închid ochii. Şi lucru ciudat: simţurile mele mi se manifestau mai puternic decât de obiceiu. Prin întunerecul nopții distingeam toate obiectele din casă; auziam vorbele care se rosteau în camera de alături, ca și cum le-aşi fi ascultat prin telefon. Popa a zis odată: „Las' că i-a trece; n'o mai cocoliți atâta, că doar nu-i de zahar s'o topească umezeala“.

www.digibuc.ro

Oameni fără de simţire.

Se liniştise toată casa. Dormeau şi cânii pe prispă, nu trecea ţipenie de om pe uliţa satului, şi am ieşit încetişor pe fereastră, fără să mă simtă nimeni.

Nu ţin minte dacă am deliberat cu mine însămi asupra gestului pe care-l făceam; înclin a crede că executam o hotărîre luată de subconştientul meu. De aceea nu-mi dau seama cum am făcut eu, pe jos, singură, în puterea nopţii, un drum aşa de lung.

Se revărsau zorii de ziuă, când am ajuns în oraş. La barieră am avut un moment de hezitare: să trec înainte? Să mă întorc înnapoi? Ce să fac?

Sfioasă, am înaintat pe stradele pustii, am intrat pe portiţa casei, la tante Aneta, şi am bătut în fereastra bucătăriei. Servitoarea, somnoroasă, m'a recunoscut, mi-a dat drumu să intru, s'a minunat de mine, şi a rămas neclintită, în mijlocul casei.

— Doamne, Duduiţă, ce-i cu mata? a zis biata femeie, făcându-şi cruce.

Mă întreb şi acuma, dar nu găsesc răspunsul: cum am putut eu să calc pragul casei acestei femei, care s'a purtat cu mine în mod neruşinat, care m'a vândut, pentru bani unui om pe care nu a putut să-l aprecieze nici-odată? Cum am putut să recurg la ajutorul fiinţei acesteia pe care am despreţuit-o? Cum am putut să cad în braţele ei, să-i ud sânul

www.digibuc.ro

cu lacrămile mele şi să mă jăluesc ei de toată nenorocirea, de toate chinurile ce am îndurat?

Cum am putut?

Şi acuma iată-mă locuind în camera în care m'am întâlnit, pentru prima dată, cu omul necunoscut mie, căruia m'am dat ca o prostituată.

Aceasta poate să fie adevărata comparaţie. O prostituată, în sensul obişnuit al cuvântului, este femeia care se vinde pentru a-şi satisface o trebuinţă materială: nevoile vieţii, toaleta. De ce nu-i prostituată şi femeia care se dă pentru satisfacerea unor trebuinţi morale? Eu sunt aceasta. Eu nu m'am aruncat, în braţele unui mitocan, pentrucă aşi fi avut nevoie de banii lui; nu am căutat să-mi astâmpăr, în contact cu el, nişte simţuri excitate, care deformează cugetarea şi determină fapte altfel inexplicabile; eu am făcut un act de nebunie pentru a-mi satisface o necesitate psihologică: am voit să pun în armonie o teorie socială cu partea practică a vieţii. Am făcut o experienţă tristă, şi dacă jertfa vieţii mele va servi ca pildă altor fiinţi de felul meu, voiu avea mângâerea că ruina mea va opri pe alte nenorocite ca mine de a se arunca orbeşte în prăpastie.

E dureros când trebuie să recunoşti că ai greşit, săvârşind un fapt pe care-l regreţi; e îngrozitor de dureros, însă, când constaţi că sunt diametral opuse adevărului concepţiile

www.digibuc.ro

care te au călăuzit la luarea unei deciziuni şi la executarea unui act, ale căror urmări se resfrâng nu numai asupra ta, ci şi asupra unei lumi întregi, care sufere din pricina încăpăţinărei tale.

Toate concepţiile mele au fost falşe.

Cum am putut eu să cred că poate să existe oarecare afinitate între sufletul a două fiinţi care reprezinţă chintesenţa a două clase sociale aşa de îndepărtate una de alta? Cum să cred eu că fata lui Nicoară, coborâtor din Voevozii Moldovii, în sângele căreia este acumulată toată fineţa de sentimente superioare ale atâtor generaţii, ar putea să ducă viaţă comună cu un fiu de ţăran, reprezentantul unei clase obijduite, coborâtor al unor oameni primitivi, care numai prin forma exterioară se aseamănă cu noi ceştialalţi?

Ce insanităţi a putut să conceapă crierul meu!

Am voit să fac pe toţi ai mei să fie convinşi că ei greşesc, socotind că deosebirea între clasele sociale este întemeiată pe însăşi fiziologia omenească; am voit să li dovedesc prin mine, că deosebirea pe care o văd ei are numai un fundament economic, sprijinit de o prejudecată.

Ce neghiobii!

Sângele care curge prin vine?.... Ereditatea?... Educaţia?... Toate acestea sunt prostii, îmi spuneam eu; omul este acelaşi, oriunde şi

www.digibuc.ro

din oricine s'ar naşte: acel din palatul aurit, ca şi acel din bordeiul mizerabil; acel în generaţiile căruia se numeră atâţia Nicoară, cari au strălucit prin inteligenţa, prin educaţia, prin toate caracteristicele unui suflet nobil, ca şi un Iordăchescu, ai cărui strămoşi s'au bălăcit în mizerie şi ignoranţă, şi cari se acomodau cu viaţa de animal dusă în curs de veacuri.

Când judecam astfel, uitam că Natura, sau Dumnezeu — cum vrei să-i zici — a orânduit altfel lucrurile din lume. Uitam că pe lângă trandafirii selbateci, cari cresc pe câmp, şi de care se feresc şi oamenii, şi animalele, mai sunt acele superbe roze pe care nu putem îndestul să le admirăm; uitam că pe lângă albinele folositoare omenirei, culeg nectarul de pe flori şi alte insecte fără de niciun folos; uitam, în fine, că începând din fundul pământului, tot ce există se împarte în două clase: nobil şi vulgar. Aurul şi plumbul, diamantul şi piatra de pavaj, oxigenul din atmosfera curată şi amoniacul care se desvoltă în latrine, lumina murdară a opaiţului şi strălucirea electricităţii... toate, toate îmi apar astăzi în minte şi-mi arată ce deosebire prăpăstioasă a făcut Natura însăşi între Margareta Nicoară şi badea Costică, feciorul lui Iordache din satul cutare.

Şi eu am fost oarbă, ori n'am voit să recunosc această deosebire! Şi doar nu aşi fi avut nevoie să scrutez adâncurile, pentru a descoperi un adevăr pe care-l invedercază toate

www.digibuc.ro

animalele din jurul meu. Ţăranii înşăşi recunosc deosebirea dintre un cal de rasă şi unul prost, dintre o vacă, un porc, o pasere de rasă şi speciile comune. Ei singuri vorbesc de „sângele“ nobil al acestor animale.

Aşa a orânduit Natura, şi contra legilor ei omul nu poate să se opuie; iar eu, şi ca mine alţi mulţi greşiţi, am crezut că omul singur face excepţie, şi am contravenit unei legi imuabile.

Pedeapsă mi s'a cuvenit, şi am suferit-o pe dreptate. Nu pot să mă plâng.

Aşa trebuia să se întâmple, şi de aceea pe Iordăchescu nu se cuvine să-l urăsc. Nu-i vinovat. Altfel nu putea să se poarte. Dacă s'ar fi purtat cu mine în alt chip, ar fi fost un nonsens. După mintea lui, eu cred că el a desfăşurat maximum de eforturi pentru a-mi face o viaţă acceptabilă, cu convingerea că tot ce făptueşte este firesc, şi că altfel nu se poate concepe. Natura, însă, este vinovată că nu l-a înzestrat cu aceleaşi simţuri pe care mie mi le-a dat cu prisosinţă. La el, ca la toată clasa lui, toate simţurile sunt mult mai puţin desvoltate decât la indivizii din clasa mea. Un Iordăchescu are un ochiu, un auz, un miros, un pipăit, un gest rudimentar, în comparaţie cu ale mele. Pe el nu-l supără aerul închis din camera în care doarme, precum nu-l supără mirosul cojocului, al unturei de peşte cu care-şi unge cărâmbii ciubotelor, ori mirosul acru de

www.digibuc.ro

sudoare pe care-l răspândeşte trupul lui neobişnuit cu baia; un Iordăchescu poate să zărească evoluţiile vulturului din înălţimi, dar nu poate să perceapă, în figura mea, transformarea pe care i-o imprimă o nemulţumire sufletească, cum nu poate să perceapă nici modulaţiile fine ale glasului meu, când, involuntar, îşi manifestează aceiaşi nemulţumire. Iordăchescu nu poate face nicio deosebire de fineţă între carnea puturoasă de oaie pe care o înghite cu plăcere, şi o carne de fazan preparată de un maestru bucătar; pentru el, şi una şi alta este aceiaşi: „carne". Iar când este vorba de sentimente, diferenţa este şi mai izbitoare. A vorbi cu tine bruscându-te, întrebuinţând cuvinte grosolane, pentru el este un lucru normal, şi nici nu poate bănui că pe tine te jignesc, şi când ajunge la violenţe, când te loveşte cu palma peste obraz şi te aruncă pe podele, lui nu i se pare că a comis o infamie, pentrucă mintea lui frământă încă o credinţă strămoşească: bărbatul îşi bate nevasta în semn că o iubeşte. Concepţiile unui Iordăchescu despre morală sunt dezastroase. A minţi, a fura, a face orice act necorect după o altă morală, pentru el sunt gesturi normale. De aceea deputatul acesta a minţit pe alegătorii cărora li-a vorbit despre cinste şi dreptate, i-a înşelat şi i-a prădat hoţeşte la banca populară, la Cooperativă; de aceea s'a întovărăşit cu toţi nemernicii improvizaţi politicieni,

www.digibuc.ro

cari au organizat o vastă Camora, şi exploatează toate nevoile mulţimei de creduli. De aceea omul acesta a întrebuinţat corupţia şi toate mijloacele pe care un suflet ales le-ar repudia, pentru a pune mâna pe averea care credea că trebuia să i-o aduc eu prin căsătoria cu el.

Nu-l învinuesc. Viaţa lui este în concordanţă cu întreaga lui fiinţă. Vinovată sunt eu, care am crezut că monopolizez toată ştiinţa acumulată de veacuri, şi din care am ajuns la concluzii diametral opuse acelora la care trebuia să ajung în mod firesc: nu poate să fie nicio afinitate sufletească între reprezentanţii a două clase sociale diametral opuse. O tovărăşie de viaţă între Margareta Nicoară şi badea Costică a lui Iordache, este o aberaţie.

Şi acuma, când am ajuns la această convingere, ce trebuie să fac?.....

www.digibuc.ro

O scenă aşa de duioasă eu nu mi-am putut închipui.

Eu n'am rugat pe tante Aneta să facă vreo intervenţie pe lângă părinţi. De trei zile stau în casa ei, dar n'am vorbit cu ea niciun cuvânt, despre intenţiile mele, pentrucă nu am niciuna. Nu ştiu eu singură ce am să fac. Nu m'am gândit la aceasta. Nu pot gândi. Mă aflu într'o stare de abrutizare complectă. Dorm toată noaptea, şi cu toate acestea sunt mereu obosită, şi în timpul zilei mă cuprinde o slăbiciune, o moleşeală; trebuie să-mi razăm capul, şi adorm. Probabil că organismul meu se reface; se petrece în el o luptă pe care conştientul nu o poate percepe. Sunt luni de când, părăsind culcuşul meu din casa părintească, în care eram aşa de bine, m'am zdruncinat, atâtea luni, în patul soţului meu, întocmit pentru un semi-primitiv, în care el se complace de minune. Celulele mele trebuie să se fi transformat pentru a se acomoda cu vârtoşenia mindirului de paie şi a perinelor de lână, cu asprimea pânzei groase de bumbac, obişnuite — bietele celule — cu legănarea somierei care vibrează ca o strună, sub greuta-

www.digibuc.ro

tea corpului, obişnuite cu desmerdarea pânzăriei de Olandă, în aerul îmbălsămat al camerei, din care am fugit cu atâta ingratitudine. S'au fost ţărănit celulele mele, şi acuma tind să revie la forma lor primitivă, şi eu resimt lupta lor. Mă dor; mă obosesc. Şi stomacul suportă aceleaşi încercări. Cât a trebuit să lupte, bietul meu stomac, pentru a digera atâta scrob cu slănină, curechiu cu carne de oaie şi grăsime de porc, fasole făcăluite, cu usturoiu mult, mămăligă vârtoasă, castraveţi muraţi, bătrâni şi plini de sâmburi, alimente menite să umple golul unui stomac dilatat peste măsură, ceea ce dă semi-primitivului impresia că-i sătul. Se deprinsese şi stomacul meu să fie umplut, ca stomacul unui animal care rumegă; hrana aceasta care nu convenia organismului meu, pe mine mă moleşia, tindea să mă aducă şi pe mine în starea de semi-primitivitate a mediului în care trăiam. Şi, când întreaga mea fiinţă a fost supusă unei transformări aşa de antipodică, se putea să rămâie neinfluenţat crierul şi deci cugetarea mea? Mai puteam eu să gândesc? De aceea şi gândirea mă oboseşte. De aceea nu sunt în stare să iau nicio deciziune, şi simt că mă las târâtă de voinţa altora

Scena de astăzi m'a înduioşat, şi prevăd că voiu ajunge la nişte rezultate pe care nu le-am putut prevedea.

Când a intrat mama în camera mea, eram

www.digibuc.ro

răzimată cu capul de sulul canapelei; moleşită, îmi ţineam ochii întredeschişi, genele îmi painjineau lumina şi vedeam nişte figuri bizare, în formă de lanţujele, compuse din bobiţi luminoase, care luau diferite forme, săltând şi schimbându-se mereu, ca un şerpe care se încolăceşte.

Figura mea, palidă de oboseală şi de suferinţi, trebuie să o fi impresionat penibil, pe mama, care uitând toată injuria ce i-am adus, a căzut în genunchi la capul meu, m'a cuprins în braţele ei, care tremurau, m'a inundat cu lacrămile ei şi printre suspine mă tânguia aşa de jalnic: Margaretă, Margaretă! Am avut puterea să o ridic, i-am cuprins grumazul cu braţele, şi plângând şi eu, am putut să rostesc cel mai dulce cuvânt pe care-l cunoaşte limba omenească: Mamă!

Ce deliciu!

I-am spus tot, absolut tot ce s'a petrecut cu mine, din clipa când, fără să simt măcar umbra unei mustrări de cuget, am trecut peste pragul casei în care m'am născut, în care am învățat să trăiesc, în care am fost alintată şi iubită, pentru a urma, în întunerecul şi glodul unui sat, viaţa întunecoasă şi glodoasă a unui semi-primitiv, pe care o rațiune falşă, lipsită de experienţa vieţii, m'a făcut să-l cred egal cu mine la suflet.

Am plâns amândouă.

Și ce deliciu am simțit ascultându-i glasul!

www.digibuc.ro

Incepusem să uit armonia dulce a unui glas civilizat, de când auzul meu era brutalizat de vocele aspre ale celora cu cari am vieţuit atâtea luni. Glasul răguşit de beție al popii Simeon; glasul gros, ca al unui contrabas, al mamei soacre; glasurile tuturor celor cari mă încunjurau, glasul de clarinet falş al învăţătorului-deputat, glasurile selbatece ale tuturor ţăranilor, cari emit sunete fără ondulații și fără gradații, mă făcură să uit elasticitatea variată a vocelor care mi-au legănat existența.

Este o aşa de mare deosebire între timbrul vocii acestor două clase sociale, precum este deosebire şi între manierele lor de a întrebuința cuvintele, de a vorbi.

Ascultam pe mama cu extaz. Mi se părea că aud un cântec frumos, pe care l-am ascultat cândva, cu multă vreme înainte, un cântec uitat, şi acuma mi-l rememorez, notă cu notă, cadenţă cu cadență, până se înfiripează din nou, aşa precum l-am cunoscut odinioară.

Ce deliciu am simțit!

E aşa de bine între ai mei!

Am întrebat pe mama despre toate fiinţele și despre toate lucrurile din casa noastră. M'am interesat de Catrina şi de ceilalți servitori; am cercetat despre câni și mâțe, despre canarașul din sufragerie, de cai am întrebat, dar nu am putut să-mi deschid gura să întreb ce face tata. Imi era frică să ating chestiunea aceasta. Il vedeam, în fundul fo-

www.digibuc.ro

telului, cu jurnalul care-i ascundea fața, dar pe care-l punea ca o pavăză între mine și el, în momentul fatal când m'am desprins dintre ai mei, cu trupul, după ce mă înstrăinasem de ei sufletește, în urma unei aberațiuni.

Mama a observat că eu evit să-i amintesc de tata; a înțeles, din atitudinea mea, că el nu-mi este indiferent, dar că sunt așa de profund afectată de durerea ce i-am cauzat, încât nu am curajul să mă ating, nici cu vorba, de un martir care lua, în ochii mei, figura îndurerată a unui Hristos.

Ea, însă, a găsit necesar să-mi vorbească despre el.

— Tată-tău e sănătos. S'a mai schimbat. A îmbătrânit. O bucată de vreme a fost bolnav. Nu-l durea nimic. Era bolnav pe picioare. Nu avea poftă de mâncare, nu dormea, era veșnic tăcut, gânditor. Doctorul a spus că e abătut din pricina....

Mama nu și-a isprăvit fraza. Se temea să rostească vorba care trebuia să pătrundă în inima mea, ca un pumnal; dar și tăcerea ei și-a produs efectul. Mi-am dat seama de jalea ce am răspândit, de ecoul îndepărtat al loviturei mele necugetate. Am suferit așa de mult; am fost așa de nenorocită.

— Trebuie să mă duc, a zis mama îngrijorată, uitându-se la pendulă; tată-tău e singur, și fără mine nu poate să steie. Are nevoie de îngrijiri, în fiecare minut. Dacă nu sunt eu

www.digibuc.ro

lângă dânsul, nu cere nimic, și ar fi în stare să nu mănânce o zi întreagă. Nu vorbeşte cu nimeni. Din când în când schimbă două cuvinte cu Bagiura, care a rămas acelaşi prieten devotat al casei noastre. E zilnic la noi; dacă nu ar fi el, am trăi ca într'un pustiu. E ceasul să-i dau doctoria.

— Doctoria?... am exclamat eu; ai spus că-i sănătos.

— Da; e sănătos, nu se tânguie de nimic, dar scleroza este o boală a bătrâneţii pe care o poartă omul fără să o simtă, și când se manifestează, nu mai este nimic de făcut. El era de multă vreme sclerotic, dar starea lui s'a agravat.....

Mama s'a oprit iar din vorbă, dar am înțeles motivul întreruperei. I s'a agravat starea din cauza nebuniei mele. Voiu avea de îndurat și altfel de dureri!

A plecat, mama, și m'am despărţit de dânsa, cu inima sfăşiată.

Ce suflet nobil!

A uitat toate greşelele mele, m'a iertat și s'a bucurat, ca un copil, când a putut să mă strângă iar la sânul ei, să mă mângâie, să mă scape.

Mama, numai mama poate să facă astfel de sacrificii, poate să facă abstracții de demnitatea ei, de viața ei, pentru a-și salva copilul.

A plecat, şi de pe fereastră i-am urmărit silueta până la capătul stradei. Nu ies în bal-

www.digibuc.ro

con. Prin servitori s'a zvonit că sunt aici, şi o sumedenie de curioşi trec pe stradă, răsucindu-şi gâtul să mă zărească. Sunt multe figuri pe care nu le cunosc, figuri de mahala, pe care le văd de câteva ori pe zi, defilând prin fața ferestrelor. Am văzut şi mulţi dintre cunoscuţi, şi chiar pe Viorica. Mă surprinde că Viorica nu a venit, până acuma, la tante Aneta, în casa căreia, de trei zile, este un întreg pelerinaj de cucoane. Niciuna, însă, n'a avut curajul s'o întrebe despre mine.

Am devenit un obiect de curiozitate al oraşului, un monstru expus în iarmaroc pentru a atrage vizitatorii.

Incep să mă desgust de mine însămi.

www.digibuc.ro

Am intrat pe furiș, ca un răufăcător, după aprinsul lumânărilor, în odăița mea, condusă prin întunerecul din antret de mama Catrina, ale cărei șoapte vibrau de emoţie. Ea mi-a deschis uşa, m'a împins, ca să trec pragul în odăița mea, în care nu-i nimic schimbat. Biata mamă! Poate că avea o presimţire că se va reîntoarce, în staulul ei, oița rătăcită, și după cum a menţinut cuibușorul meu în starea în care l-am lăsat, când am plecat în străinătate până ce m'am întors, tot așa nu s'a atins de el, nu a făcut nicio schimbare, după ce am fost atinsă de nebunia pe care o regret aşa de mult.

Ce-mi spune, mama Catrina, mă tulbură.

In fiecare zi intra, biata mamă, în odăița aceasta, îngenunchia înaintea iconiţei din părete, se ruga pentru mântuirea mea, şi ieşia cu obrazul ars de lacrămi. Când a aflat că eu sunt la tante Aneta, s'a îngălbenit, a început să tremure, nu putea să vorbească, şi numai după ce a frecat-o Catrina, cu oţet, pe tâmple şi pe palmele mânilor, și-a venit în fire, biata mamă.

Tata!.....

www.digibuc.ro

Mi-i groază să mă gândesc la el.

Imi spune Catrina că în dimineaţa când a aflat despre fuga mea, i-a fost foarte rău. I-a înţepenit partea dreaptă a corpului; mâna dreaptă şi piciorul drept nu le mai putea mişca. Mai târziu i-au revenit mişcările, dar tata n'a mai fost acel de mai înainte. De atunci n'a mai ieşit între oameni, şi prietenii au început să-l rărească; nu mai primea pe nimeni, afară de d-l Bagiura. Imi spune Catrina că nici nu mai ţine minte de când nu i-a auzit glasul tatei. Doar cu mama dacă vorbeşte câteva cuvinte pe zi.

Ce am făcut eu, ce am făcut!

Am rugat pe Catrina să mă lase singură. Nu voiam să mai cunoască şi ea zbuciumul meu. Am căzut în genunchi, în faţa iconiţei din părete, pe care o ţineam acolo numai pentru a nu supăra pe mama, căci eu nu mai credeam în cele sfinte. Mi-am simţit sufletul mai uşurat, când mi-am putut îndoi genunchii şi m'a cuprins căldura lacrămilor alunecând printre gene. Am plâns. Mi-am atins fruntea de covorul de sub picioare care nu puteau să mă susţie, şi m'am lăsat lungită, ca o ticăloasă.

In starea aceasta m'a găsit mama.

S'a speriat.

Ca o nebună a ieşit, izbind uşa. Peste câteva minute a venit şi Catrina cu dânsa, şi amândouă m'au ridicat, ca pe o masă inertă, şi m'au întins pe canapea.

www.digibuc.ro

Imi ţineam ochii închişi, pe când mama, în genunchi la căpătâiul meu, recita o rugăciune şi făcea cruci asupra mea.

Când am deschis ochii, i-am reînchis cu iuţeala unui obiectiv de aparat fotografic, şi m'am cutremurat de groază.

Am avut o halucinaţie, o vedenie înfricoşătoare.

L-am văzut pe tata mort.

Era mort, în fotelul pe care l-am lăsat acoperindu-şi faţa cu jurnalul, ca să nu-l mai asasineze figura mea de criminală.

— Tata!... vreau să-l văd pe tata... am zis eu plângând şi sărind, ca o păpuşă cu resort, de pe canapea.

— Nu se poate, mi-a răspuns mama. Tatătău nu ştie că tu eşti aici. Doctorul ne povăţuşte să-l ferim de orice emoţie, oricât de mică; ar putea să-i fie fatală. Inima lui e slăbită. Trebuie să-l prevenim. Lucrul acesta poate să-l facă numai Bagiura. Trebuie să mai aşteptăm.

Eram eu în stare să pricep raţionamentul sănătos al mamei!

– Vreau să-l văd; acuma; îndată. Să-l văd numai o clipă, fără să-i vorbesc, fără să mă vadă el pe mine. Să-l zăresc măcar prin borta cheei.

Am insistat, până ce a convenit mama că în momentul când va intra ea în camera tatei, să lase uşa crăpată, şi eu să-l pot privi, ţinân-

www.digibuc.ro

du-mă Catrina sprijinită, pentru orice împrejurare.

Şi l-am văzut.

Era întocmai aşa cum mi se arătase în vedenie, cu singura deosebire că şi-a ridicat, înspre mama, ochii lui stânşi, pe cari nu i-am mai recunoscut.

Am şovăit. Eram să cad. Smuncitura Catrinei a oprit o imprudenţă care ar fi putut să aibă cine ştie ce urmări.

Ce noapte plină de contraste am petrecut!

Când m'am întins în aşternut, m'am simţit aşa de fericită, mi s'a părut că retrăiesc clipele în care mă afundam iarăşi; dar îmi reapărea chipul tatei, în fotelul în care-şi sfârşeşte zilele, o vedeam pe mama îmbătrânită numai în câteva luni, vedeam ruina de care-i impregnată toată existenţa din această casă, şi mă cuprindea spaima. Regretam ceea ce făcusem, mi se părea că nu sunt vrednică să mai respir aerul din locuinţa aceasta, pe care am cufundat-o în jale şi durere, îmi venia să fug iarăşi, să rătăcesc prin lume, ca o nemernică, pentru a-mi expia greşalele. Obosită, simţiam cum mi se îngreuie pleoapele, mă fura somnul şi mă visam în zilele fericirei din trecut, pe care n'am ştiut s'o apreciez. Starea aceasta de sensaţii aşa de opuse, a durat până în zorii zilei, când n'am mai putut să rezist, şi am adormit.

Stam ascunsă în camera mea, fără să ştie,

www.digibuc.ro

afară de mama şi de Catrina, despre fiinţa mea, nici chiar ceilalţi servitori. Mama Catrina îşi ascunde, în pestelcă, farfuria cu mâncarea ce-mi aduce, şi numai după ce se linişteşte totul şi se încuie uşile, mă furişez şi eu prin coridor, şi intru tiptil prin odăi, nesăţioasă de a privi, măcar la lumina pe care o resfrânge felinarul din stradă, obiectele care m'au alintat până în dimineaţa zilei fatale. Mă uit la fiecare masă, la fiecare scaun, la fiecare perină de pe canapele, pipăiesc toate, şi mă întreb cum de a fost cu putinţă să-mi închipuiesc eu că mi-ar fi acceptabilă existenţa fără obiectele acestea care, mi-am dat acuma socoteală, fac parte integrantă din mine. Acuma, după ce m'am chinuit în mobilierul învăţătorului şi pe mindirile popii Simeon, şi după ce am simţit, luni întregi, usturimea pişcăturilor de purici şi de..... mi-i penibil să-mi amintesc..... acuma constat eu că am fost o neroadă când mi-am închipuit că sunt inutilităţi cerinţele confortului omului civilizat, pe care am avut naivitatea să-l despreţuiesc, şi am fost în stare să mă despart de el.

Nu mi-am închipuit ca nişte simple obiecte fără viaţă, nişte bucăţi de lemn, pot să influenţeze până întru atât existenţa noastră, încât revederea lor, după un oarecare timp de absenţă, să-ţi facă atâta plăcere, să te bucure, să-ţi dea sensaţia de fericire. Acuma înţeleg pentruce mi s'a părut aşa de frumos orăşelul nostru,

www.digibuc.ro

hulit de obiceiu, în zorii zilei când am intrat pe bariera lui, după ce am fugit din Infern. Inţeleg pentruce mi s'a părut că văd un prieten până şi în stâlpii de telegarf şi în felinarele de pe stradă.

Cum am putut eu să concep o viaţă în alt mediu decât acela firesc mie, în care m'am născut, în care am trăit şi de care — am ajuns în fine să mă conving nu trebuie, nu pot să mă despart.....

www.digibuc.ro

D-l Bagiura vine în fiecare zi să-l vadă pe tata.

Vine totdeauna la aceiaşi oră, când iese dela tribunal.

Astăzi l-am pândit de după perdea, şi l-am văzut când a intrat pe portiţă.

Nu-i nicio schimbare la el; tot aşa de elegant, cu aceiaşi figură jovială, cu acelaşi zimbet sarcastic, care i se potriveşte de minune cu caracterul pe care i-l cunosc.

Mărturisesc, însă, că eu mă aşteptam să citesc în privirea lui oarecare mâhnire, măcar umbra unei suferinţi sufleteşti. Mă aşteptam la aceasta, pentrucă eu eram convinsă că el mă iubeşte, şi credeam că va fi trebuit să sufere în urma celor ce s'au petrecut cu mine. Suferinţa aceasta ar fi trebuit să-i lase oarecare urme, pe când el are aerul că fiinţa mea nu a jucat niciun rol în viaţa lui, ca şi cum nu aşi fi existat.

Lucrul acesta mă contrariază, mă nemulţumeşte.

Incă o dovadă că sufletul nou, pe care am crezut că-l port în mine, a fost o închipuire a minţii mele rătăcite. Nu-i nimic deosebit în

www.digibuc.ro

mine. Sunt femeea aşa cum Natura ne-a creat pe toate; clocotesc în mine aceleaşi patime care au frământat sufletul tuturor femeilor, începând cu sufletul Evei simbolul primei fiinţi.

Astăzi îmi dau seama bine de lucrul acesta.

Toată ziua am fost enervată numai din pricina constatărei ce am făcut că d-l Bagiura a rămas indiferent la aventura mea.

Oare să nu mă fi iubit el niciodată?

Totuşi, a lăsat să se înţeleagă aceasta, a făcut propuneri părinţilor mei; am avut discuţii violente cu dânşii, şi numai în urma acestor discuţii, temându-mă ca nu cumva să fiu influenţată de ei şi să-l accept de soţ, am făcut nebunia pe care astăzi o regret aşa de amar.

Poate că în fundul cel mai tăinuit al sufletului meu se ascundea o inclinare firească pentru omul acesta care, în realitate, nu mă lăsa nepăsătoare, dar pe care-l respingeam în teorie, din voinţă, nu din antipatie, nici din indiferenţă, ci pentrucă voiam să cred că se pot pune în concordanţă unele fapte cu unele idei, pe care ni le impunem, dar nu sunt rezultanta firească a cugetărilor noastre. Prostia cu „Sufletul nou“, şi nicidecum repulsiunea pentru omul acesta, m'a împins în prăpastie.

Dacă aşi fi ascultat sfaturile mamei nu aşi fi ajuns în halul de astăzi. Sau, mai exact: dacă aşi fi voit să urmez îndemnurile inimei mele şi nu m'aşi fi condus de nişte aberaţiuni, de nişte idei acceptate din snobism, astăzi aşi

www.digibuc.ro

fi una dintre puţinele femei care au dreptul să se creadă fericite.

Nu pot să mai stau la îndoială că gestul meu este efectul unui snobism.

Am petrecut câţiva ani în străinătate, în contact cu rusoaice ale cărei misticism nu s'ar putea transplanta în societatea noastră, şi ascultând teoriile lor, pe care sunt convinsă că nu am fost în stare să le înţeleg, m'am simţit prinsă în mrejele dorinţii de a părea o fiinţă deosebită de restul lumei în care trăiam, în ţara mea; doriam să mă deosebesc, de ai mei, prin ceea ce se cheamă „idei“, după cum curtezanele se deosebesc prin toalete extravagante. Ideile impuse, faptele curtezanelor, toaletele cochetelor, sunt armele aceluiaşi gest generic care se numeşte „snobism“. Nu cugetam eu că poporul este impilat de burghezie, că activitatea unei fiinţi de elită trebuie să se desfășure pentru a face fericirea poporului, că trebuie să punem în concordanţă ileile cu faptele noastre, că o căsătorie între o fată de nobil cu un fiu al păturei ţărăneşti se impune unui „suflet nou“, pentru echilibrarea faptei cu teoria egalității claselor sociale, separate, în mod artificial, într'o societate întemeiată pe nedreptate? Nu erau ale mele ideile acestea; le împrumutasem, pentru a părea că nu sunt la fel cu Viorica şi cu toate fetele de seama mea; făceam jonglerii cu snobismul, pentru ca să atrag atenţia asupra mea, să fac să se vorbească de mine.

www.digibuc.ro

Ce prostii!

Altă soartă aşi fi avut eu, dacă aşi fi umblat pe drumul indicat, în mod firesc, pentru una ca mine. Căsătorită cu Bagiura, aşi fi fost persoana cea mai importantă din târgul nostru, şi una dintre cele mai bine situate în colţul acesta al Moldovii; aşi fi putut să fiu invidiată, şi cu drept cuvânt.

Ce mi-ar fi lipsit?

Urmaşi a două vechi familii boereşti, soţul meu şi cu mine am fi continuat tradiţia alianţelor între persoane cu acelaşi rang; ne-ar fi binecuvântat strămoşii noştri din fundul mormintelor, ne-ar fi respectat toată sumedenia demagogilor, pentrucă am fi dat dovada unui caracter, lucru aşa de rar în vremurile acestea. Bagiura, om bogat, dar în acelaşi timp muncitor; cinstit, în cea mai largă accepţie a cuvântului; înţelegător al modului de a se purta cu lumea, aşa cum i se cuvine fiecăruia, şi-a atras simpatia tuturora, chiar a acelora pe care nu-i admiră el, ale căror fapte nu le aprobă şi nu le ar putea imita; eu, considerată ca o femeie care, prin studiile şi prin manierele mele, nu sunt la fel cu mulţimea. Ce pereche potrivită! ar fi suspinat toată suflarea pe care ar fi interesat-o viaţa noastră.

Asta, pentru lumea de dinafară de noi.

Interiorul nostru ar fi fost un colţ de paradis.

Nu vorbesc de bunul traiu; averile noastre,

www.digibuc.ro

munca lui, ne-ar fi îndestulat, cu prisosinţă, toate cerinţile unui traiu îmbelşugat. Mă gândesc la viaţa noastră sufletească. Am fi fost fericiţi.

Iată, acuma văd eu că viaţa trebuie concepută prin laturea ei reală, lăsând la o parte orice consideraţie de ordin sentimental. Realitatea vieţii are farmece pe care le apreciezi numai după ce ai putut constata, prin tine însăţi, zădărnicia utopiilor care ţi-au tulburat mintea. Viaţa reală a unei femei este aceea pe care marea maestră, „Natura", i-a determinat-o, din secunda în care a fost concepută. Oricât ne am zvârcoli noi, femeile, nu putem să ieşim din cercul care ni-a fost nouă hărăzit de acea „Putere" pe care nu ştim cum s'o concepem, şi care a rânduit mersul lucrurilor omeneşti. Intre aceşti patru pereţi, care mă adăpostesc astăzi, ca pe o condamnată, să-mi ispăşesc greşalele, trebuia să se mărginească activitatea mea. Prefacerea ordinei sociale nu putea să fie preocuparea mea, chiar dacă, prin puterea minţii mele, aşi fi găsit formule încă nedefinite de alţi creeri.

Un singur lucru trebuia să mă preocupe: casa mea, soţul meu, copiii mei.....

. . . .

O! ce grozăvie!

Copiii mei!.....

Astăzi am simţit un rău încă necunoscut de mine. Am stat lungită pe canapea, într'o stare

www.digibuc.ro

pe care nu ştiam cum să mi-o explic. Când a intrat mama, pentruca nu cumva să fiu nevoită să-i spun ce-i cu mine, m'am prefăcut că dorm. Imi era frică să nu aflu, din gura ei, un lucru la care m'aşi fi înspăimântat să cuget, dar pe care mi l-a destăinuit mama Catrina.

— Duduiţă, mata eşti grea.....

Cuvintele acestea m'au zguduit ca un acces de febră.

Insărcinată?

Să am eu un copil?

Să nutrească, sângele meu, un copil conceput cu omul primitiv din bordeiul dela Şipoteni?

Ce grozăvie, ce grozăvie!.....

www.digibuc.ro

Nu mai ştiu ce să mă fac.

Nenorocirea aceasta e prea mare.

Sunt însărcinată!

Este cu neputinţă să aduc, în casa părinţilor mei, un copil conceput în aceste condiţiuni. Ce ar deveni, bietul tata, când ar afla o asemenea injurie? El nu ştie nimic despre suferinţile mele; el mă crede fericită, nu-şi închipuie în ce stare dezolată mă aflu. Nu ştie, bietul tata, că sub acelaşi acoperemânt cu el, într'o cameră în care nu pătrunde nicio fiinţă, afară de mama şi bătrâna noastră servitoare, se zvârcoleşte fata lui, gingaşa lui Margaretă, singurul lui copil, din care-şi făcuse un idol, pe care-l adora. Nu ştie, nenorocitul, cât sufăr eu.

Astăzi i se pot ascunde toate suferinţile mele; poate să fie cruţat de o nouă suferinţă care l-ar doborî. Dar dacă ar trebui să nasc eu în casa aceasta, ar fi cu neputinţă să i se mai ascundă ceea ce încă îi este tăinuit.

Nu; aici nu s'ar putea.

Să mă duc aiurea. Unde? Intr'un sanatoriu, între străini, să fiu încunjurată de oameni indiferenţi, sau de persoane curioase şi indis-

www.digibuc.ro

crete, care să cerceteze, să afle totul, să răspândească vestea în cercurile lor, să devin obiectul conversaţiilor, al ironiilor, al aprecierilor unei societăţi care niciodată nu ar fi în stare să mă judece cu asprimea pe care o merit.....

Nu; nici asta nu pot s'o accept.

Atunci?...

Atunci îmi rămâne o singură soluţie.

Numai o soluţie poate să fie: singura posibilă, singura acceptabilă.

Cu cât stau şi cuget, cu atâta mă conving mai mult că-i numai una.

Mă pun în ipoteza absurdă că aşi putea înlătura toate inconvenientele, că m'aşi hotărî să suport toate umilinţile, cu speranţa că abătând orice primejdie, voiu ajunge să fiu mamă. Să admit şi lucrul acesta. Dar trebuie să fiu lipsită de orice demnitate, pentru a presupune o asemenea aberaţie. Un copil?...

...L-aşi urî cu toată puterea urei omeneşti, pentrucă mi se pare mai odios decât fructul unui incest.

Mi se pare că aud glasul străbunilor mei mustrându-mă... Nu... doar nu aiuresc, nu visez... Cum svâcnesc tâmplele... Doamne... a pus cineva mâna pe clanţa uşii... Mă tem... Imi vine rău... nu mai pot să scriu...

www.digibuc.ro

Nu ştiu ce s'a petrecut cu mine în noaptea aceea îngrozitoare. Pe mama nu pot s'o întreb; Catrina, oricâtă osteneală şi-ar da, oricâtă bunăvoinţă ar avea, nu poate să-mi spuie tot ce m'ar interesa.

De sigur, am fost în prada unui acces de friguri, când am avut halucinaţia ale cărei rezulzultate sunt aşa de funeste.

Catrina îmi spune că s'au deşteptat cu toţii în ţipetele mele. Când a ieşit ea în antret, m'a găsit leşinată lângă uşa dela dormitorul părinţilor. Tata, înspăimântat de ţipetele mamei, s'a ridicat din pat şi a venit singur până la uşă; mama voia să-l liniştească, să-l ducă înapoi în pat, dar el transfigurat, repeta ca un inconştient numele meu: Margareta, Margareta..... Cu puteri, pe care nu şi le-ar putea imagina cineva, s'a desfăcut din braţele mamei, a înlăturat-o, a descuiat uşa, a ieşit peste prag şi... când m'a văzut întinsă, cu faţa în sus, pe podelele antretului, a căzut cu capul pe pieptul meu...

Când m'am deşteptat din leşin, biata mamă şi Catrina se căzneau să ridice pe tata, mort, cu capul pe pieptul ucigaşei lui.

Eu l-am ucis!

Plâng, plâng de săptămâni întregi.

www.digibuc.ro

Altă soluție nu-i.

Dar trebuie să mă grăbesc. Orice întârziere înseamnează alte victime, pe care sunt blăstămată să le fac în calea mea.

Dispărând eu, se va revărsa liniştea pe care am tulburat-o, cu atâta vrăjmăşie, şi voiu face dreptate.

Ţie, scumpă mamă, îţi cer iertare pentrucă te voiu face şi pe tine să suferi, şi mă rog lui Dumnezeu, în care cred acuma, şi în numele căruia vreau să fac dreptate, mă rog lui Dumneze, să te mângâie.

Dar judecă şi tu, scumpă mamă, şi judecă precum ar judeca un străin, şi hotărăşte dacă aşi putea să fac altfel.

Cum aşi putea eu să mai trăiesc?

V'am desconsiderat, v'am făcut să suferiţi, v'am nenorocit, pentru o nebunie cu care nu m'am născut, dar pe care mi-am impus-o. Suflet nou!... Ce idioţie!... L-am ucis pe tata... In fiecare clipă îmi stă înaintea ochilor privirea lui, şi-mi arde, ca focu, pieptul pe care şi-a dat ultima suflare. Ce viață de chinuri fără de sfârşit ar trebui să duc eu!

Dar aici, în pântecele acesta blăstămat, este un izvor de umilinţi şi de dureri, pe care nu aşi fi în stare să le suport. Il urăsc. Aşi vrea

www.digibuc.ro

să-mi smulg măruntaiele şi să le arunc în faţa nemernicului, din pricina căruia s'a revărsat tot noianul de suferinţi, sub care v'am strivit pe toţi... Pe mine am dreptul să mă ucid... Nu am dreptul: am datoria.

Cum mă doare capul.....

Cărbunii.....

Scumpă mamă... Iartă-mă...

Iartă-mă... Iartă un suflet care a păcătuit, şi care prea târziu şi-a dat seama că nu a fost niciodată un..... suflet nou!

Iartă... un suflet rătăcit.....

www.digibuc.ro

ACEST VOLUM S'A TIPĂRIT
ÎN ATELIERELE
„CARTEA ROMÂNEASCĂ",
IN LUNA DECEMBRIE, 1938

www.digibuc.ro